

WISB134

Modellen & Simulatie

Lecture 7 - Lineaire modellen in meerdere dimensies

Universiteit Utrecht

Overzicht van ModSim

Meeste
aandacht
(t/m 1 apr.)

- Basisbegrippen dynamische modellen
  - Definities recursies, DVs, numerieke methoden
  - Oplossingen DVs
  - Convergentie numerieke methoden
- Dynamica
  - Scalaire dynamica
  - ➔ Dynamica op $\mathbf{R}^d$
  - Lineaire dynamica op $\mathbf{R}^2$
- Bijzondere gevallen
  - Lineaire kansmodellen (Markovketens)
  - Niet-autonome systemen (Resonantie)
  - Hogere orde numerieke methoden

Dynamica op R^d

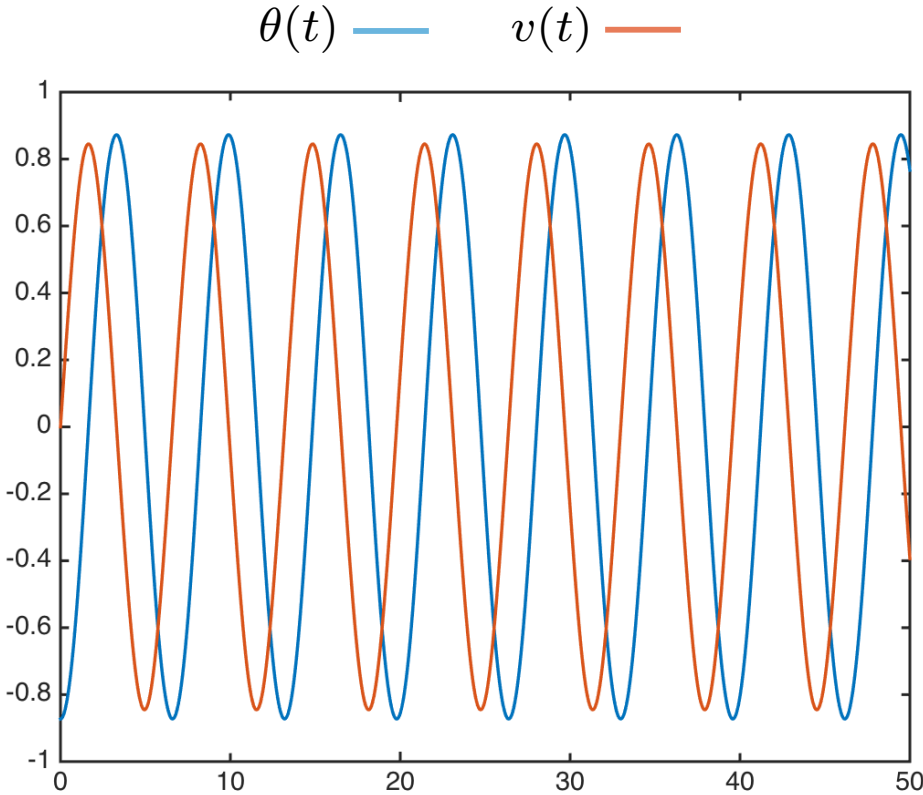
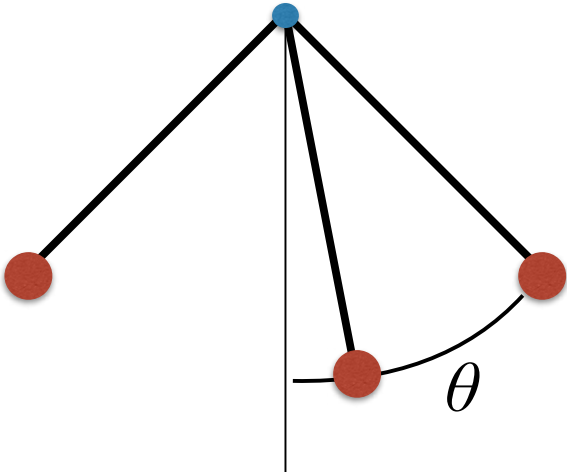
vandaag

- Tijdsreeks en fase ruimte
- Lineaire dynamica:
  - Lineaire recursies
  - Lineaire DVs
- Niet-lineaire recursies
- Niet-lineaire DVs
- Stabiliteit van numerieke methoden

Slinger

$$\dot{\theta} = v$$

$$\dot{v} = -\sin \theta$$

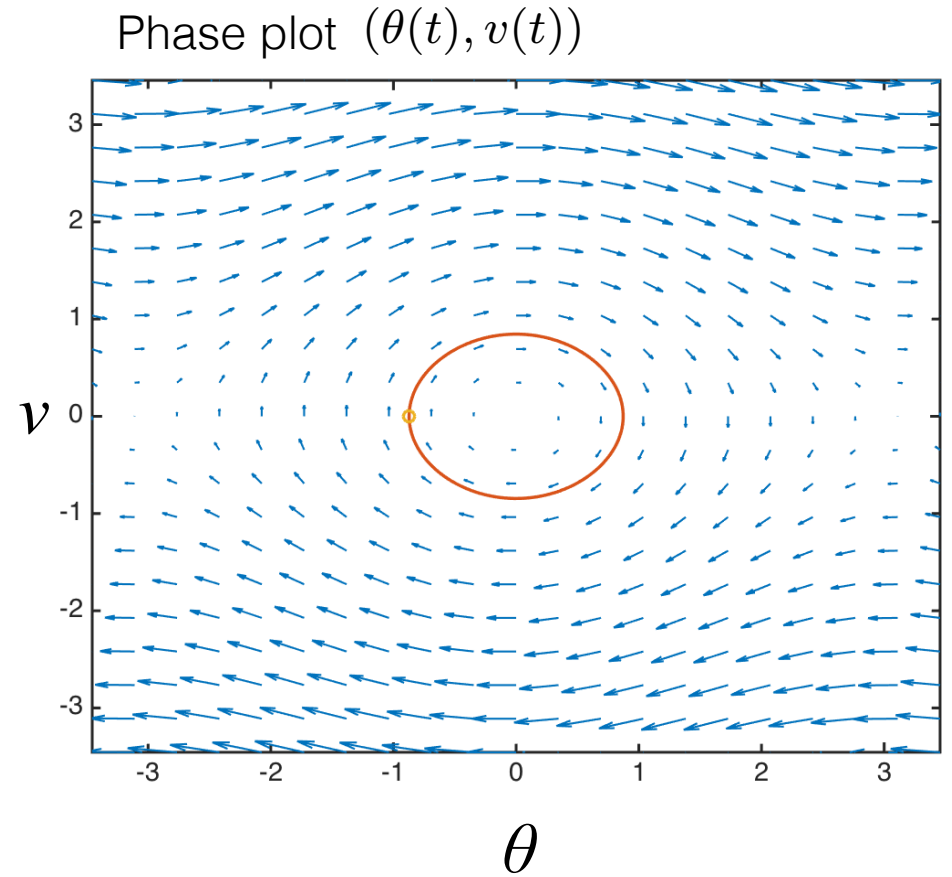
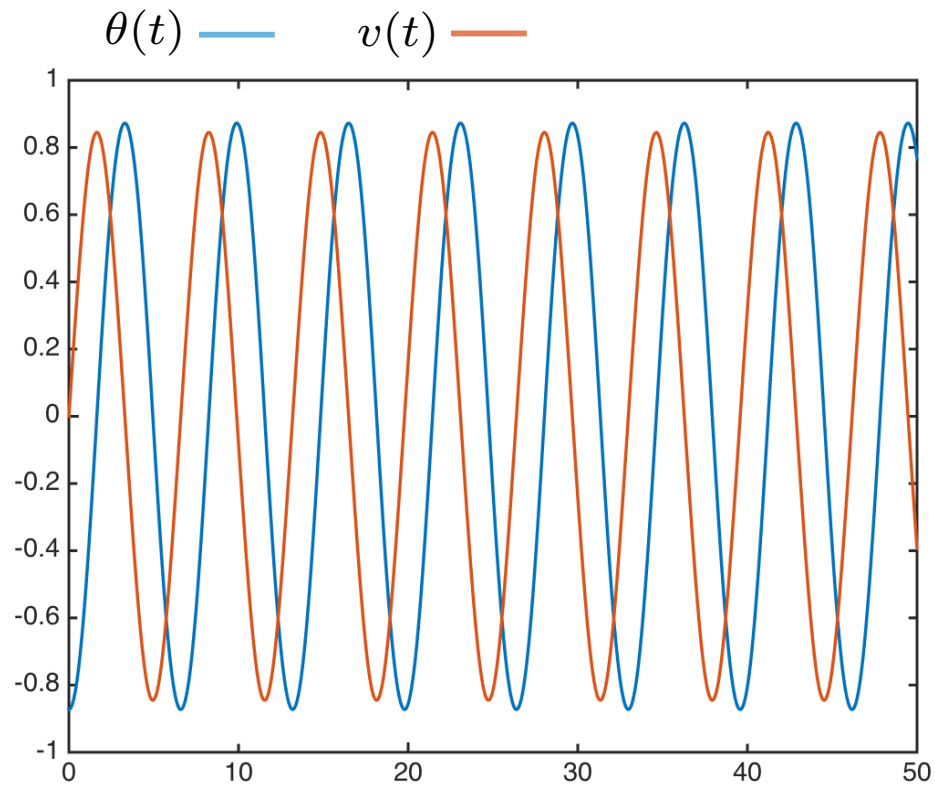

Fase ruimte

Dynamica op $\mathbf{R}^d$

- Tijdsreeks en fase ruimte
  - Lineaire dynamica:
    - Lineaire recursies
    - Lineaire DVs
  - Niet-lineaire recursies
  - Niet-lineaire DVs
  - Stabiliteit van numerieke methoden
- De toestand van ons model op tijd t wordt weergegeven door een vector $y(t) \in \mathbf{R}^d$
  - De componenten van de vector kunnen ook beschouwd worden als de coördinaten van een punt in $\mathbf{R}^d$
  - Het punt ‘beweegt’ in de tijd, en tekent daarbij een kromme.
  - De ruimte $\mathbf{R}^d$ met coördinaten y , noemen we de *fase ruimte*.

Slinger $\dot{\theta} = v$
 $\dot{v} = -\sin \theta$

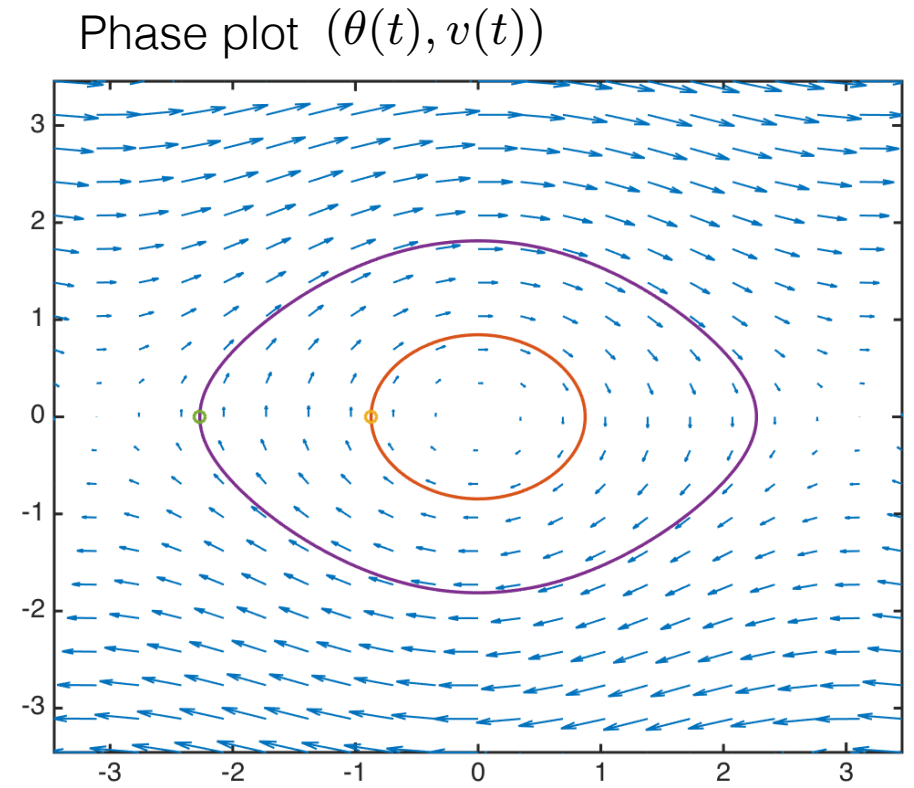
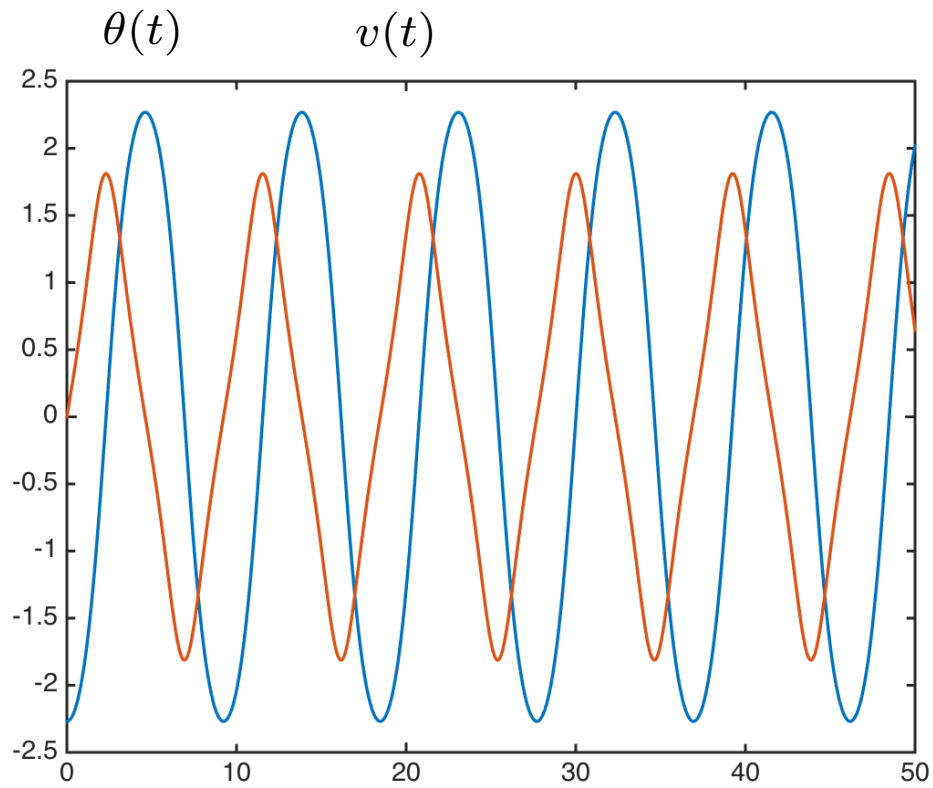

Fase ruimte

Dynamica op $\mathbf{R}^d$

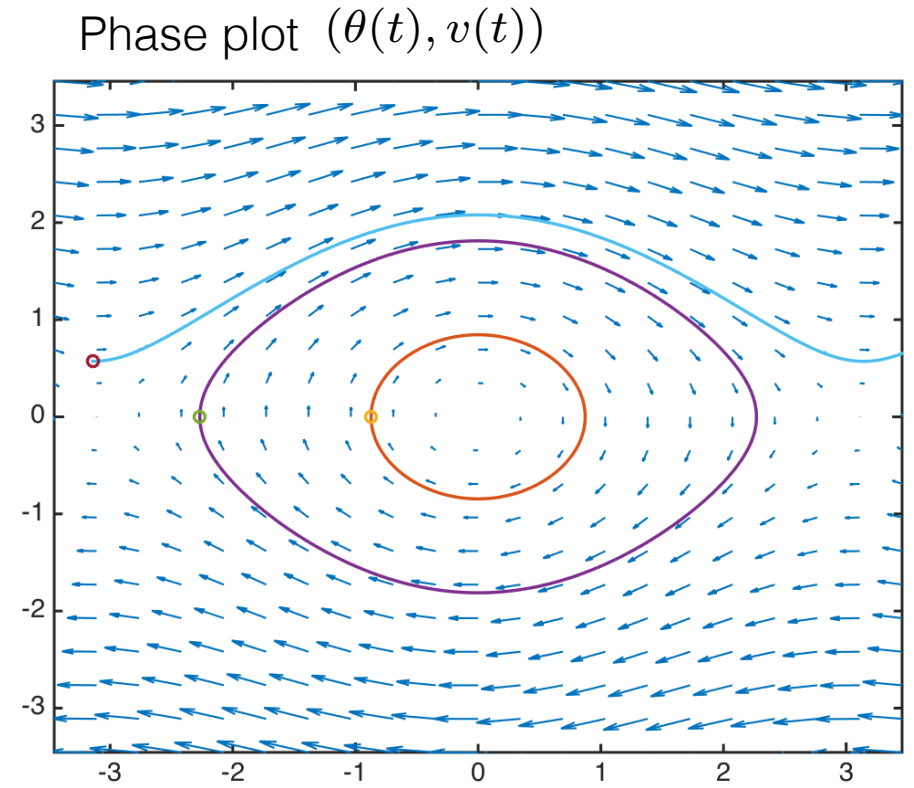
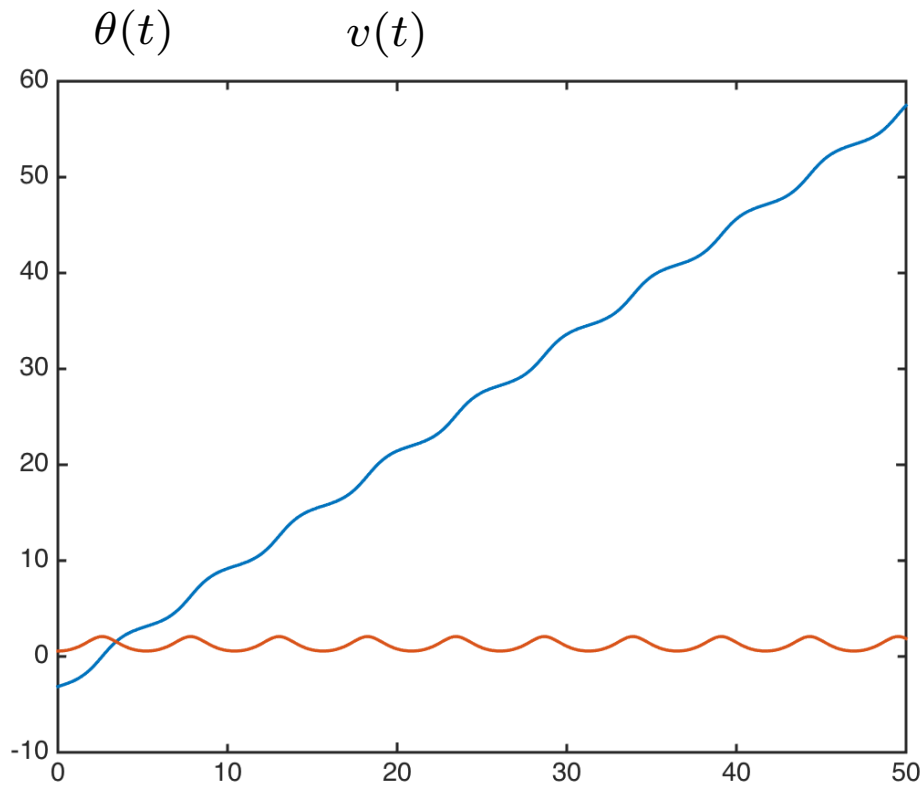
- Tijdsreeks en fase ruimte
  - Lineaire dynamica:
    - Lineaire recursies
    - Lineaire DVs
  - Niet-lineaire recursies
  - Niet-lineaire DVs
  - Stabiliteit van numerieke methoden
- Op elk punt $y \in \mathbf{R}^d$ wordt geassocieerd een vector $f(y) : \mathbf{R}^d \rightarrow \mathbf{R}^d$
  - Ook wel een *vectorveld* genoemd.
  - Aangeeft de richting en grootte van de verandering van de oplossing $\left(\frac{dy}{dt} = f(y)\right)$
  - De oplossings krommen zijn tangent aan de vectoren $f(y)$.

Slinger $\dot{\theta} = v$
 $\dot{v} = -\sin \theta$

Slinger $\dot{\theta} = v$
 $\dot{v} = -\sin \theta$

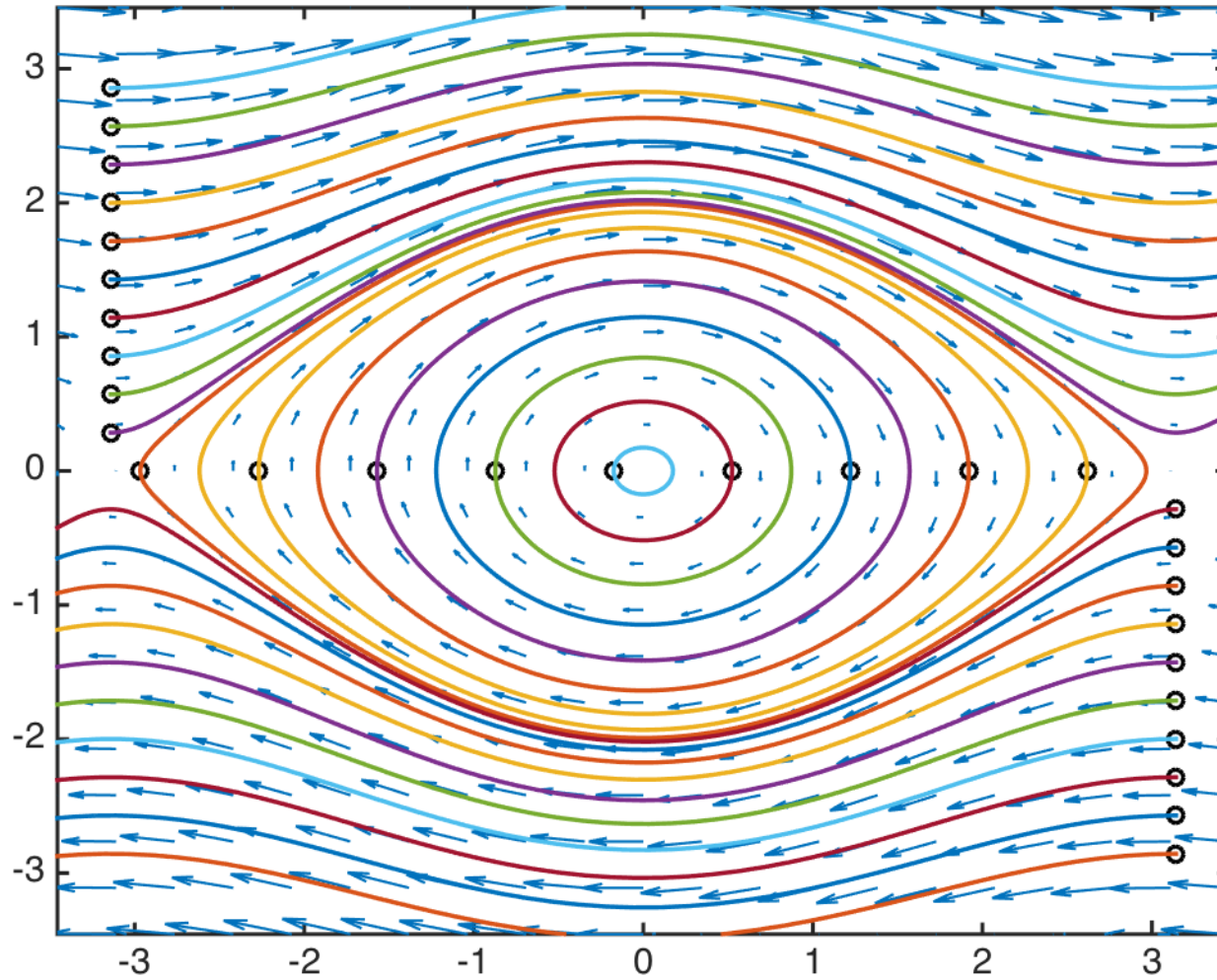
Fase ruimte

Dynamica op $\mathbf{R}^d$

- Tijdsreeks en fase ruimte
  - Lineaire dynamica:
    - Lineaire recursies
    - Lineaire DVs
  - Niet-lineaire recursies
  - Niet-lineaire DVs
  - Stabiliteit van numerieke methoden
- Door willekeurig $y \in \mathbf{R}^d$ kan een oplossings kromme getekend worden.
  - Als we dit doen voor een aantal begincondities krijgen we een beeld: de faseportret.
  - Deze krommen elkaar niet kruisen, want dat zou betekenen dat er twee oplossingen zijn voor een beginconditie (het snijpunt), en dat gaat tegen de uniciteit van oplossingen in.

Slinger $\dot{\theta} = v$
 $\dot{v} = -\sin \theta$

Phase plot $(\theta(t), v(t))$

Tweejarige planten

In jaar n $N_1(n)$: aantal planten in jaar n ontkiemt
                   $N_2(n)$: aantal planten in jaar $n - 1$ ontkiemt

Aanname:

- 50% van de 0-jarige geeft zaad
- gemiddeld twee zaden van 0-jarige ontkiemen
- 75% planten overleeft de winter
- gemiddeld vier zaden van de 1-jarige ontkiemen

Model: $N_1(n + 1) = 2 \cdot \frac{1}{2} \cdot N_1(n) + 4 N_2(n)$
          en $N_2(n + 1) = \frac{3}{4} N_1(n)$.

In “matrix taal”:

$$\begin{bmatrix} N_1(n + 1) \\ N_2(n + 1) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & 4 \\ \frac{3}{4} & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} N_1(n) \\ N_2(n) \end{bmatrix}$$

Evenwicht als

voor alle n : $N_1(n + 1) = N_1(n) = \alpha_1$ en

$N_2(n + 1) = N_2(n) = \alpha_2$

$$\begin{bmatrix} \alpha_1 \\ \alpha_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & 4 \\ \frac{3}{4} & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \alpha_1 \\ \alpha_2 \end{bmatrix}$$

$\Leftrightarrow$ 1 eigenwaarde $\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1 & 4 \\ \frac{3}{4} & 0 \end{bmatrix}$

Evenwichtige opbouw in leeftijd als

voor alle n : $N_1(n + 1)/N_2(n + 1) = N_1(n)/N_2(n)$

$$\lambda \begin{bmatrix} \beta_1 \\ \beta_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & 4 \\ \frac{3}{4} & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \beta_1 \\ \beta_2 \end{bmatrix}$$

$\Leftrightarrow$ λ eigenwaarde $\mathbf{A}$

Wanneer is evenwicht stabiel?

Wanneer is evenwichtige leeftijdsopbouw stabiel?

Beschouw de **iteratie** in $\mathbb{R}^2$

$$\begin{bmatrix} x_1(n+1) \\ x_2(n+1) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} \\ a_{21} & a_{22} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x_1(n) \\ x_2(n) \end{bmatrix}$$

$$\mathbf{x}_{n+1} = \mathbf{A} \mathbf{x}_n$$

Dan $\mathbf{x}_n = \mathbf{A} \mathbf{x}_{n-1} = \dots = \mathbf{A}^n \mathbf{x}_0$

Eigenwaarden en **eigenvektoren** van $\mathbf{A}$:

$$\mathbf{A} \mathbf{v}_1 = \lambda_1 \mathbf{v}_1 \quad \text{en} \quad \mathbf{A} \mathbf{v}_2 = \lambda_2 \mathbf{v}_2$$

$$\mathbf{x}_0 = \gamma_1 \mathbf{v}_1 + \gamma_2 \mathbf{v}_2 \quad \Rightarrow$$

$$\begin{aligned} \mathbf{x}_n &= \mathbf{A}^n \mathbf{x}_0 = \mathbf{A}^n (\gamma_1 \mathbf{v}_1 + \gamma_2 \mathbf{v}_2) \\ &= \gamma_1 \mathbf{A}^n \mathbf{v}_1 + \gamma_2 \mathbf{A}^n \mathbf{v}_2 \\ &= \gamma_1 \lambda_1^n \mathbf{v}_1 + \gamma_2 \lambda_2^n \mathbf{v}_2 \end{aligned}$$

Beschouw de **iteratie** in $\mathbb{R}^2$

$$\begin{bmatrix} x_1(n+1) \\ x_2(n+1) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} \\ a_{21} & a_{22} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x_1(n) \\ x_2(n) \end{bmatrix}$$

$$\mathbf{x}_{n+1} = \mathbf{A} \mathbf{x}_n$$

Dan $\mathbf{x}_n = \mathbf{A} \mathbf{x}_{n-1} = \dots = \mathbf{A}^n \mathbf{x}_0$

Eigenwaarden en **eigenvektoren** van $\mathbf{A}$:

$$\mathbf{A} \mathbf{v}_1 = \lambda_1 \mathbf{v}_1 \quad \text{en} \quad \mathbf{A} \mathbf{v}_2 = \lambda_2 \mathbf{v}_2$$

$$\mathbf{x}_0 = \gamma_1 \mathbf{v}_1 + \gamma_2 \mathbf{v}_2 \quad \Rightarrow \quad \mathbf{x}_n = \gamma_1 \lambda_1^n \mathbf{v}_1 + \gamma_2 \lambda_2^n \mathbf{v}_2$$

$$\mathbf{x}_n = \gamma_1 \lambda_1^n \left(\mathbf{v}_1 + \frac{\gamma_2}{\gamma_1} \left(\frac{\lambda_2}{\lambda_1} \right)^n \mathbf{v}_2 \right)$$

Als $|\lambda_2| < |\lambda_1|$ en $\gamma_1 \neq 0$, dan $\mathbf{x}_n \approx \gamma_1 \lambda_1^n \mathbf{v}_1$ voor grote n .

Als $|\lambda_2| < |\lambda_1|$, dan geldt, voor grote n ,

$$\mathbf{x}_n = \gamma_1 \lambda_1^n \left[\mathbf{v}_1 + \frac{\gamma_2}{\gamma_1} \left(\frac{\lambda_2}{\lambda_1} \right)^n \mathbf{v}_2 \right] \approx \gamma_1 \lambda_1^n \mathbf{v}_1$$

λ_1 is een **dominante eigenwaarde** als $|\lambda_2| < |\lambda_1|$

$\mathbf{v}_1$ is dan een **dominante eigenvector**

Stelling. $\mathbf{0}$ is een stabiel evenwicht als $1 > |\lambda_i|$, $i = 1, 2$.

Stelling. $\gamma \mathbf{v}_1$ is een stabiel evenwicht als $\lambda_1 = 1 > |\lambda_2|$.

Er is een stabiel evenwicht als 1 dominante eigenwaarde **A**.

Stelling. $\gamma \mathbf{v}_1$ is een stabiele opbouw als λ_1 dominant.

Er is een stabiele leeftijdsopbouw als

A een dominante eigenwaarde heeft.

Voorbeeld. [Tweejarige planten]

Bereken de eigenwaarden $\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1 & 4 \\ \frac{3}{4} & 0 \end{bmatrix}$.

$$\begin{aligned} \det(\mathbf{A} - \lambda \mathbf{I}) &= (1 - \lambda) \cdot (-\lambda) - 4 \cdot \frac{3}{4} \\ &= \lambda^2 - \lambda - 3 \end{aligned}$$

$$\lambda \text{ eigenwaarde} \Leftrightarrow \lambda^2 - \lambda - 3 = 0 \Leftrightarrow$$

$$\lambda = \lambda_1 = \frac{1 + \sqrt{13}}{2} \quad \text{of} \quad \lambda = \lambda_2 = \frac{1 - \sqrt{13}}{2}$$

---

1 geen eigenwaarde: dus geen evenwicht $\neq \mathbf{0}$.

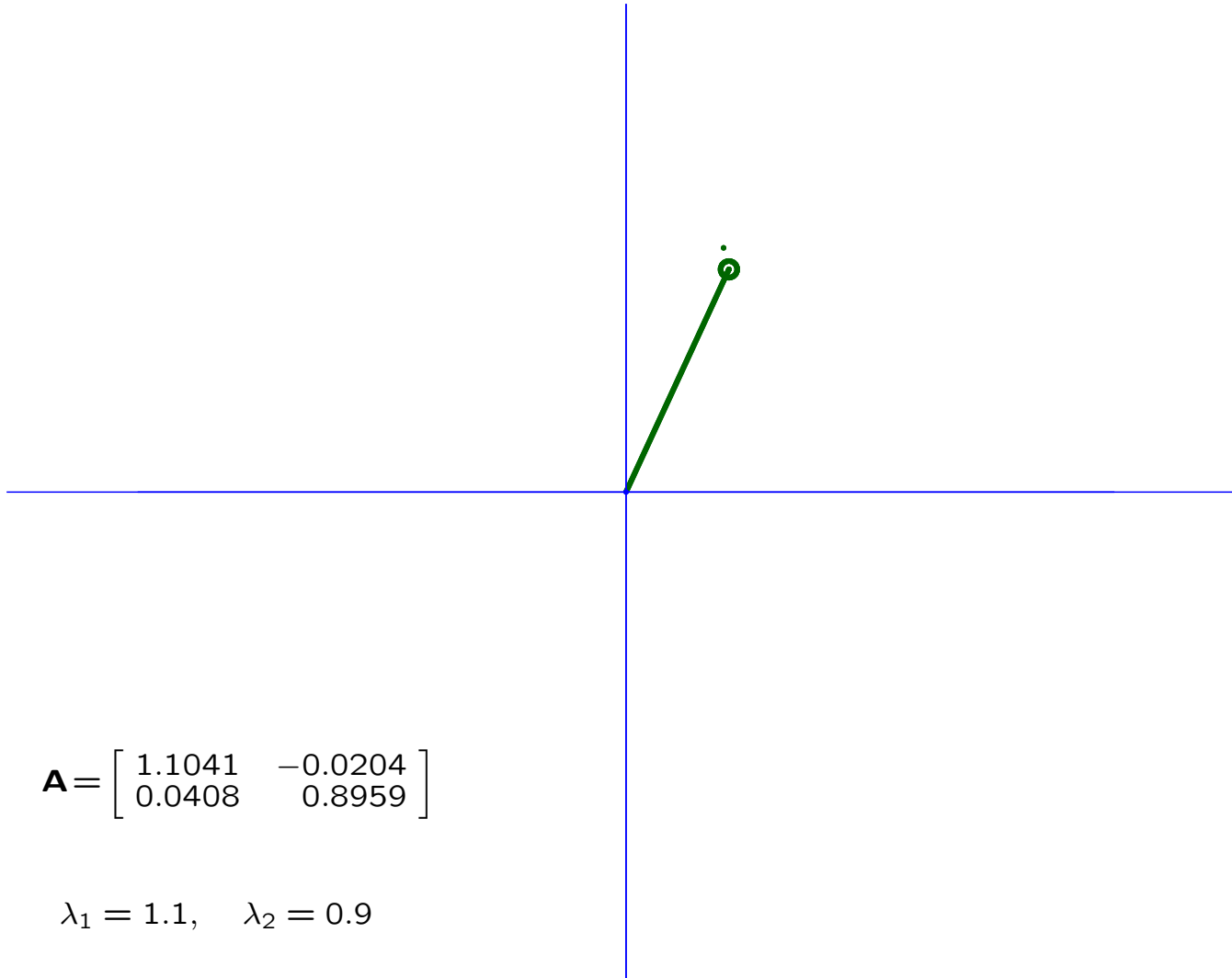
$\lambda_1 > 1$: dus $\mathbf{0}$ geen stabiel evenwicht.

$\lambda_1 > |\lambda_2|$: λ_1 dominante eigenwaarde met eigenv. $\mathbf{v}_1 = \begin{bmatrix} \lambda_1 \\ \frac{3}{4} \end{bmatrix}$.

Dus $\gamma \begin{bmatrix} \lambda_1 \\ \frac{3}{4} \end{bmatrix}$ stabiele evenwichtige leeftijdsopbouw.

Iteratie in beeld

x_1

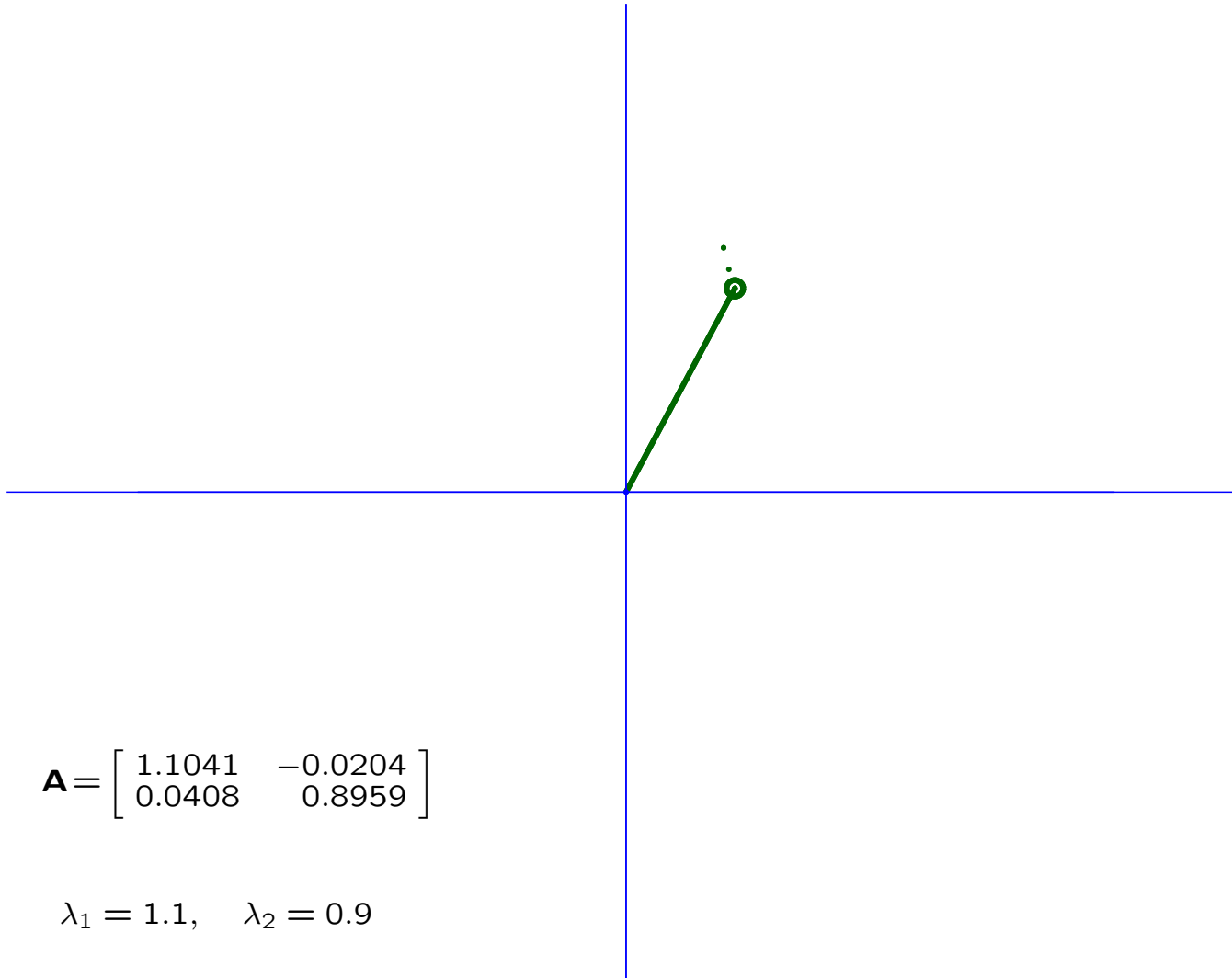

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1.1041 & -0.0204 \\ 0.0408 & 0.8959 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_1 = 1.1, \quad \lambda_2 = 0.9$$

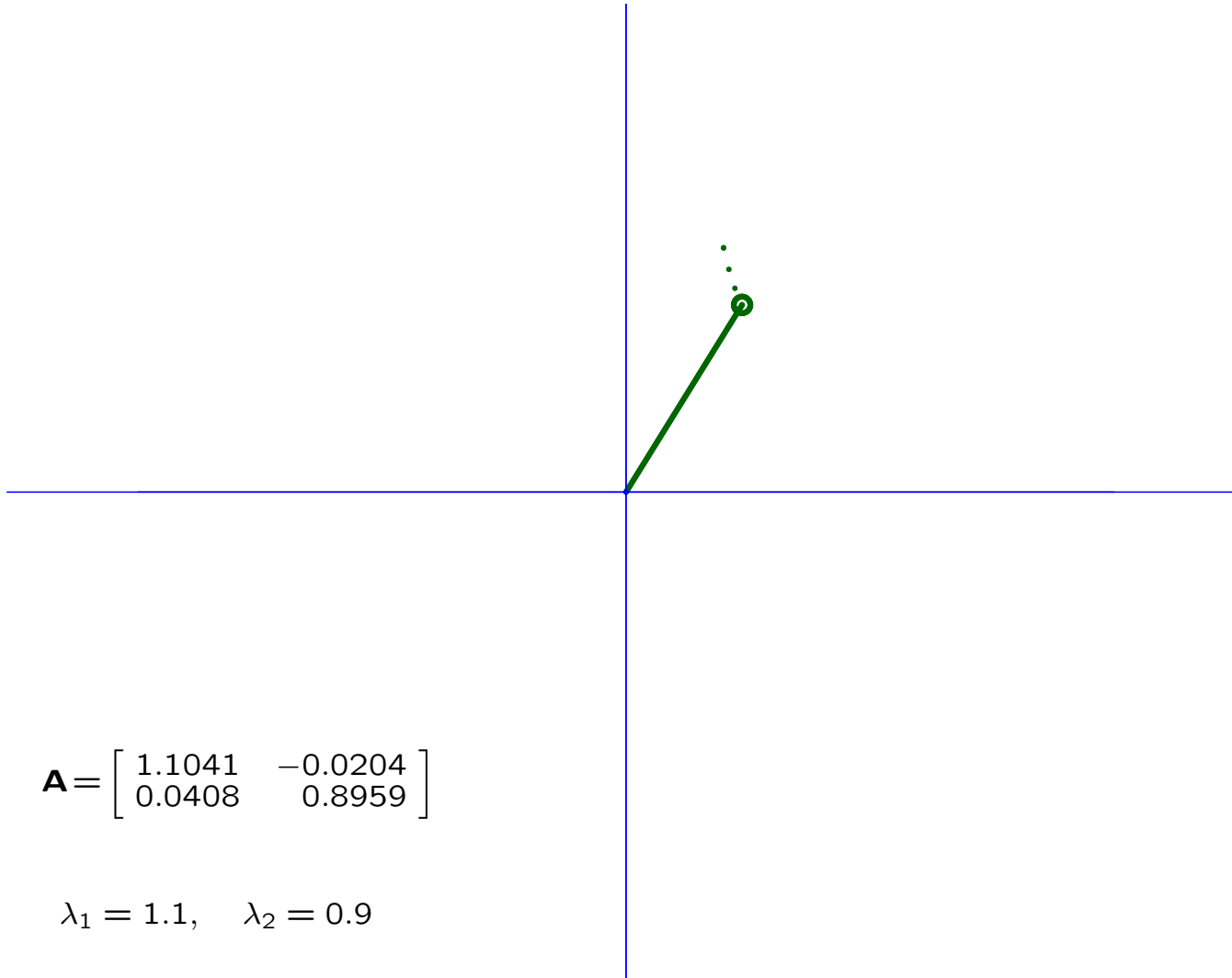
Iteratie in beeld

x_2

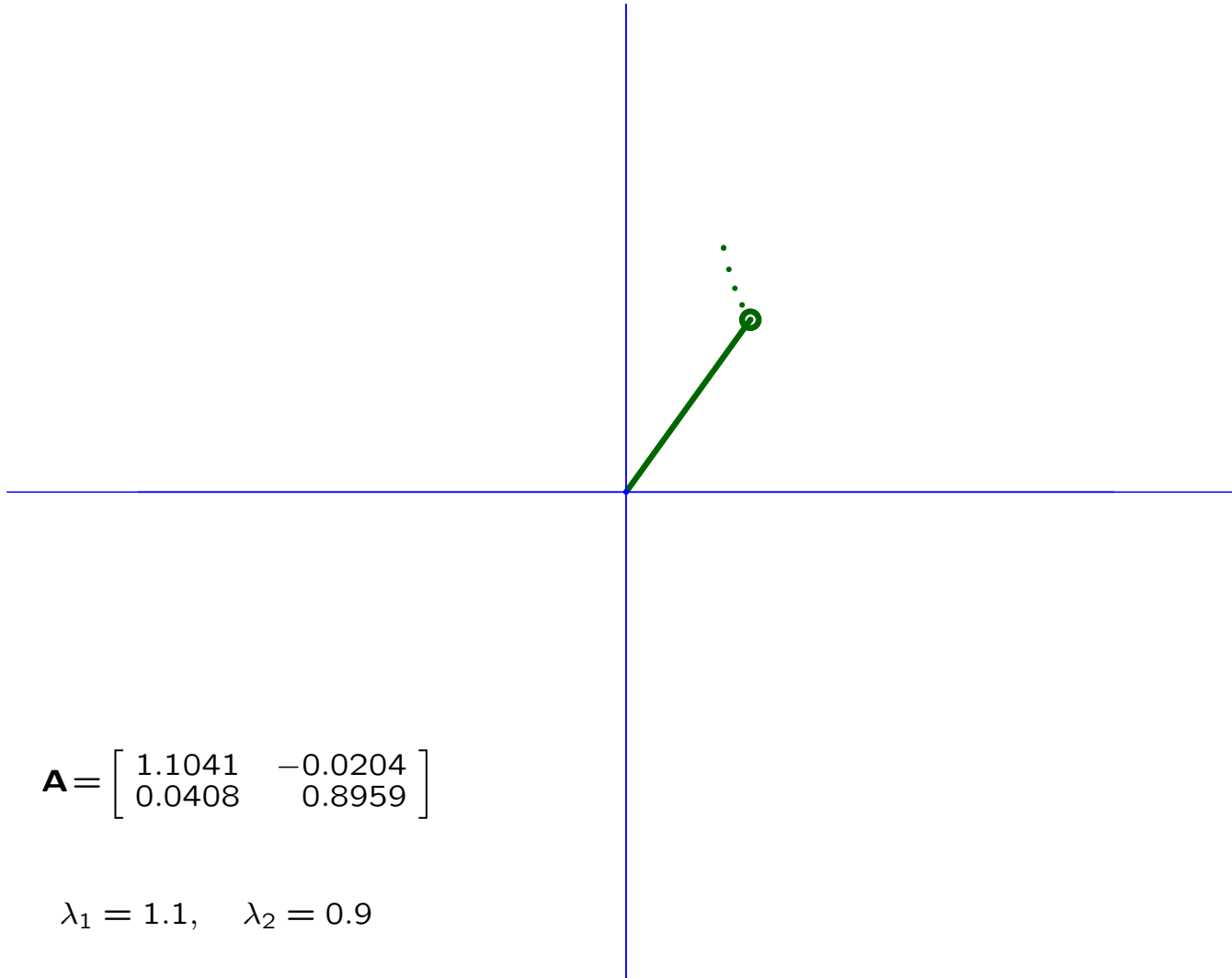
Iteratie in beeld

x_3

Iteratie in beeld

x_4

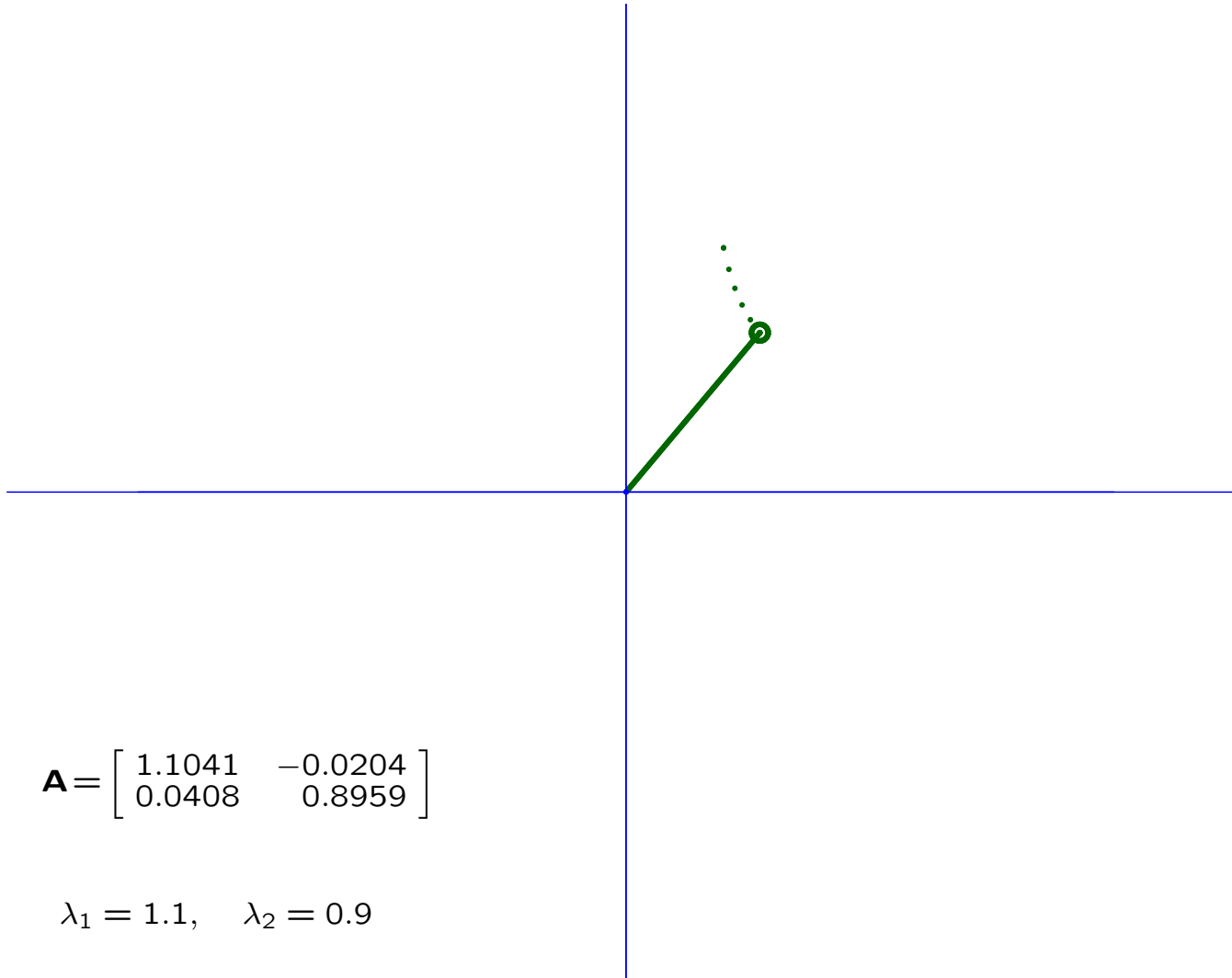

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1.1041 & -0.0204 \\ 0.0408 & 0.8959 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_1 = 1.1, \quad \lambda_2 = 0.9$$

Iteratie in beeld

x_5

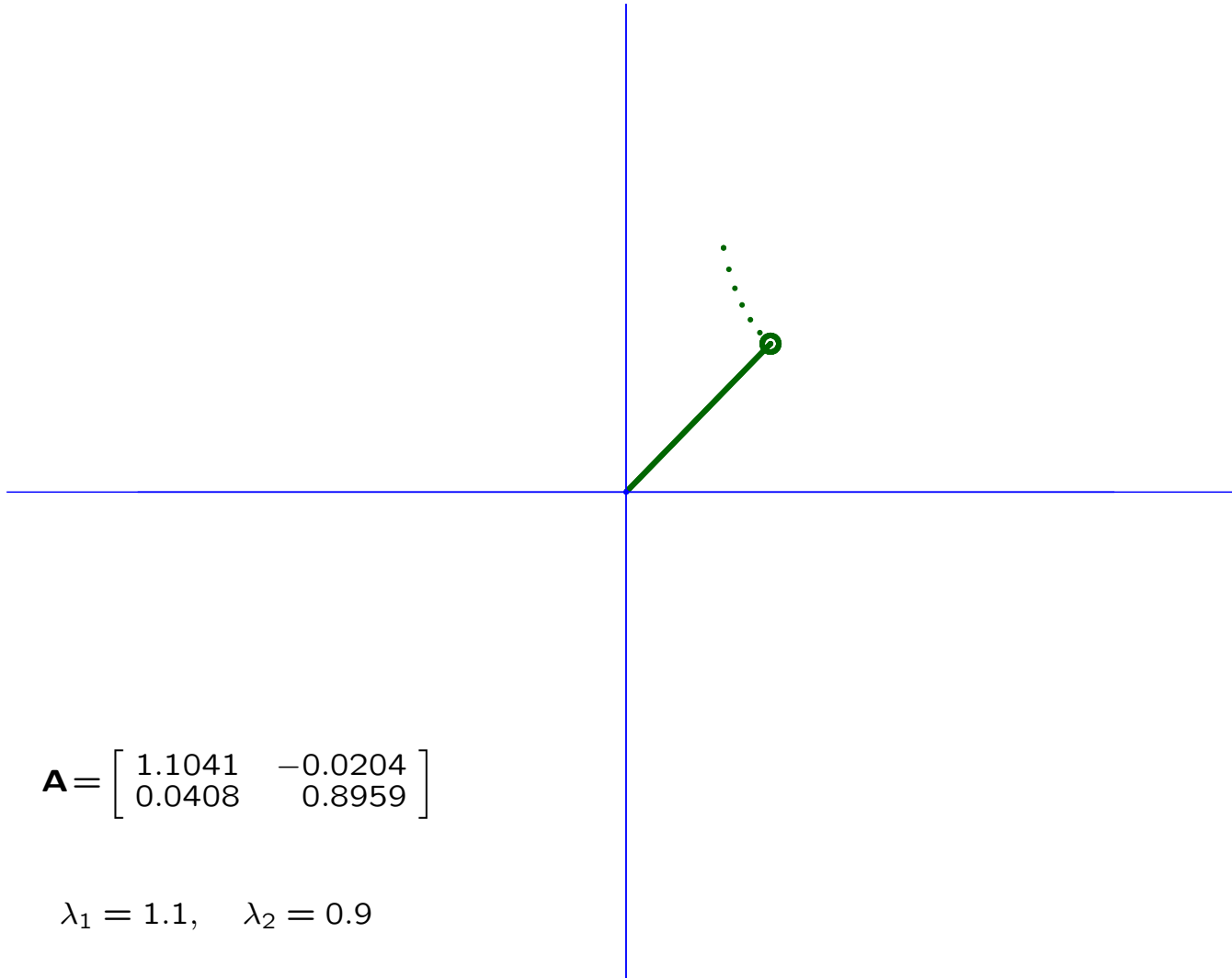

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1.1041 & -0.0204 \\ 0.0408 & 0.8959 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_1 = 1.1, \quad \lambda_2 = 0.9$$

Iteratie in beeld

x_6

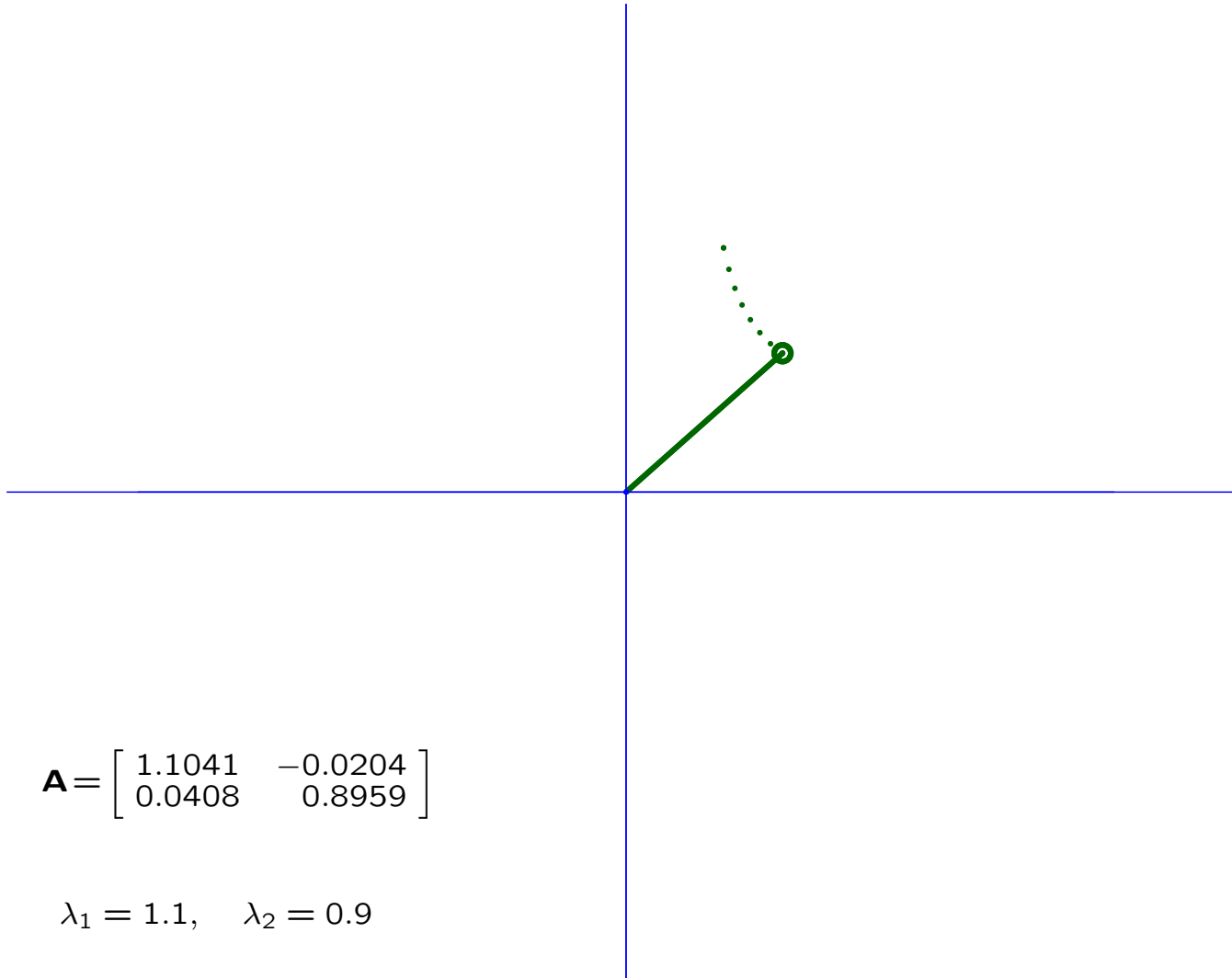

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1.1041 & -0.0204 \\ 0.0408 & 0.8959 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_1 = 1.1, \quad \lambda_2 = 0.9$$

Iteratie in beeld

x_7

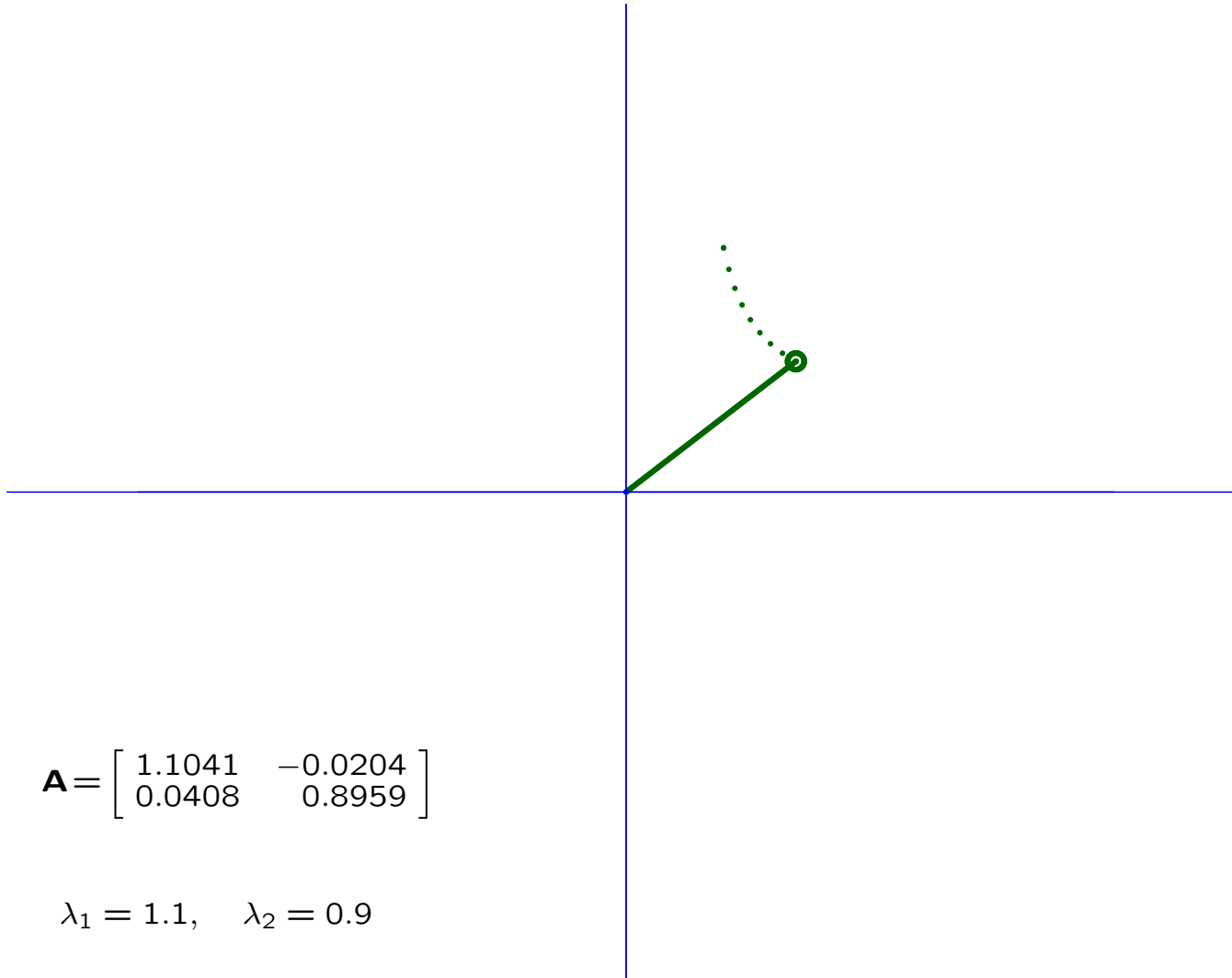
$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1.1041 & -0.0204 \\ 0.0408 & 0.8959 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_1 = 1.1, \quad \lambda_2 = 0.9$$

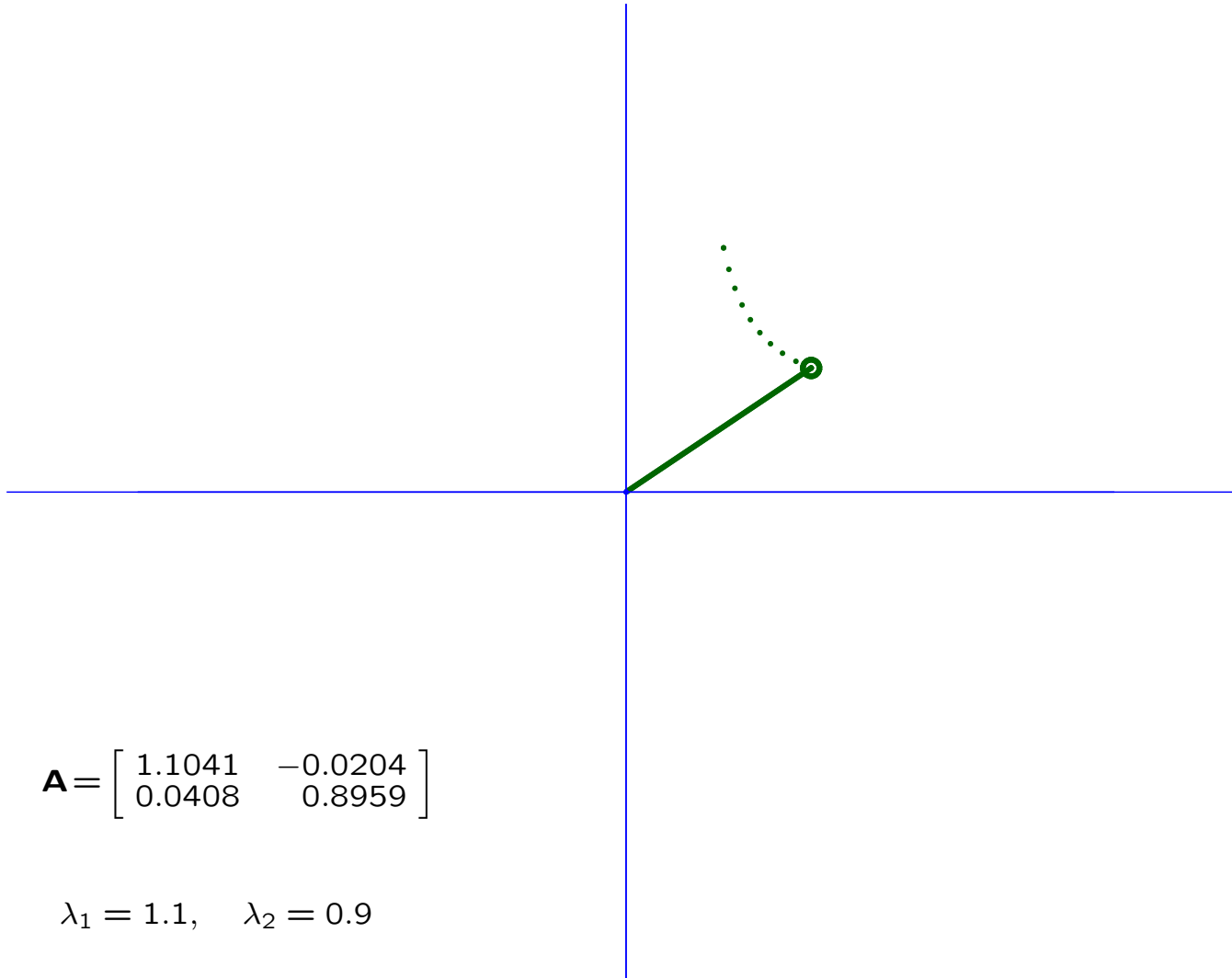
Iteratie in beeld

x_8

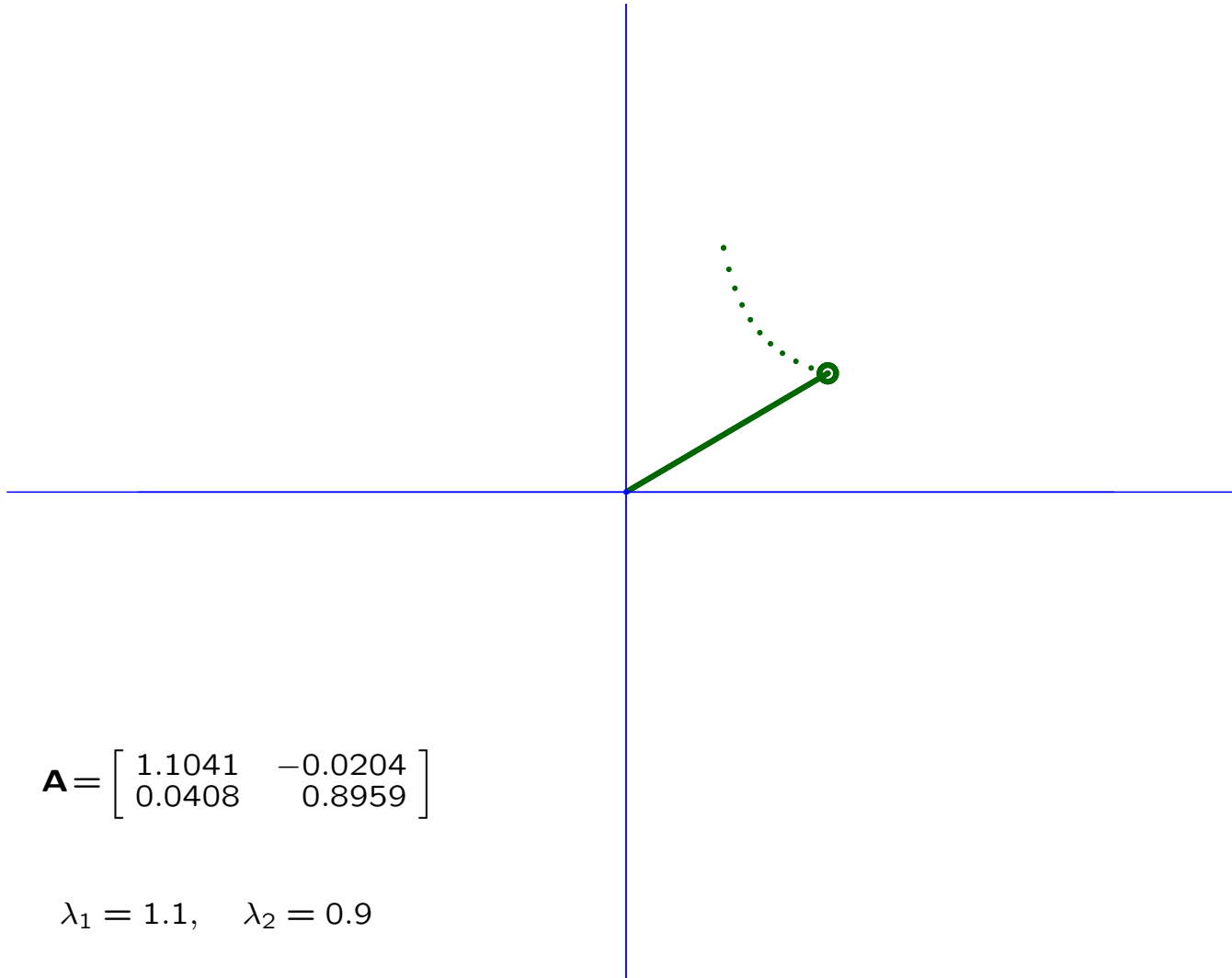
Iteratie in beeld

x_9

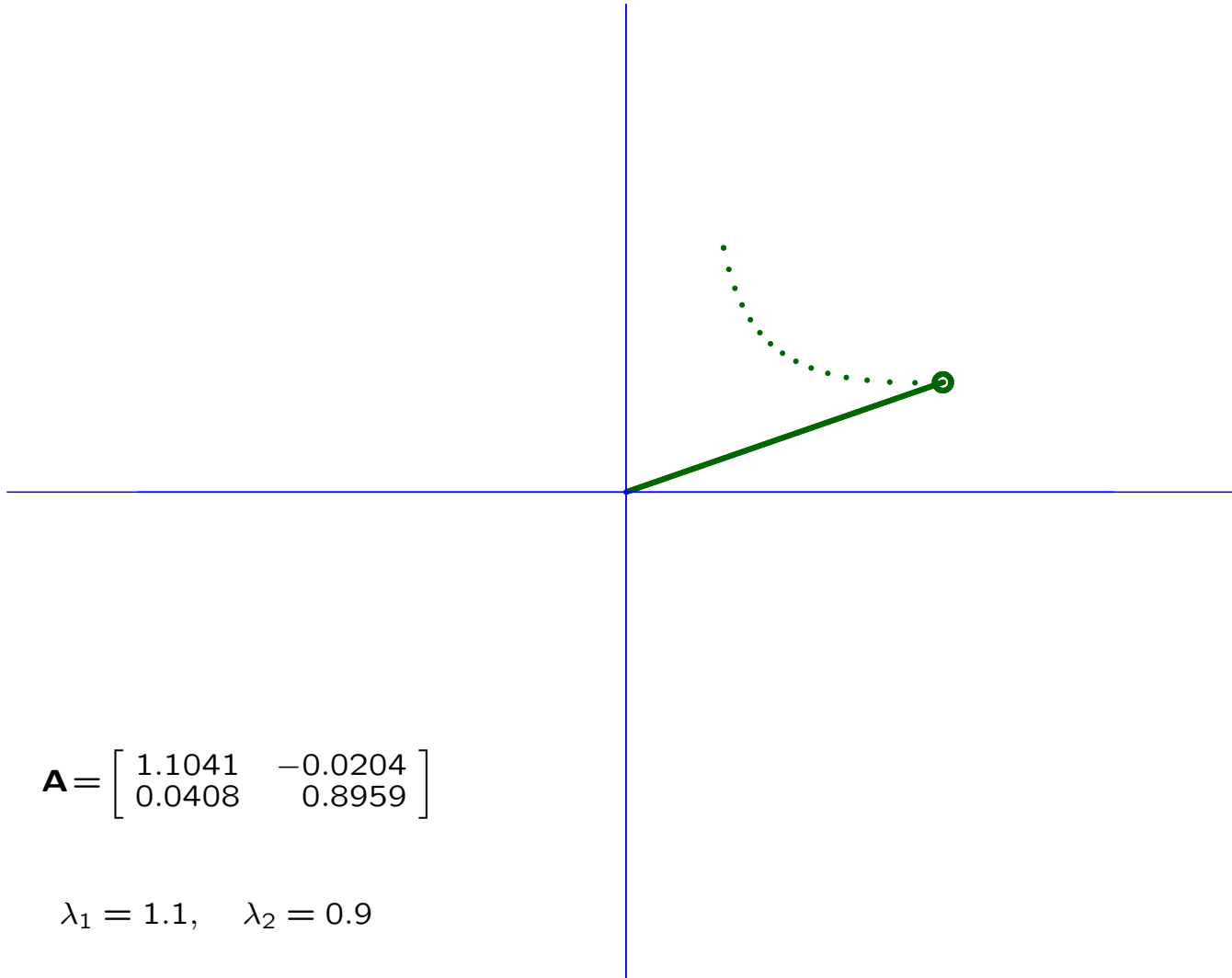
Iteratie in beeld

x_{10}

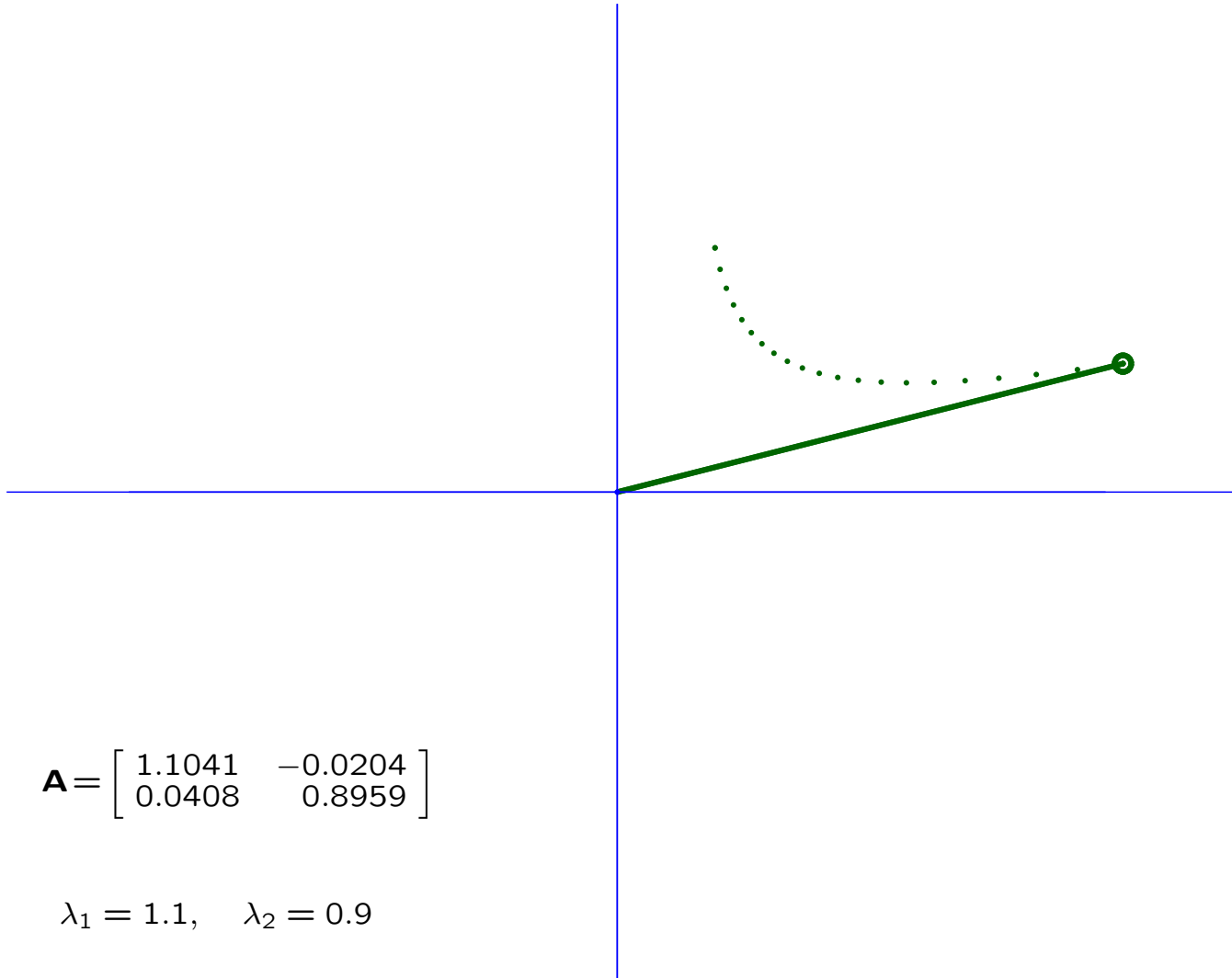
Iteratie in beeld

x_{15}

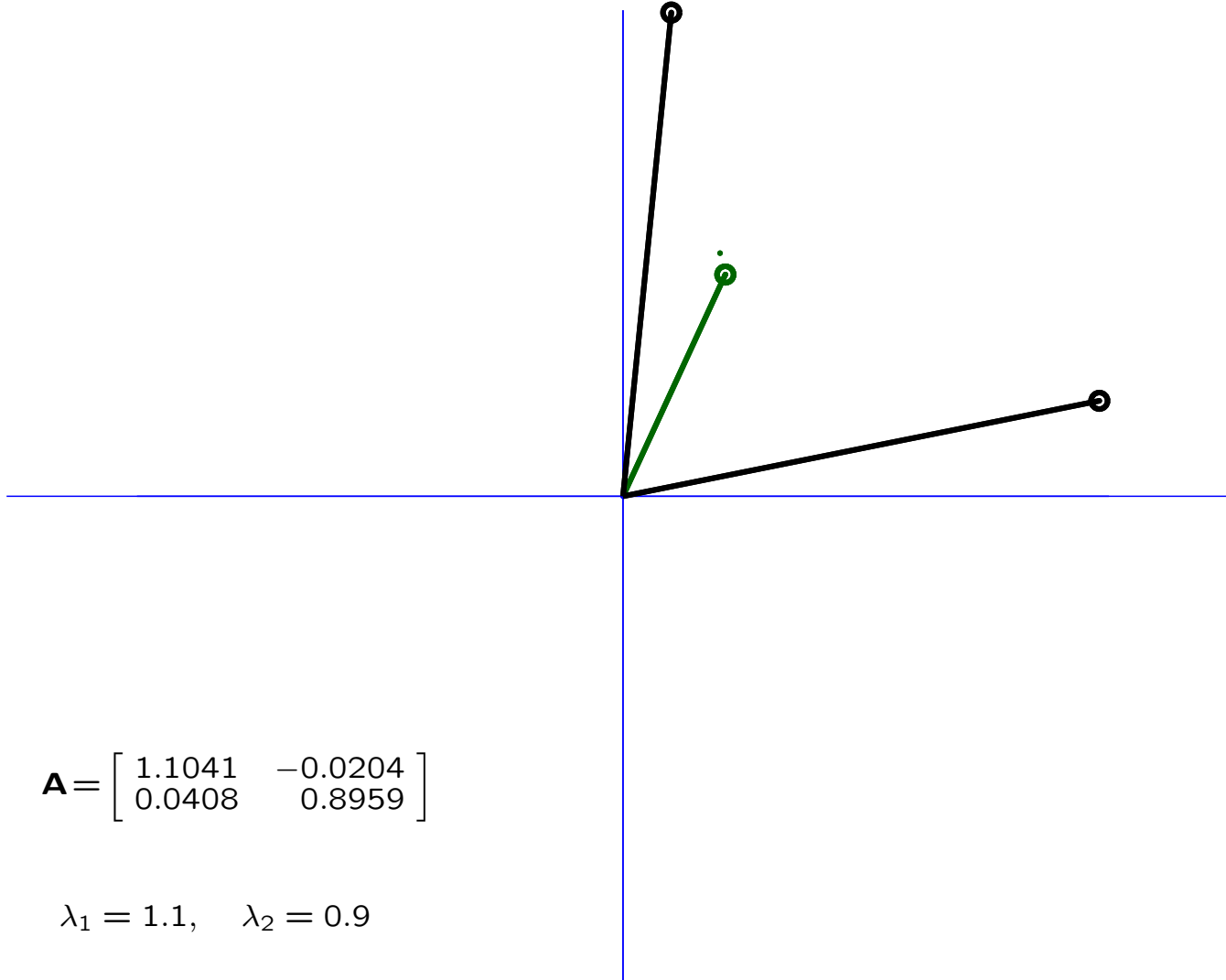
Iteratie in beeld

x_{20}

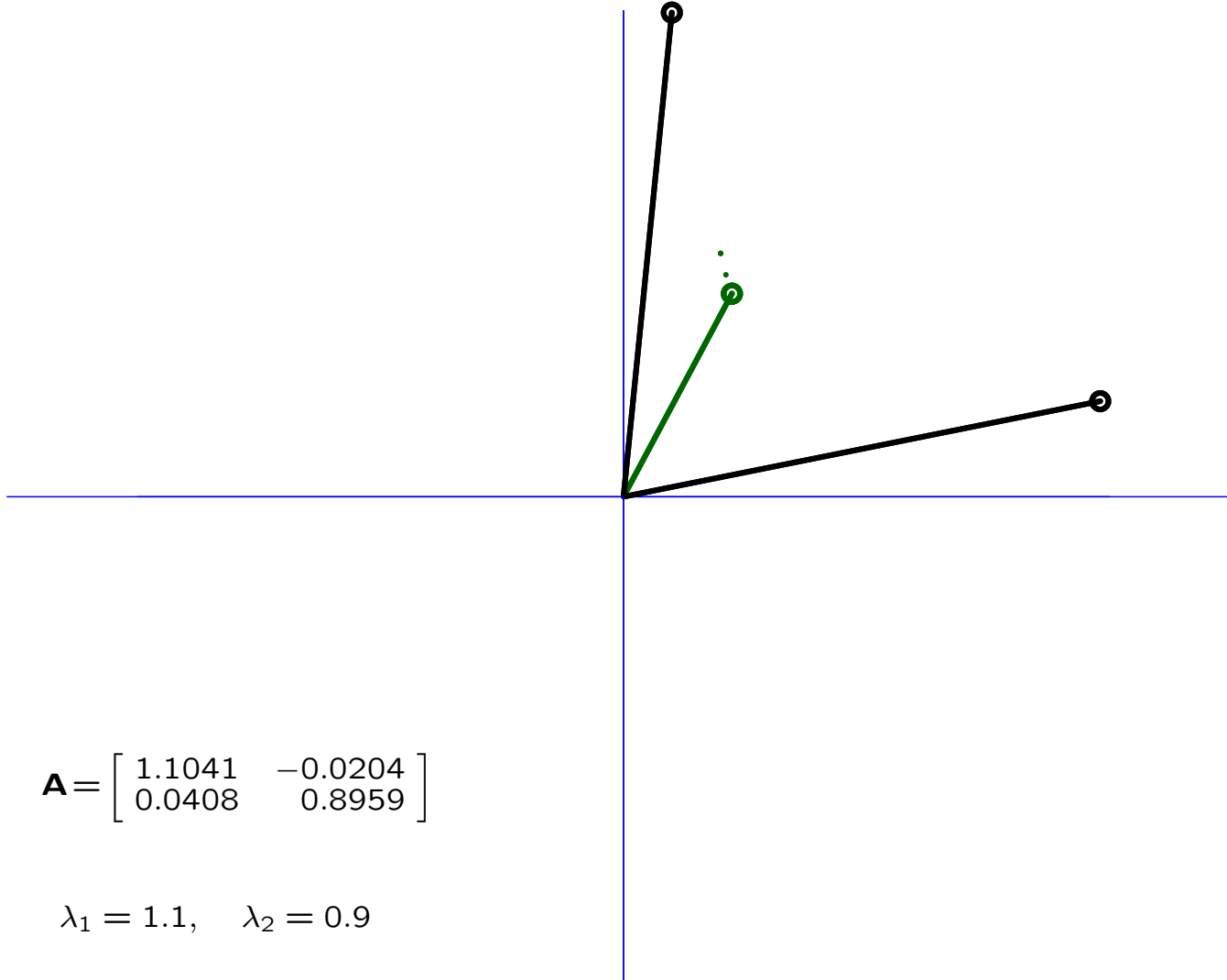
Iteratie in beeld

x_1

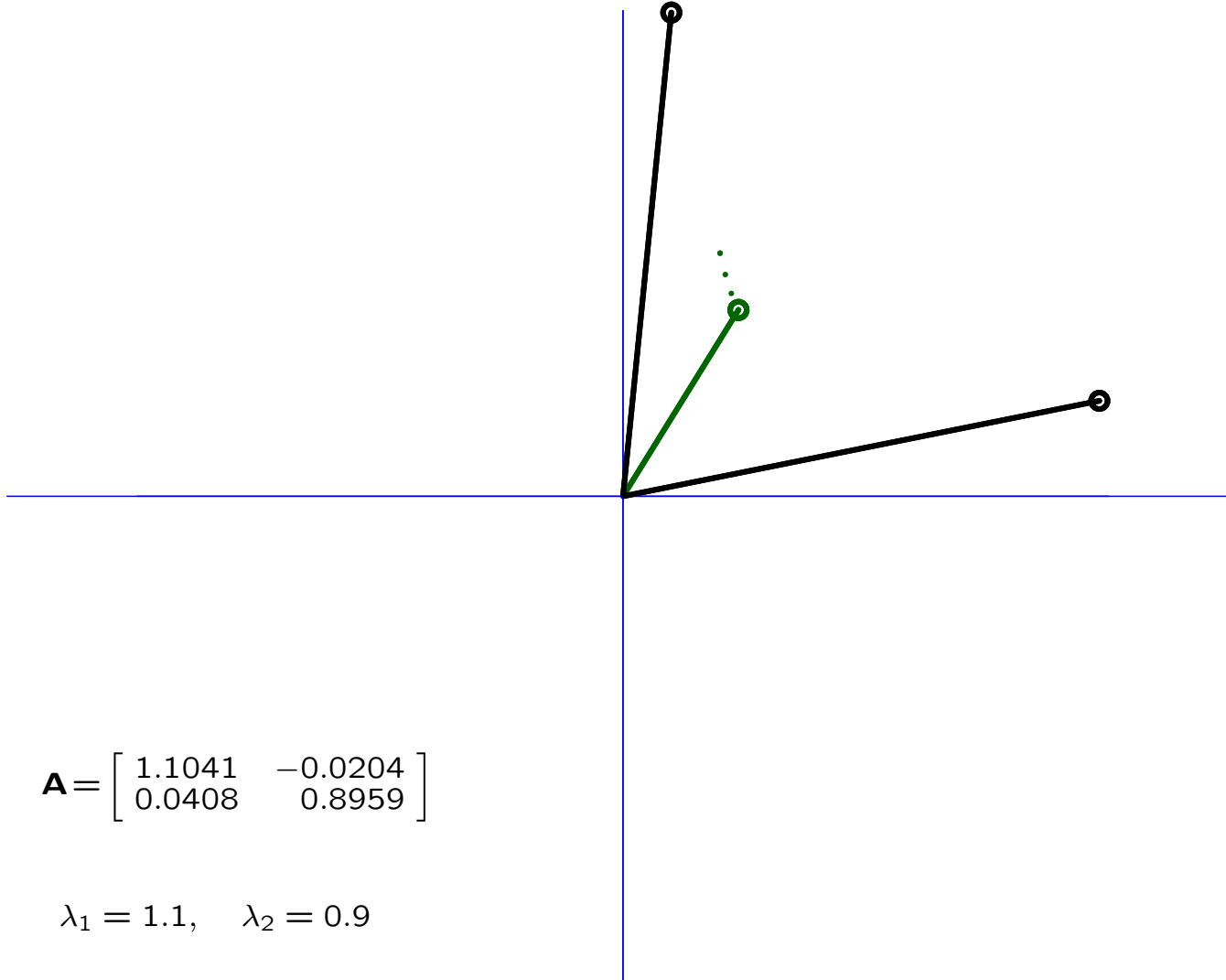
Iteratie in beeld

x_2

Iteratie in beeld

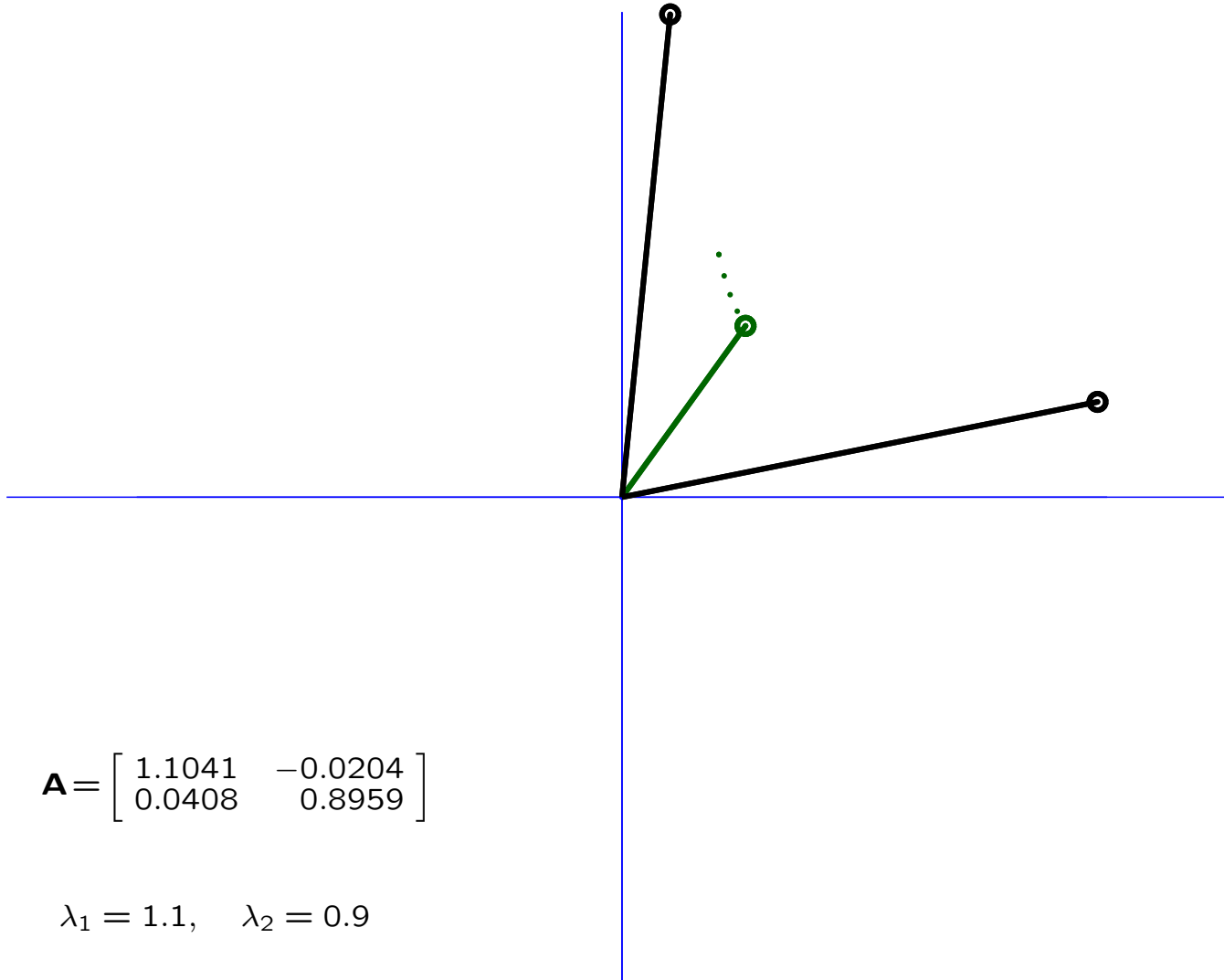
x_3

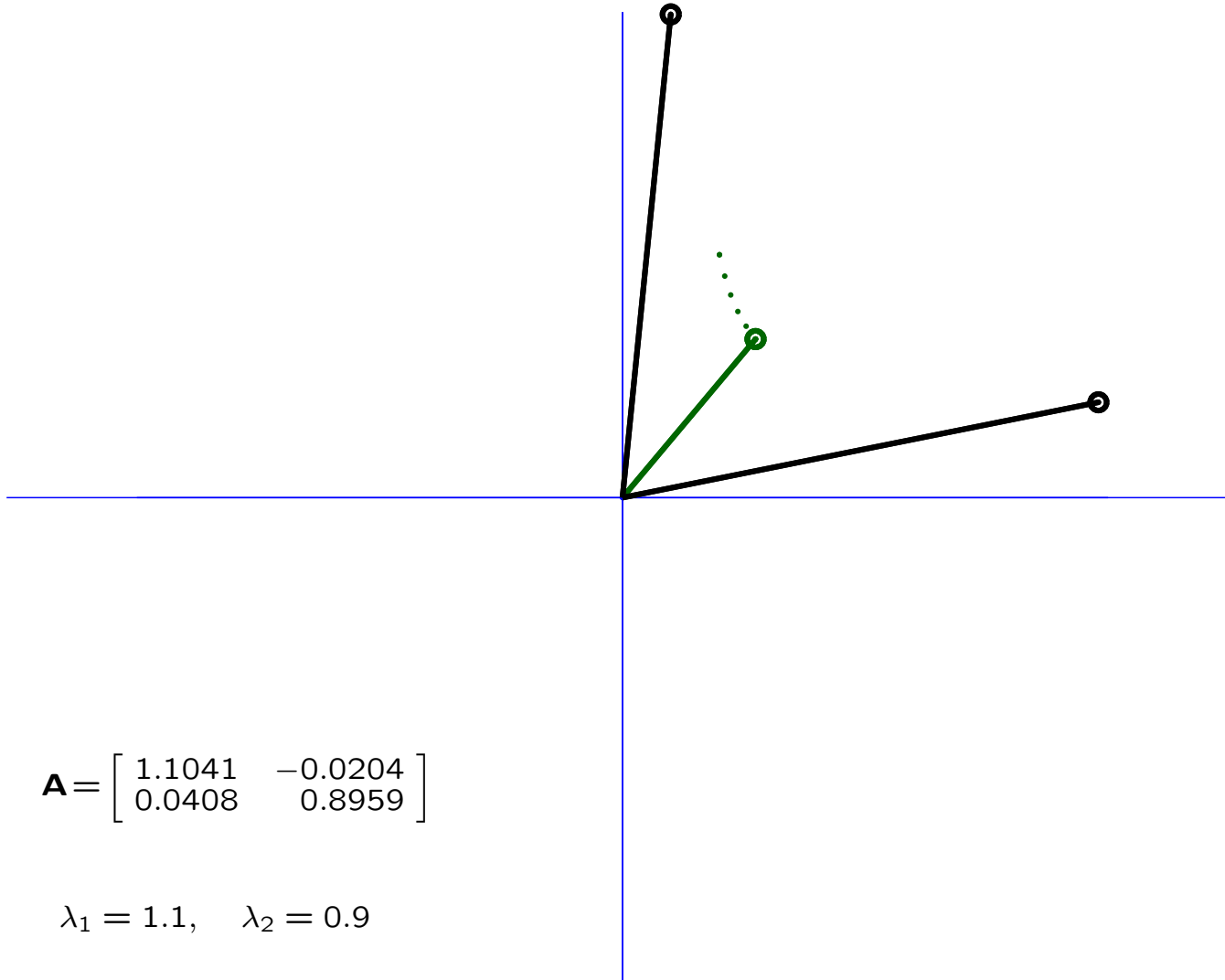
Iteratie in beeld

x_4

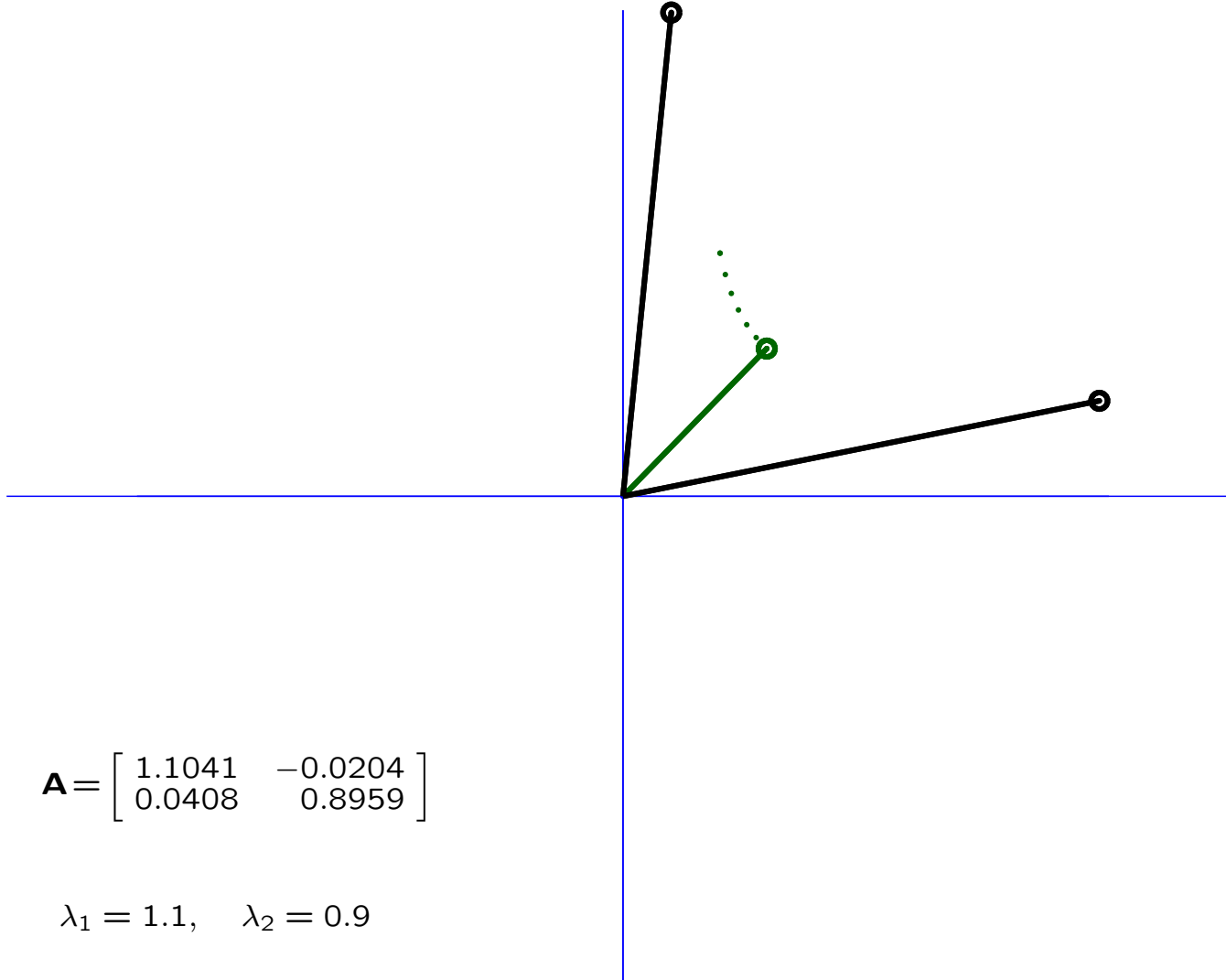
Iteratie in beeld

x_5

Iteratie in beeld

x_6

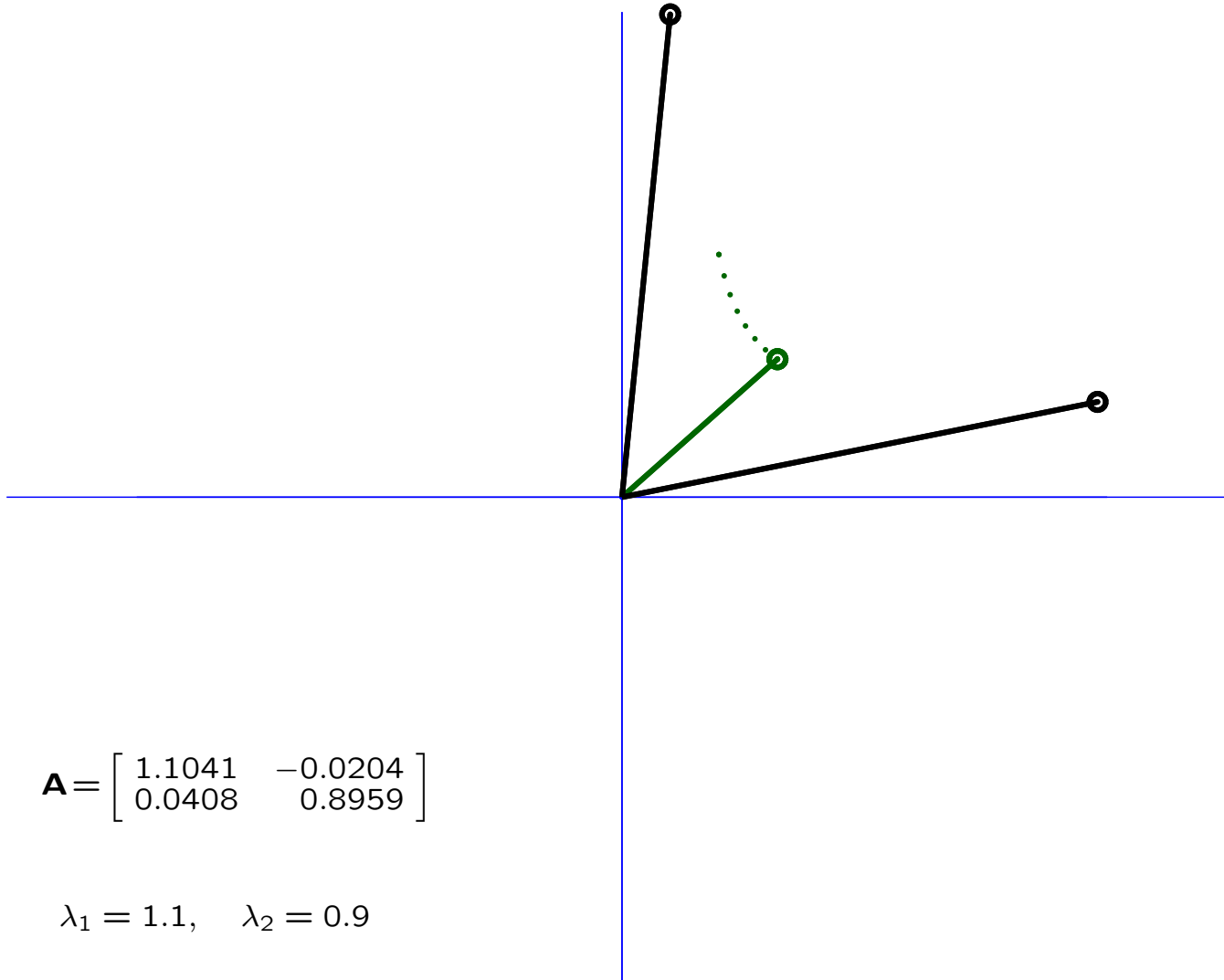

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1.1041 & -0.0204 \\ 0.0408 & 0.8959 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_1 = 1.1, \quad \lambda_2 = 0.9$$

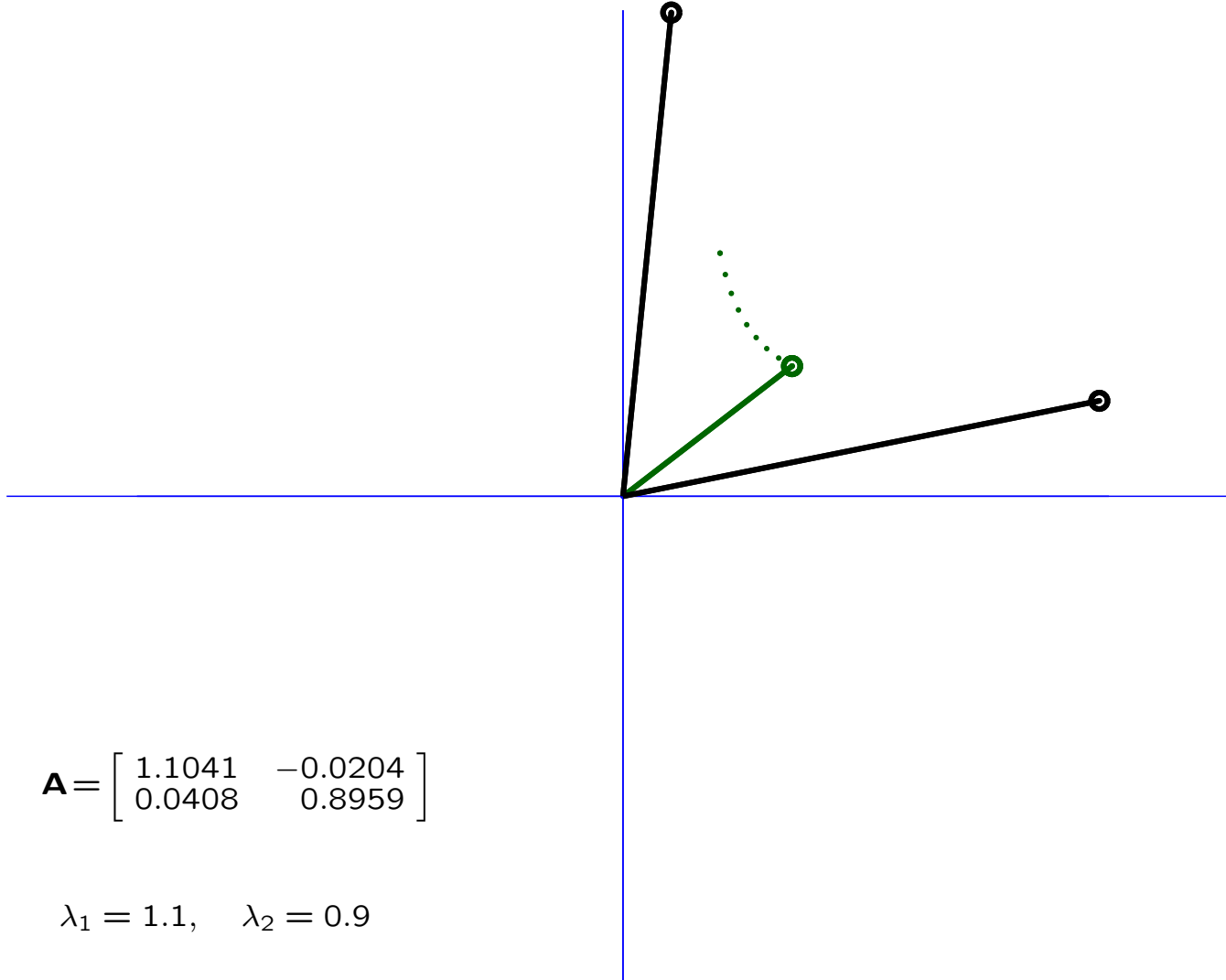
Iteratie in beeld

x_7

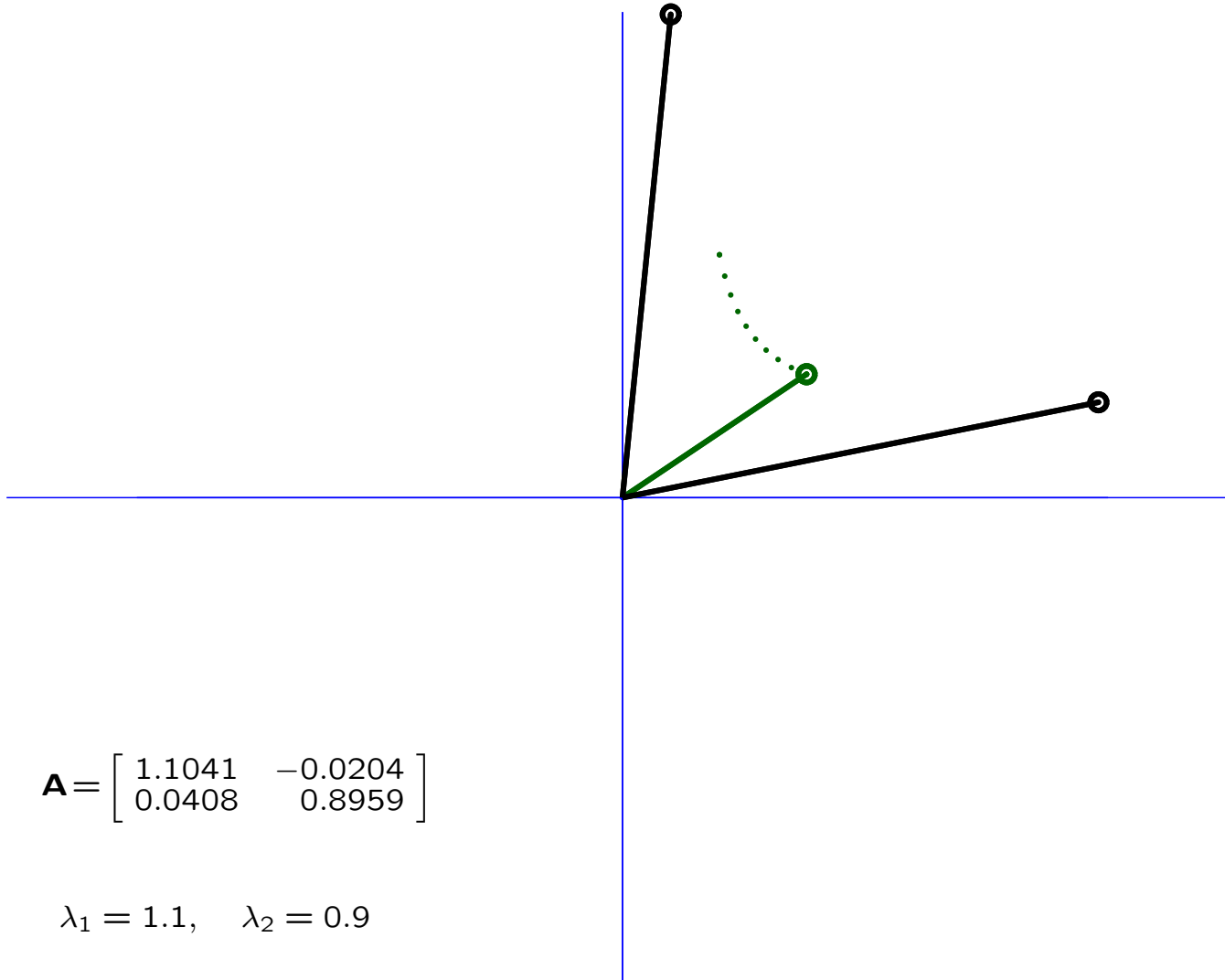
Iteratie in beeld

x_8

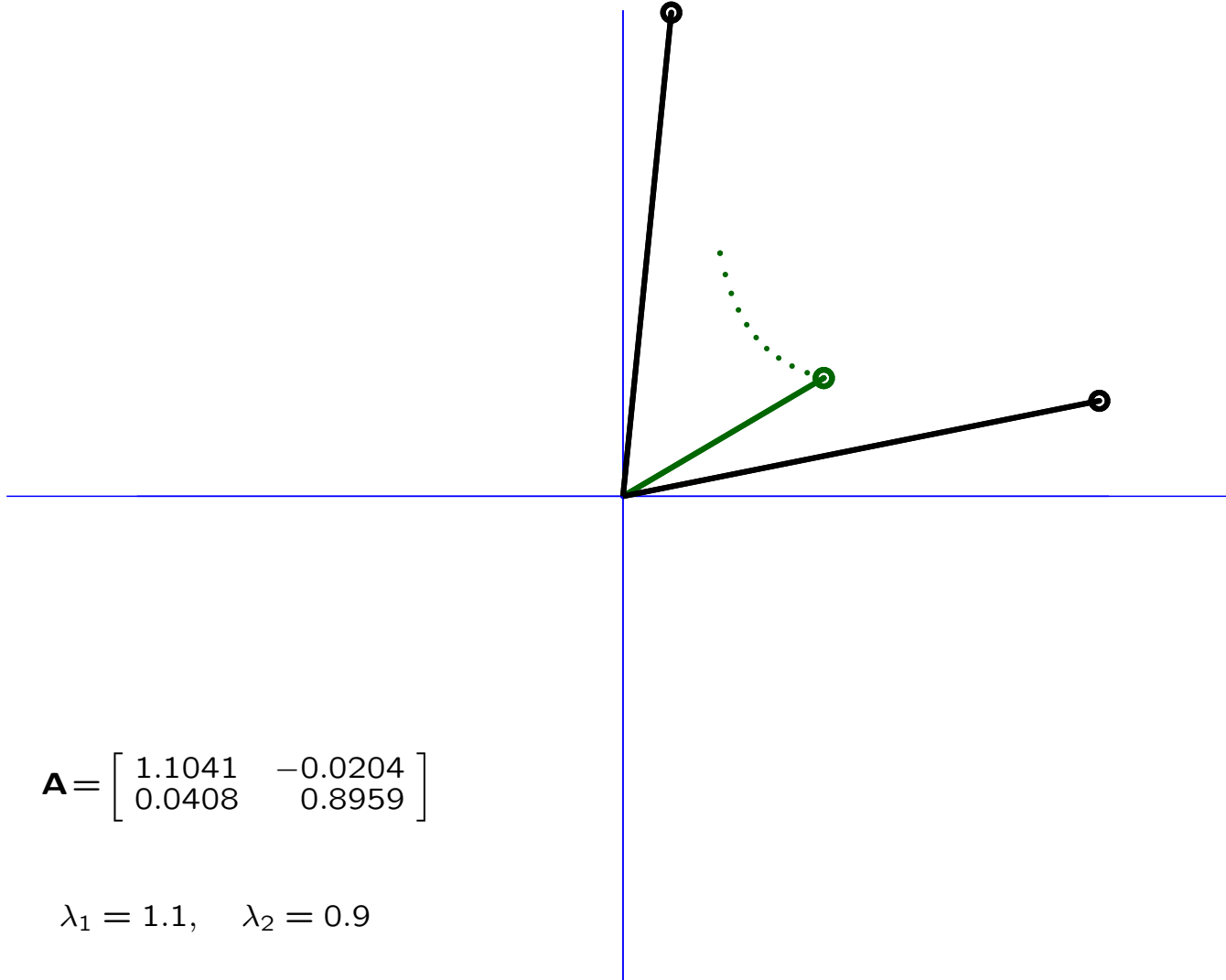
Iteratie in beeld

x_9

Iteratie in beeld

x_{10}

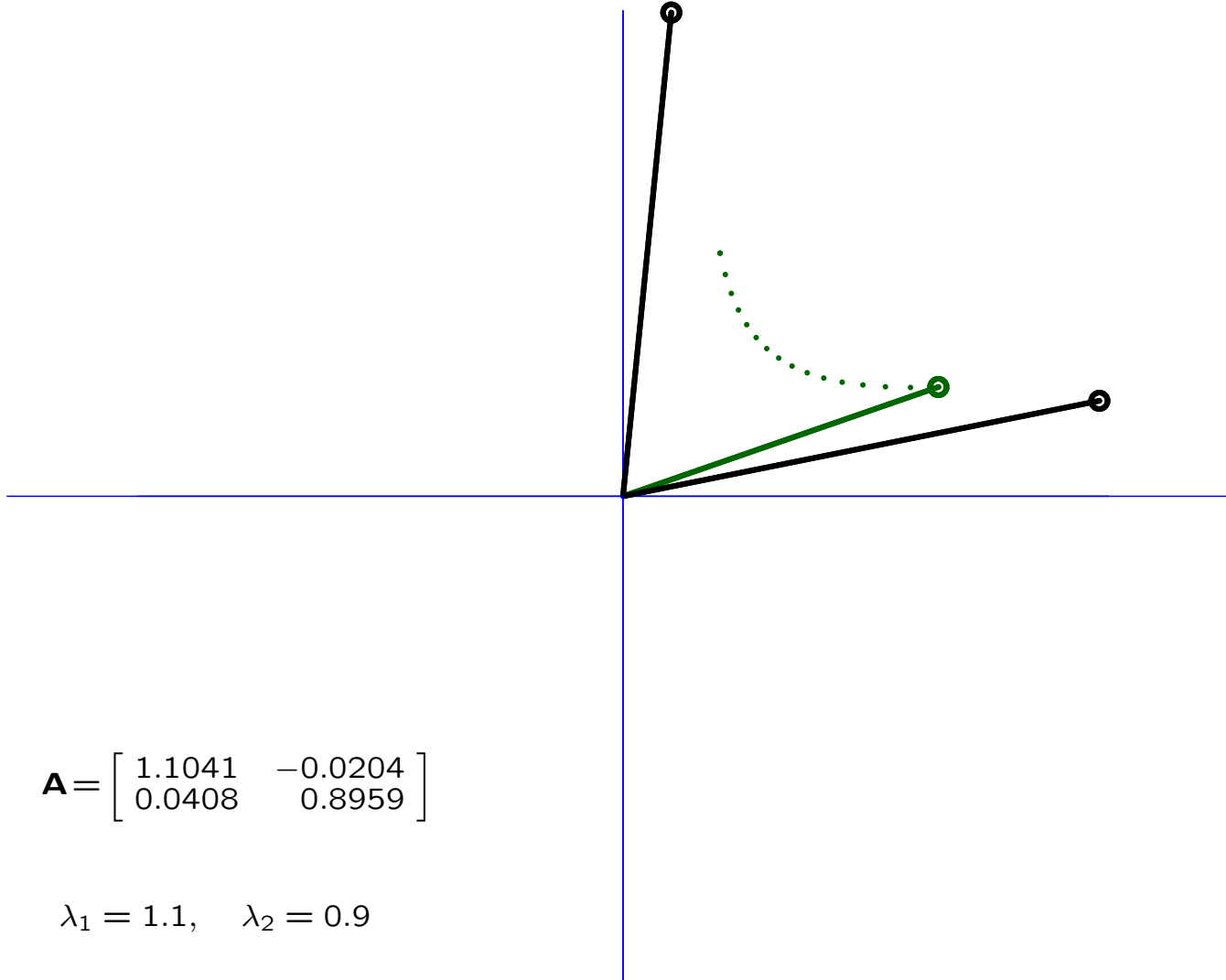

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1.1041 & -0.0204 \\ 0.0408 & 0.8959 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_1 = 1.1, \quad \lambda_2 = 0.9$$

Iteratie in beeld

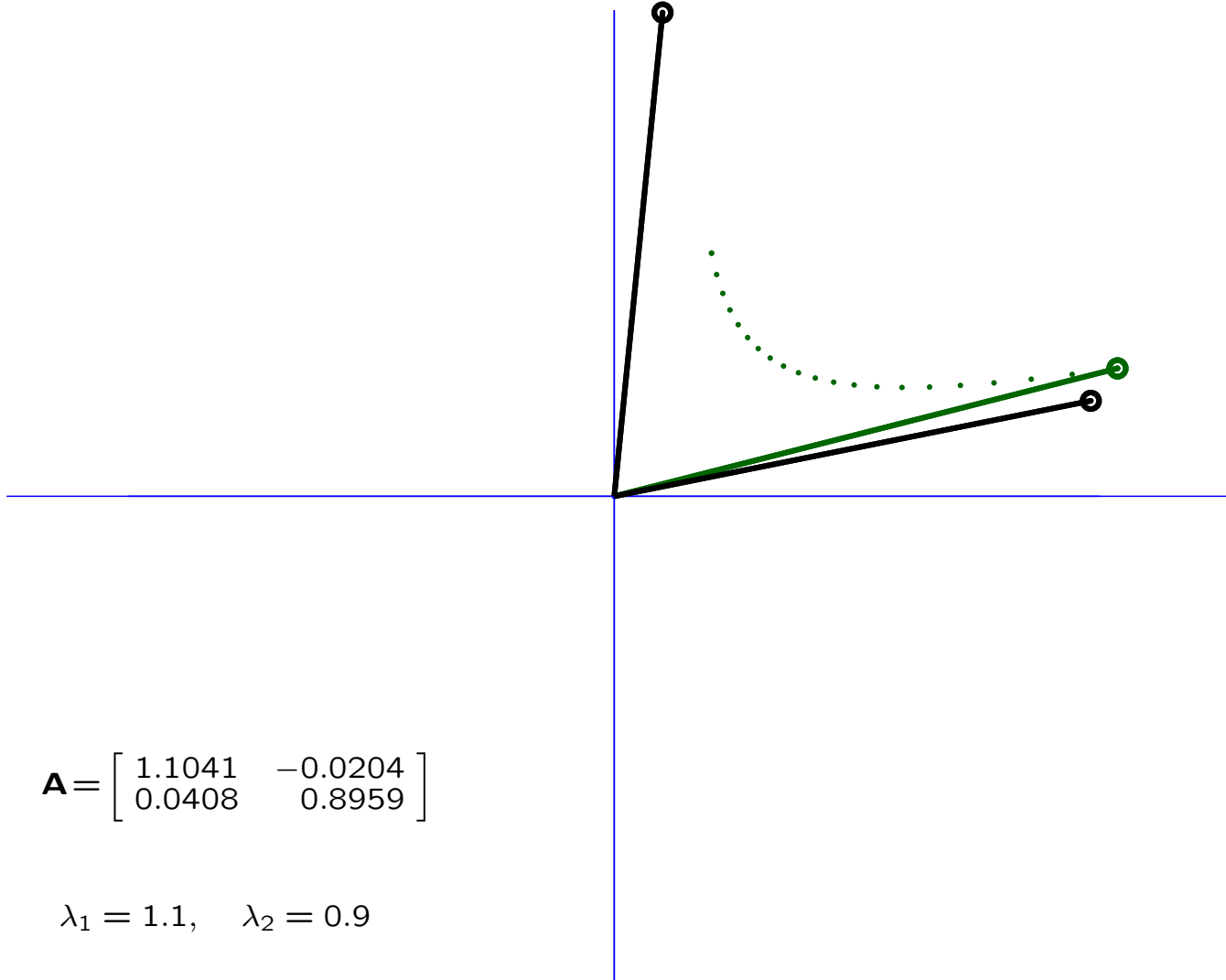
x_{15}

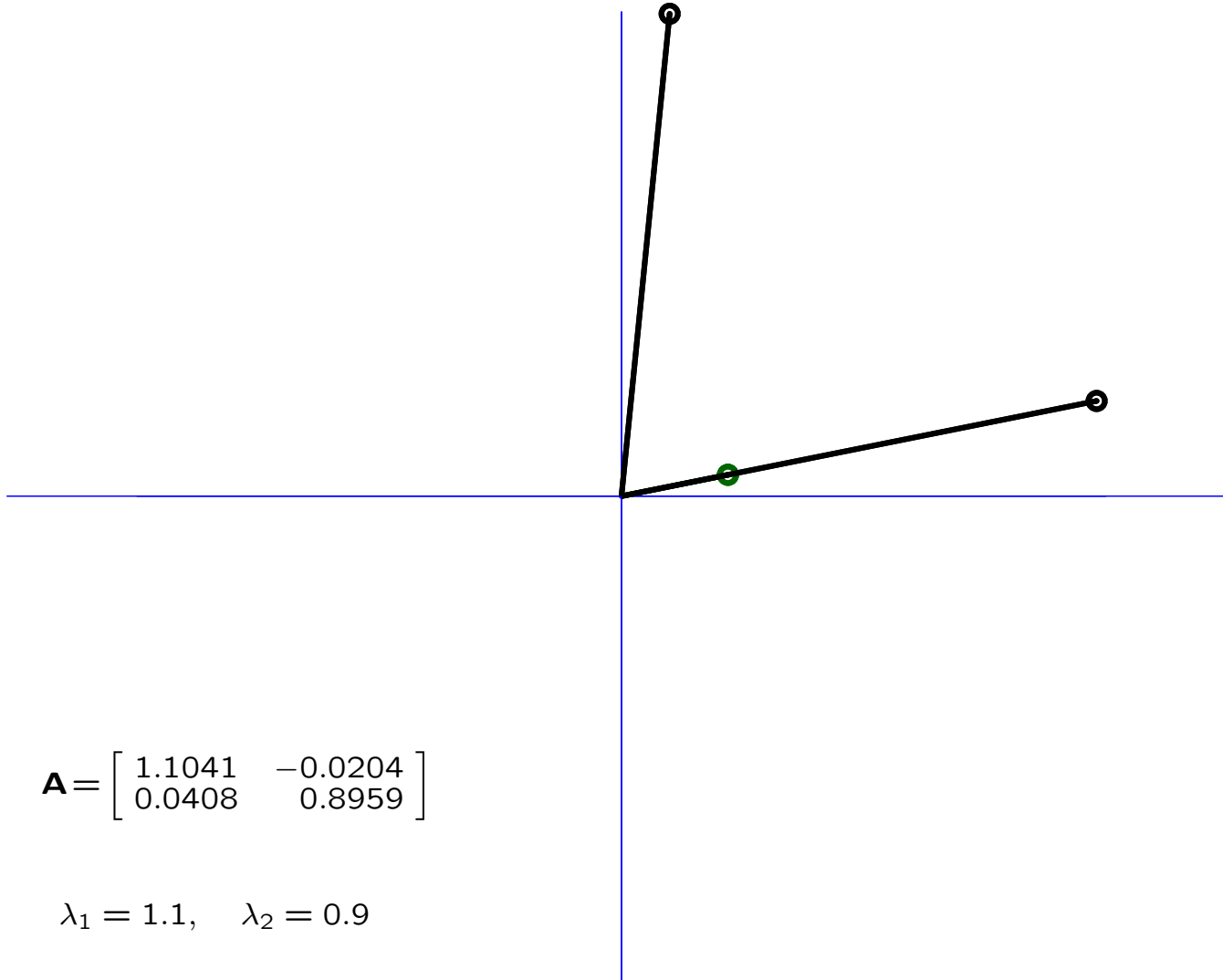

Iteratie in beeld

x_{20}

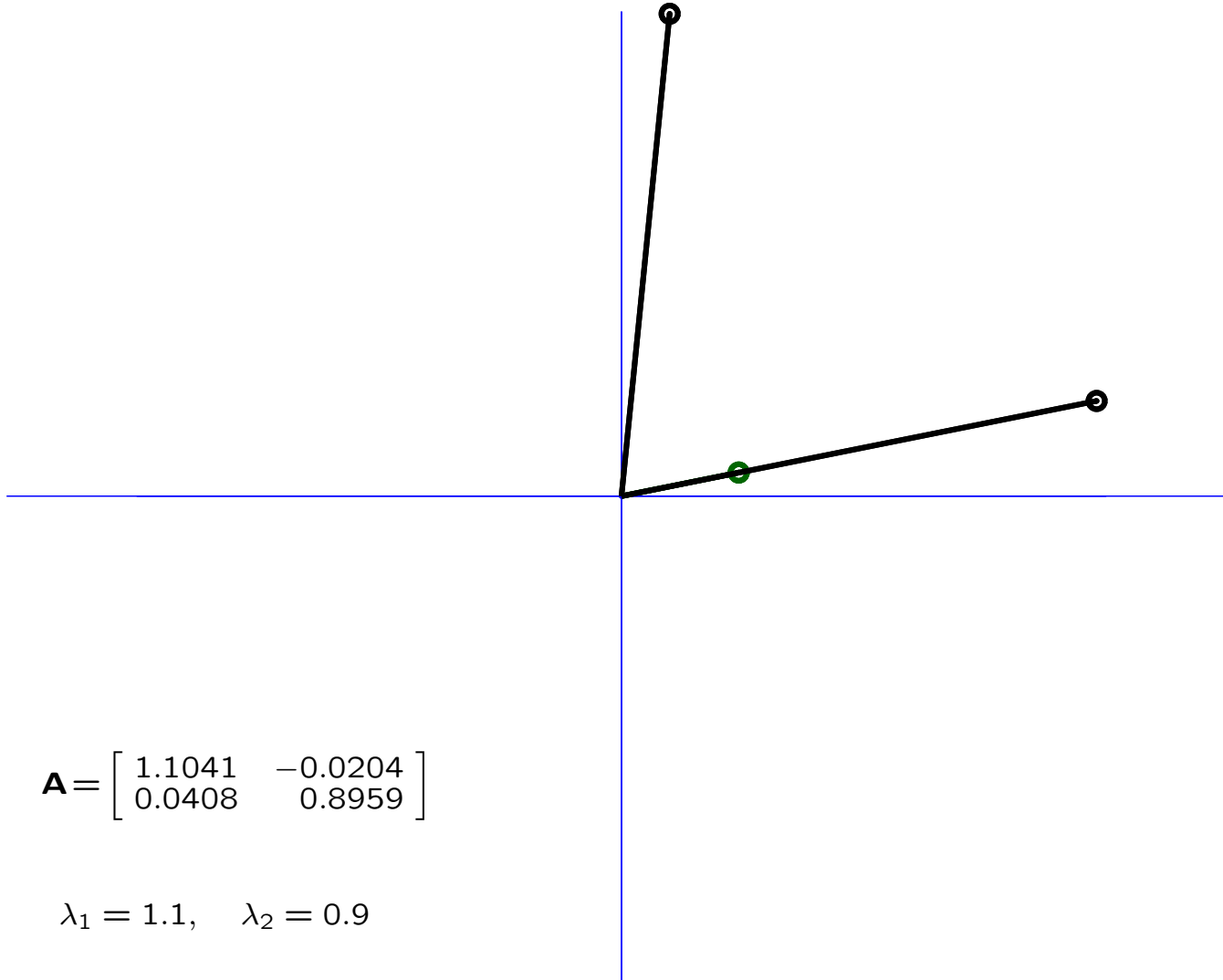
Iteratie in beeld

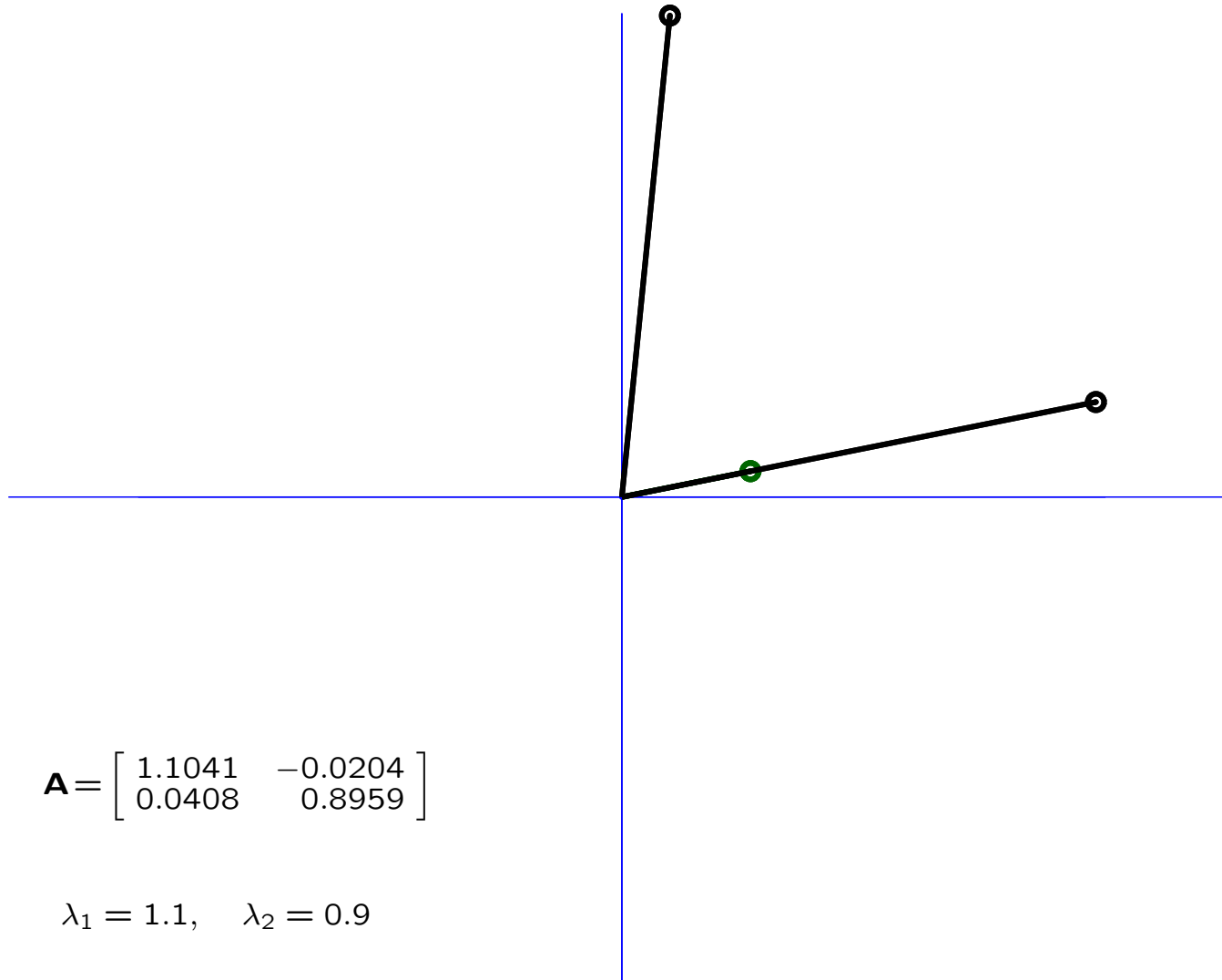
$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1.1041 & -0.0204 \\ 0.0408 & 0.8959 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_1 = 1.1, \quad \lambda_2 = 0.9$$

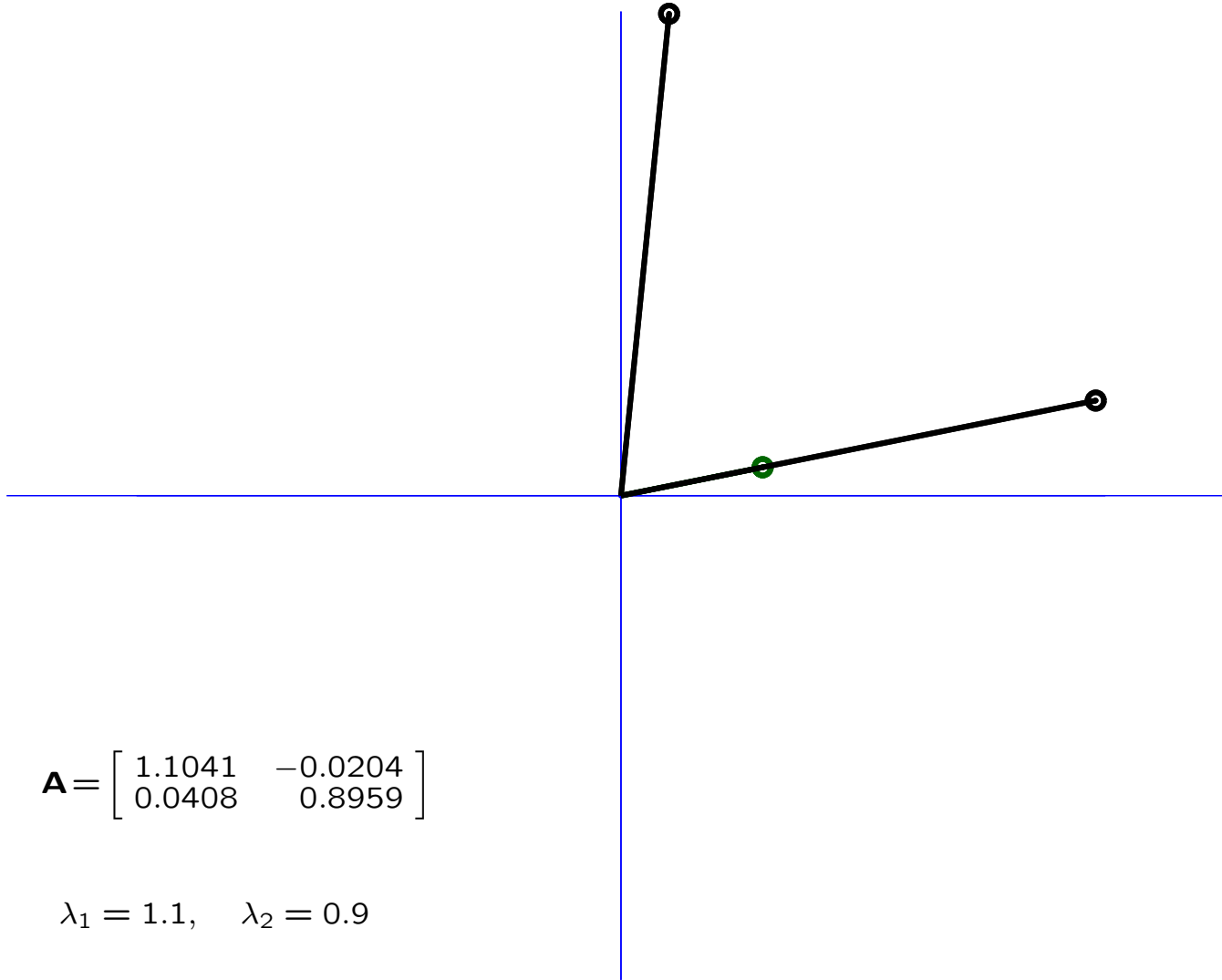
Iteratie in beeld

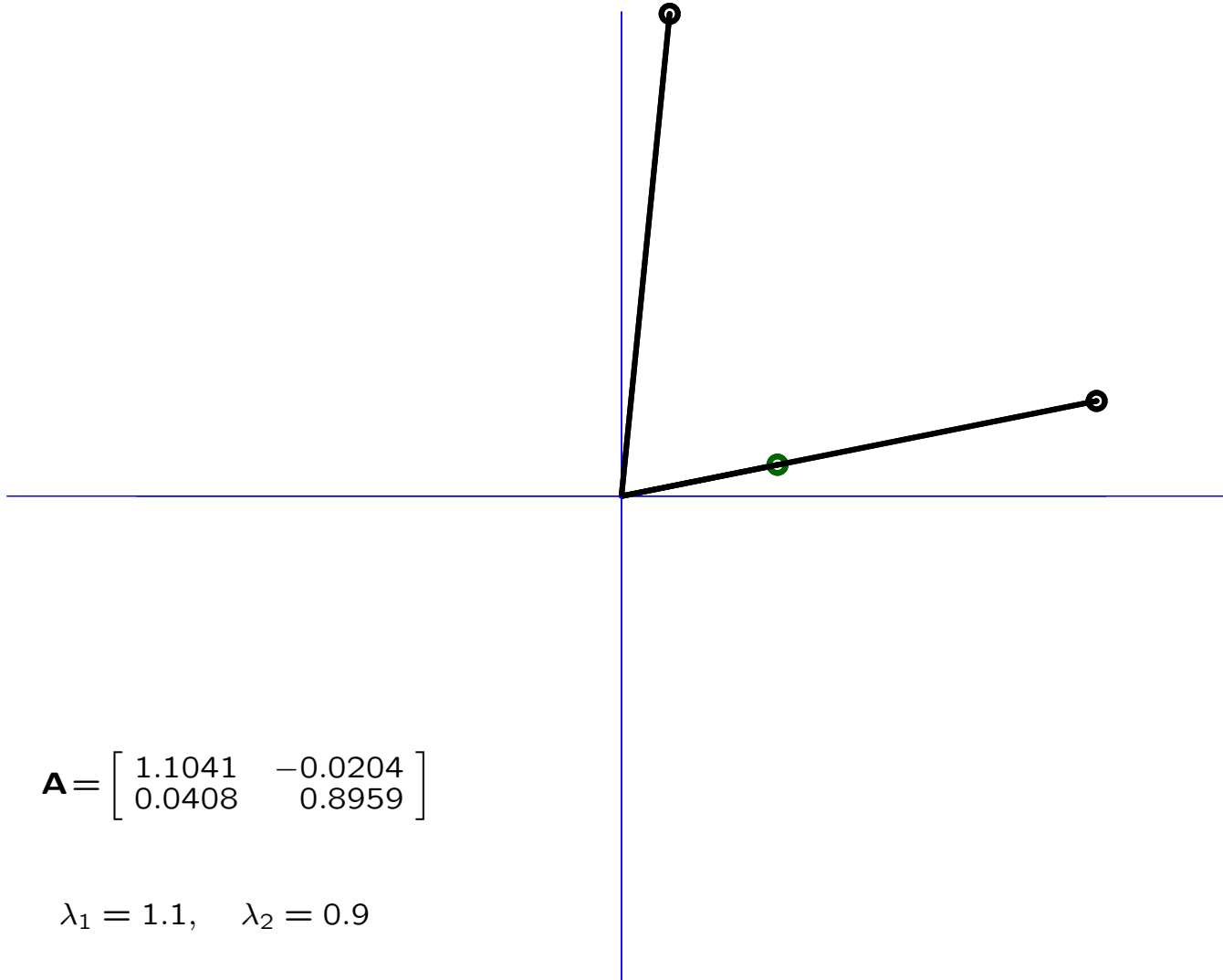
Iteratie in beeld

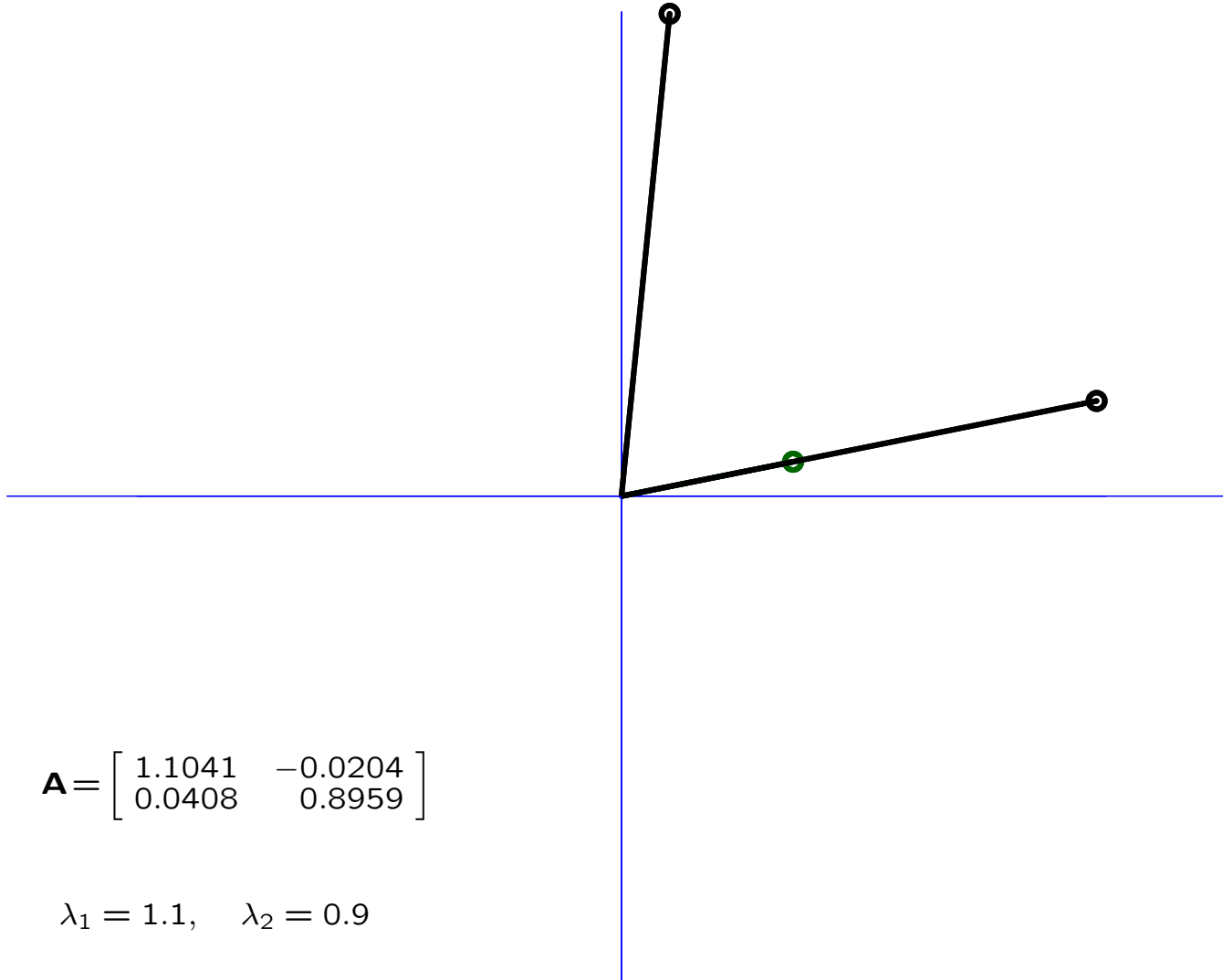
Iteratie in beeld

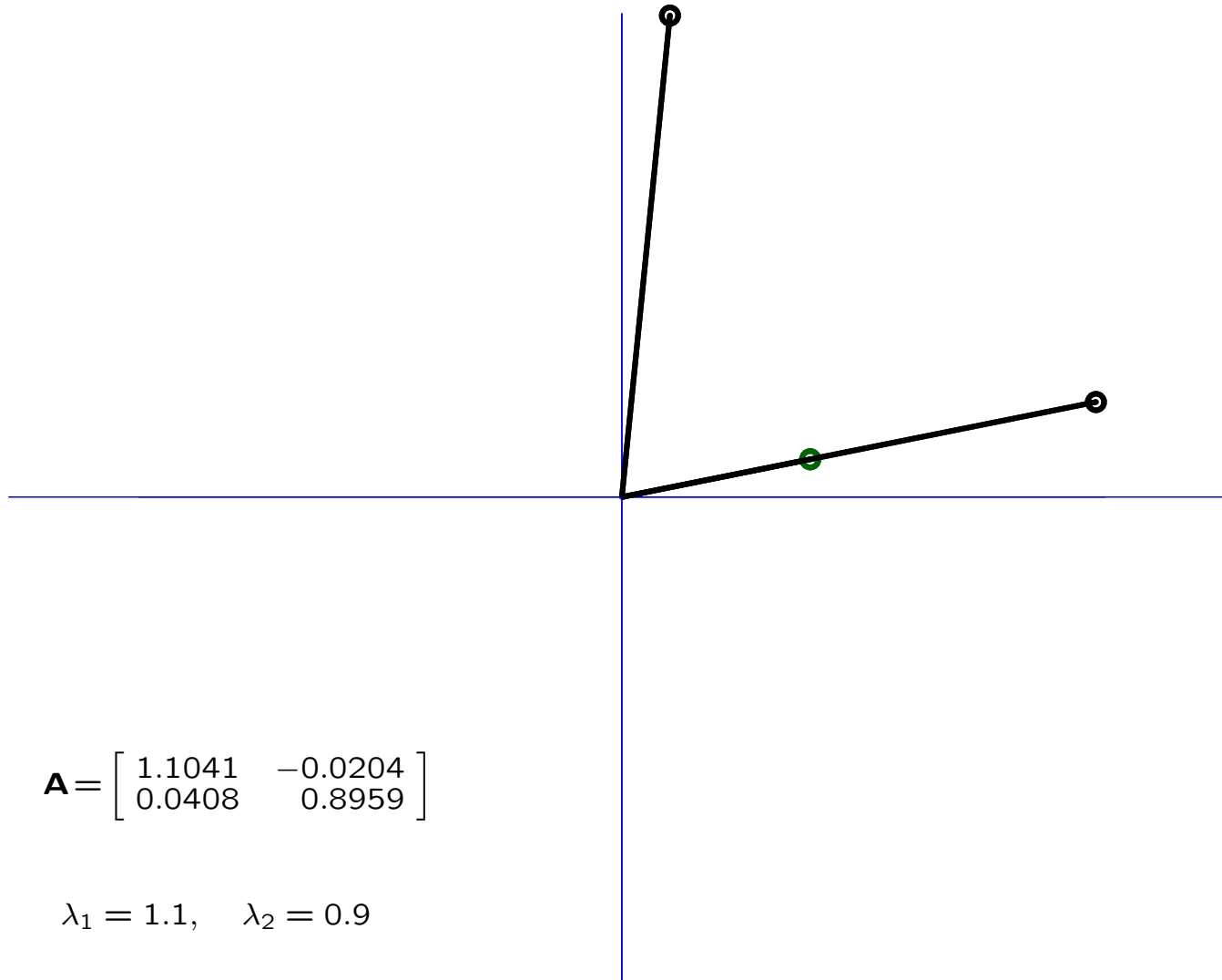
Iteratie in beeld

Iteratie in beeld

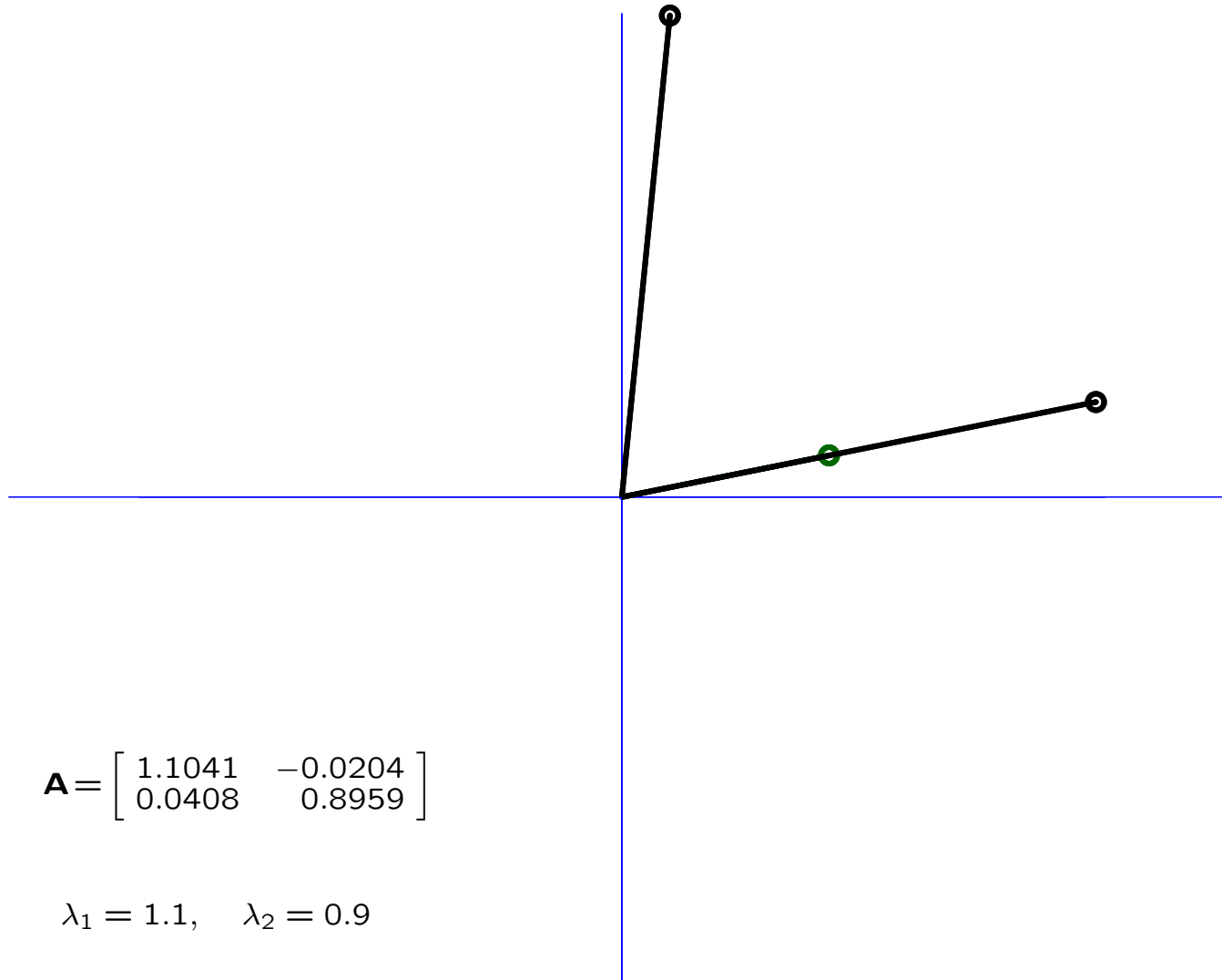

Iteratie in beeld

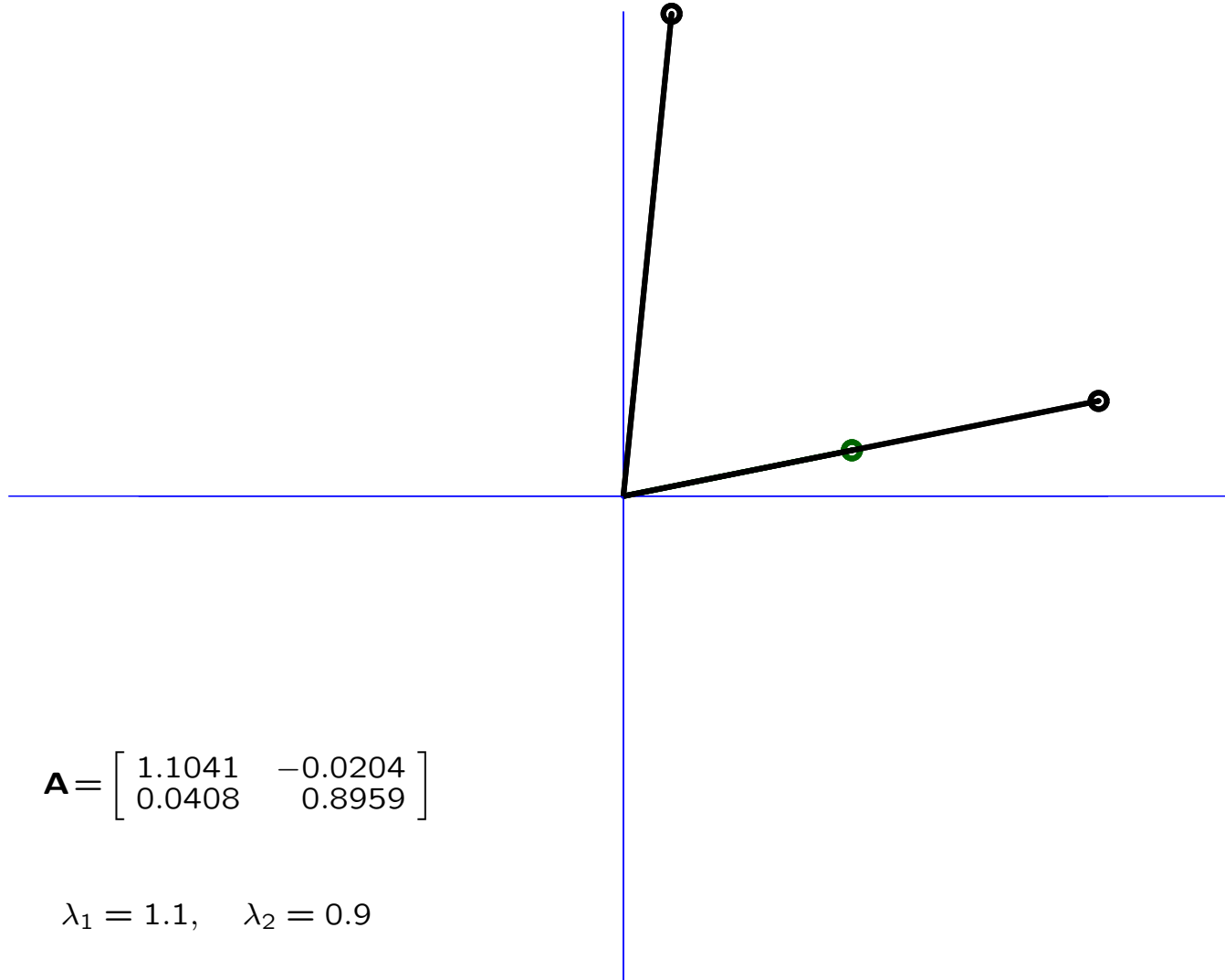

Iteratie in beeld

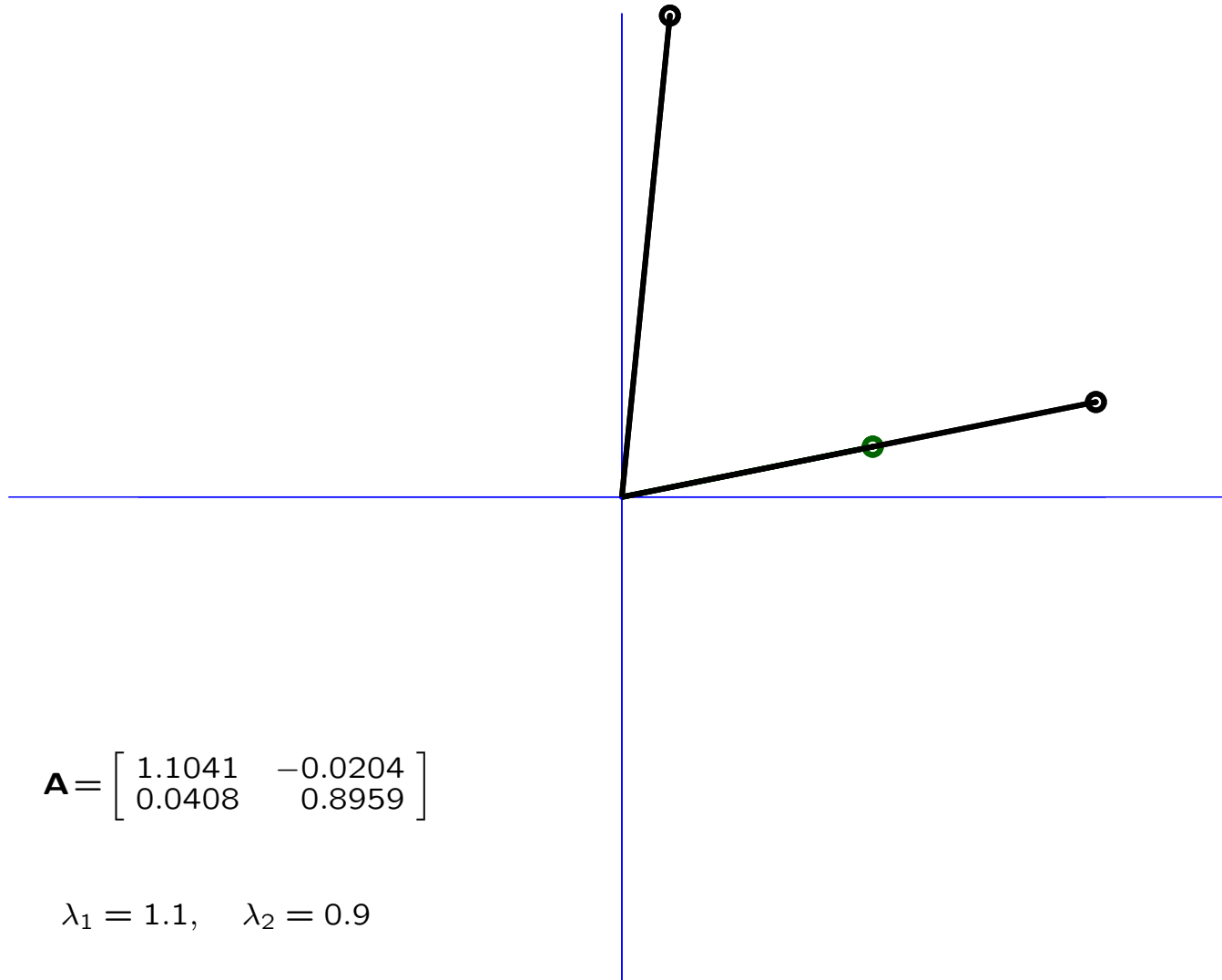
Iteratie in beeld

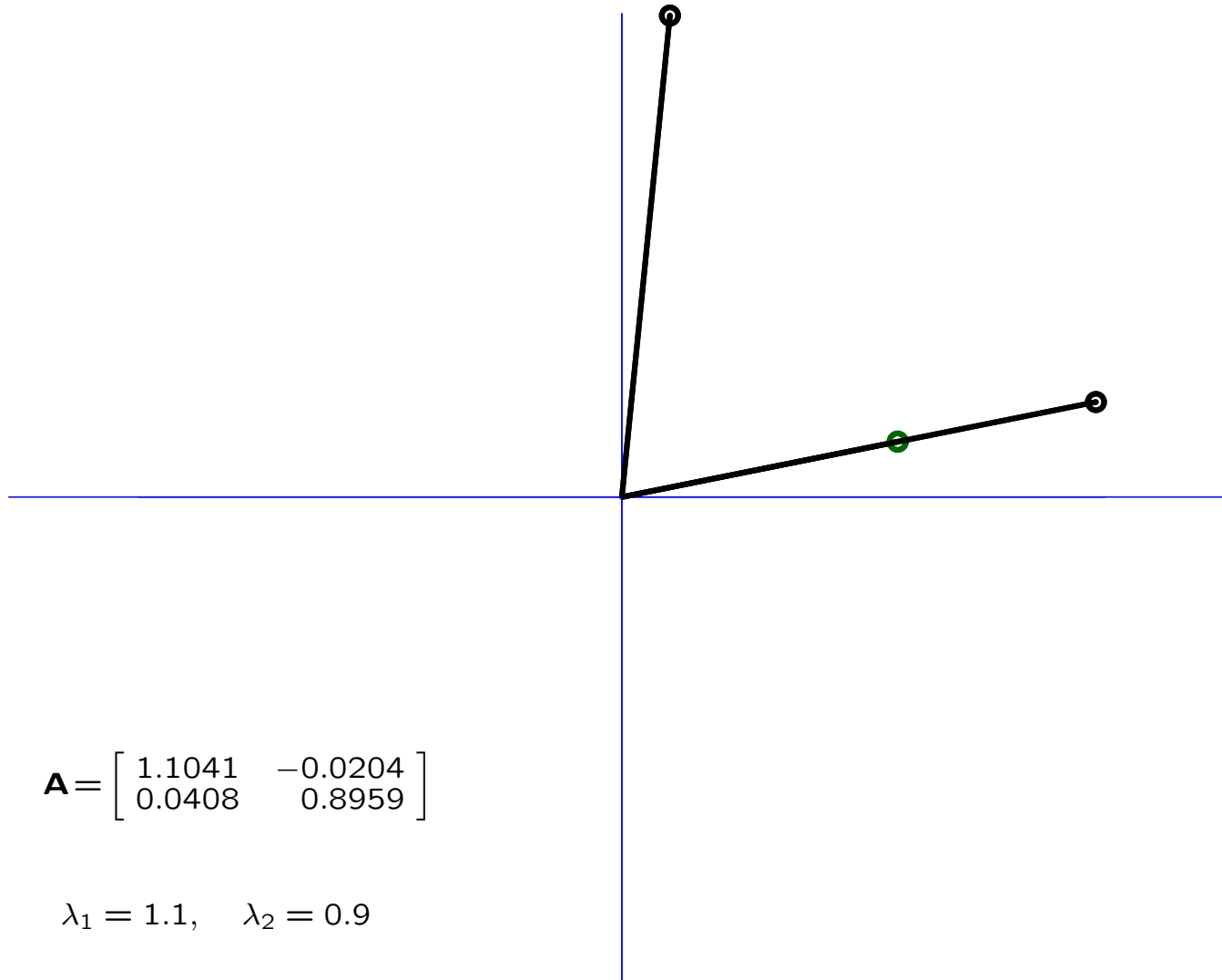
$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1.1041 & -0.0204 \\ 0.0408 & 0.8959 \end{bmatrix}$$

$$\lambda_1 = 1.1, \quad \lambda_2 = 0.9$$

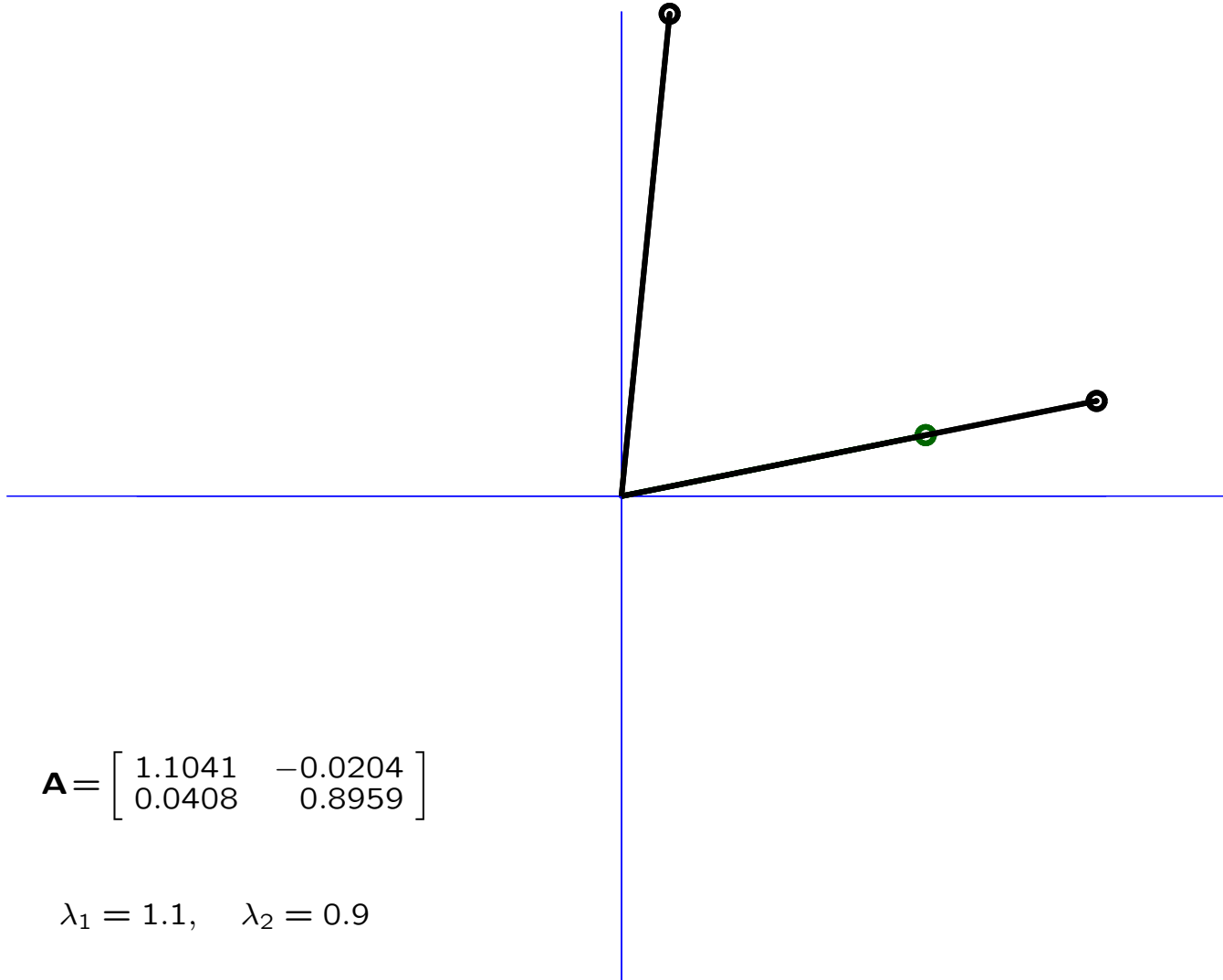
Iteratie in beeld

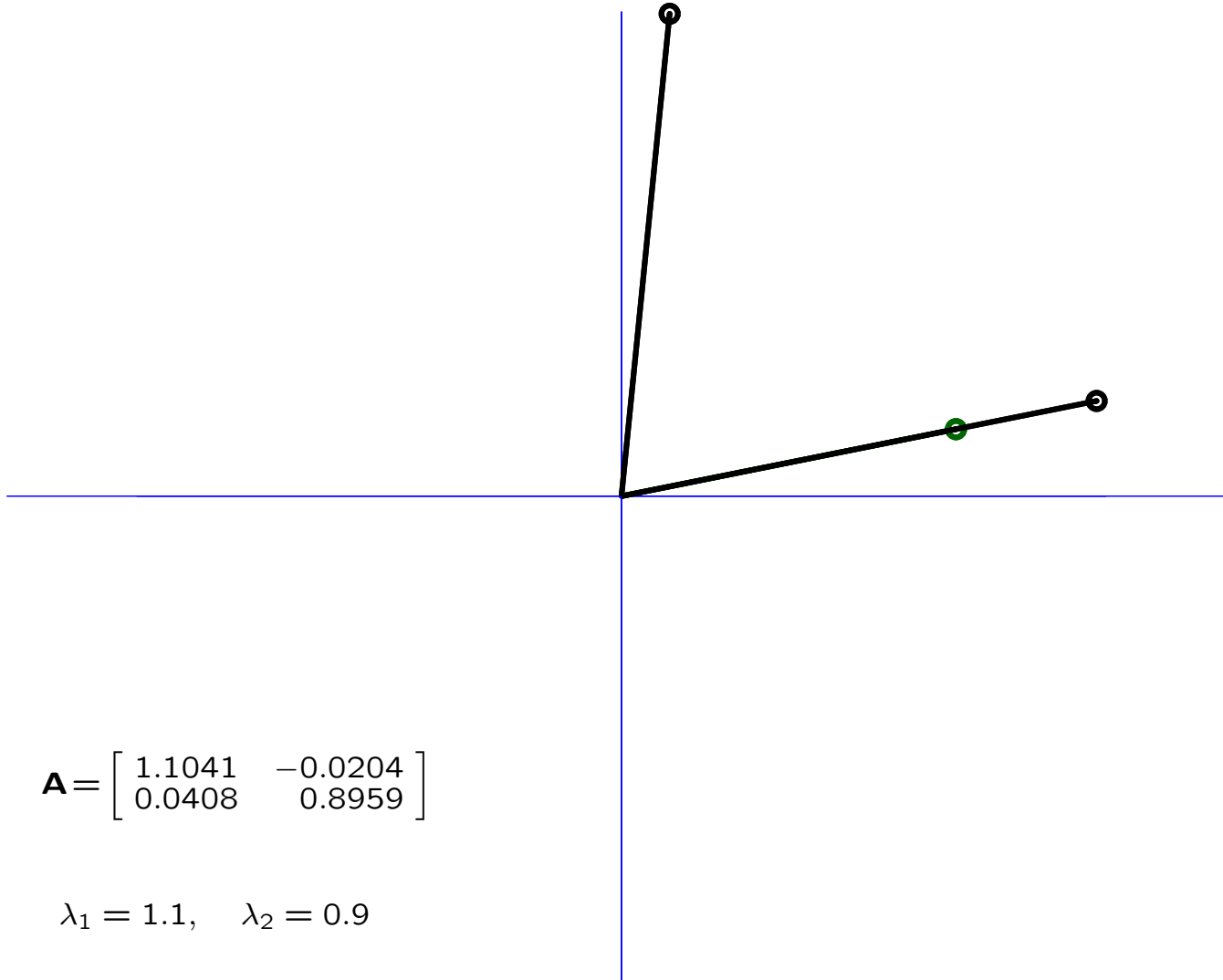
Iteratie in beeld

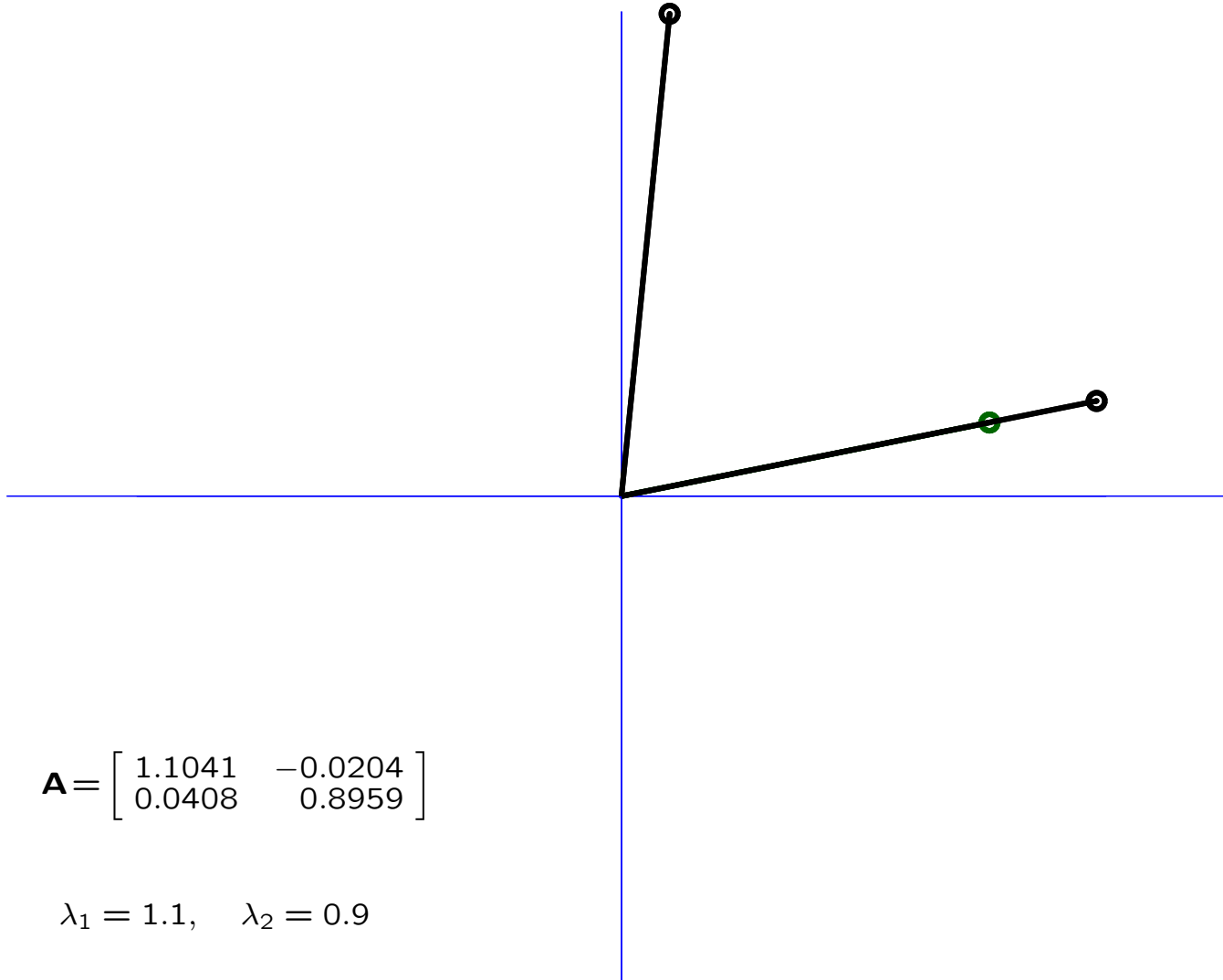
Iteratie in beeld

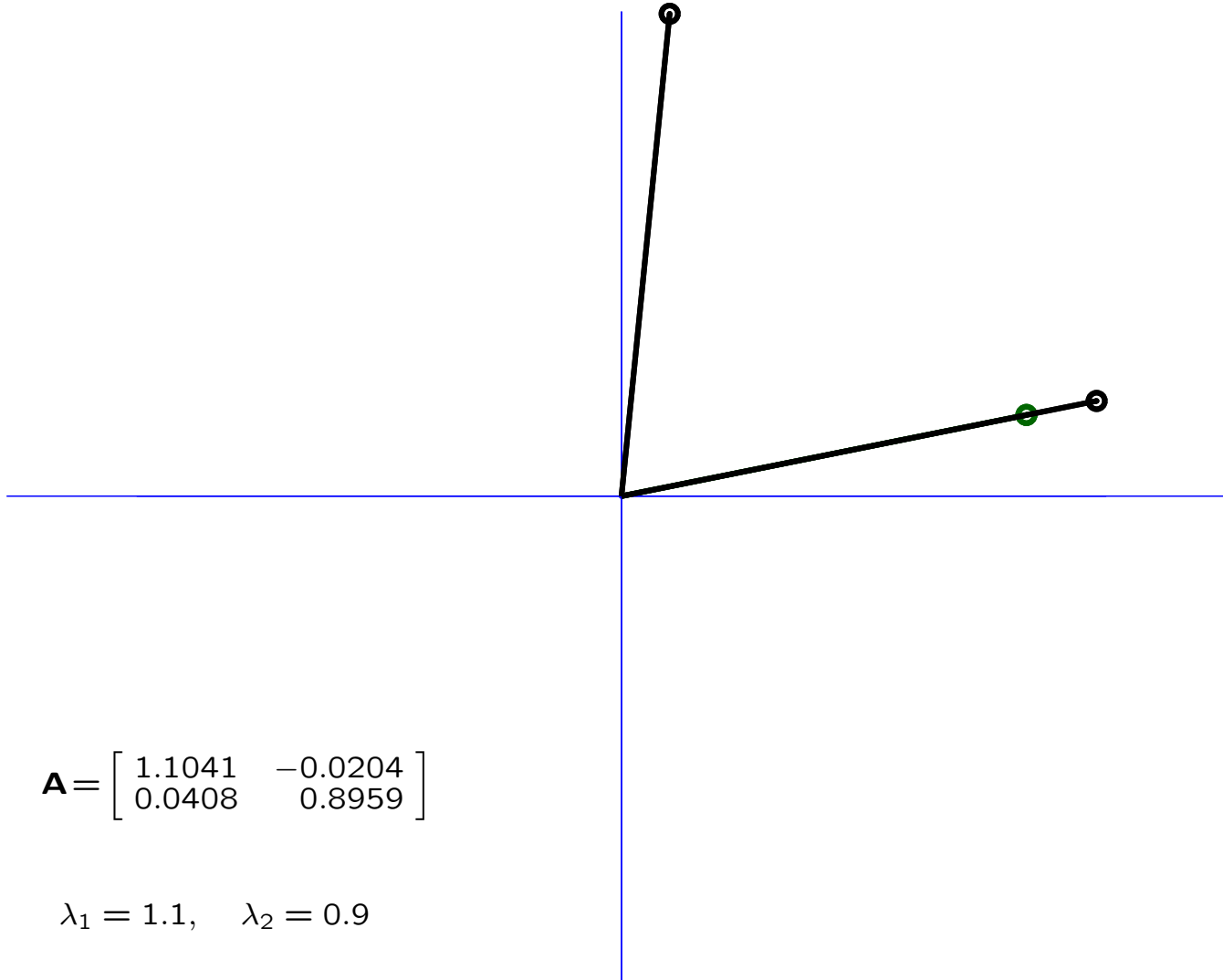
Iteratie in beeld

Iteratie in beeld

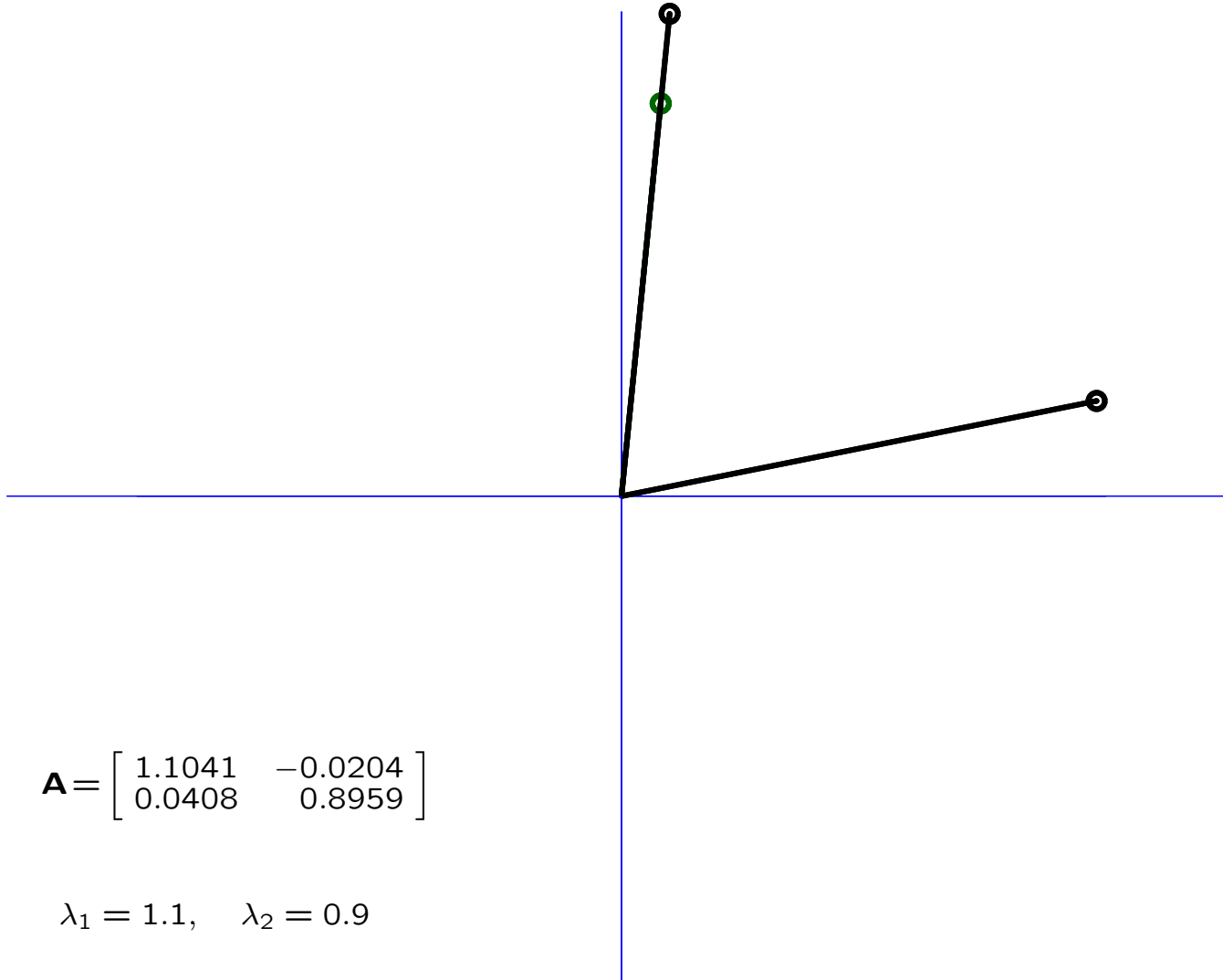

Iteratie in beeld

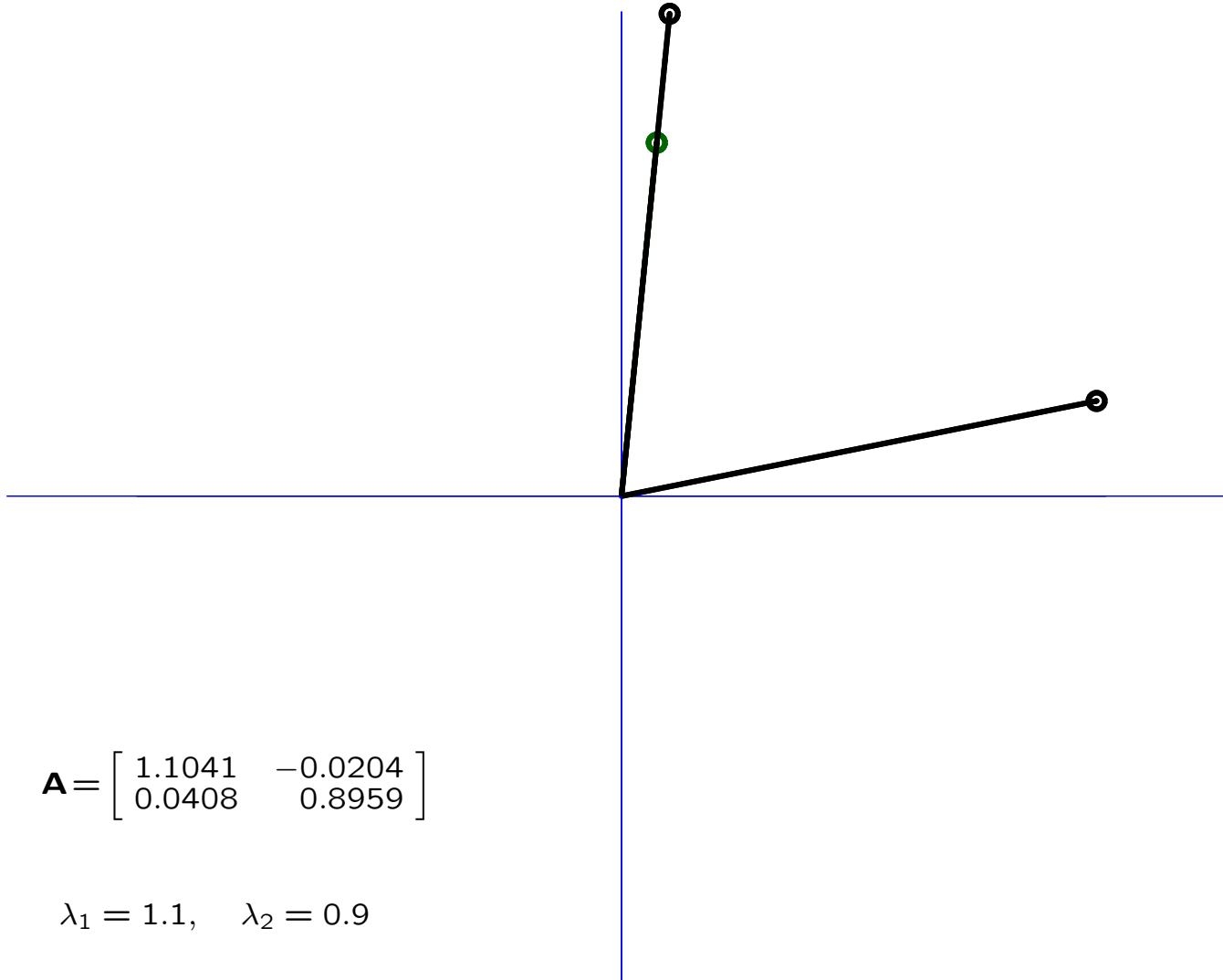

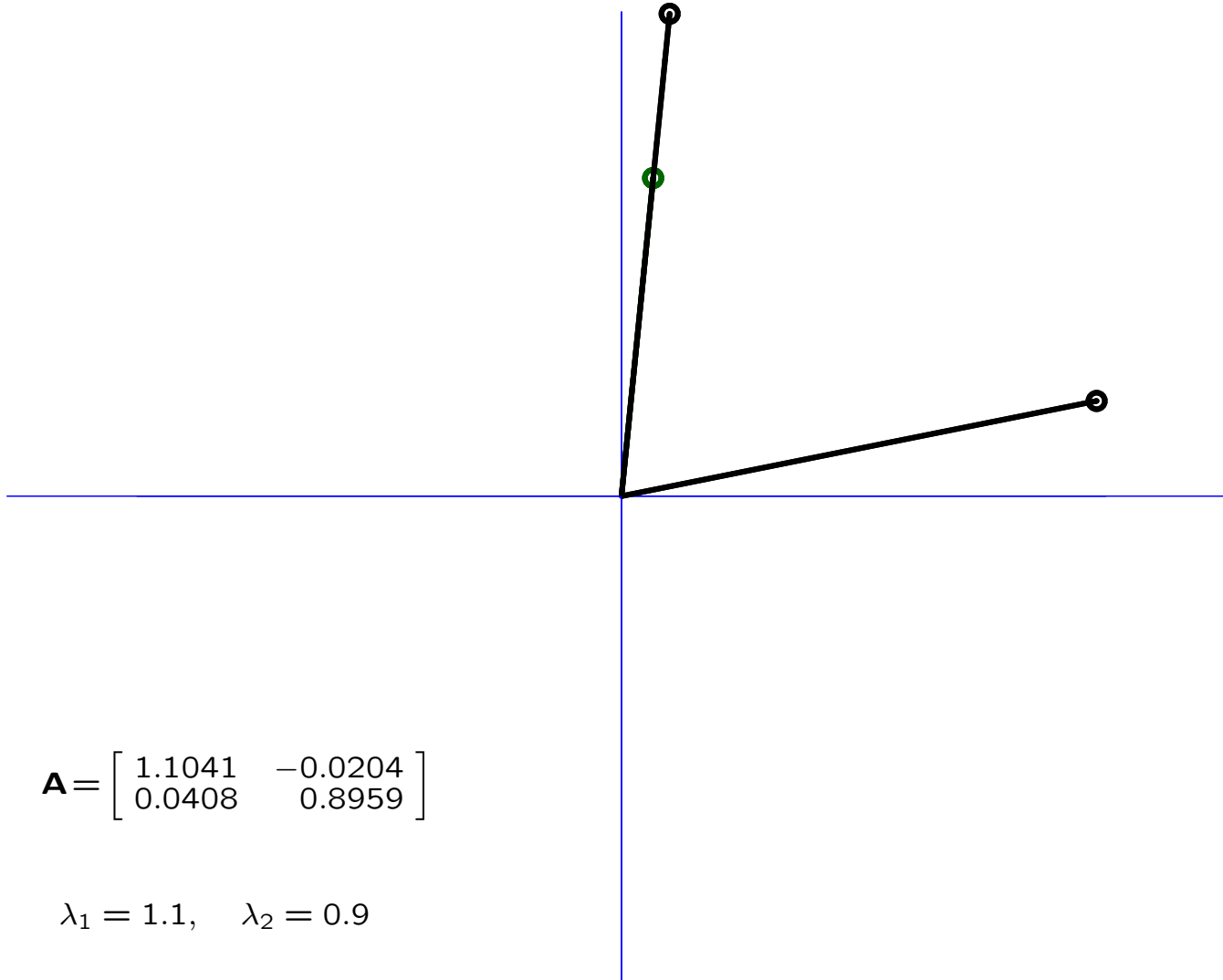
Iteratie in beeld

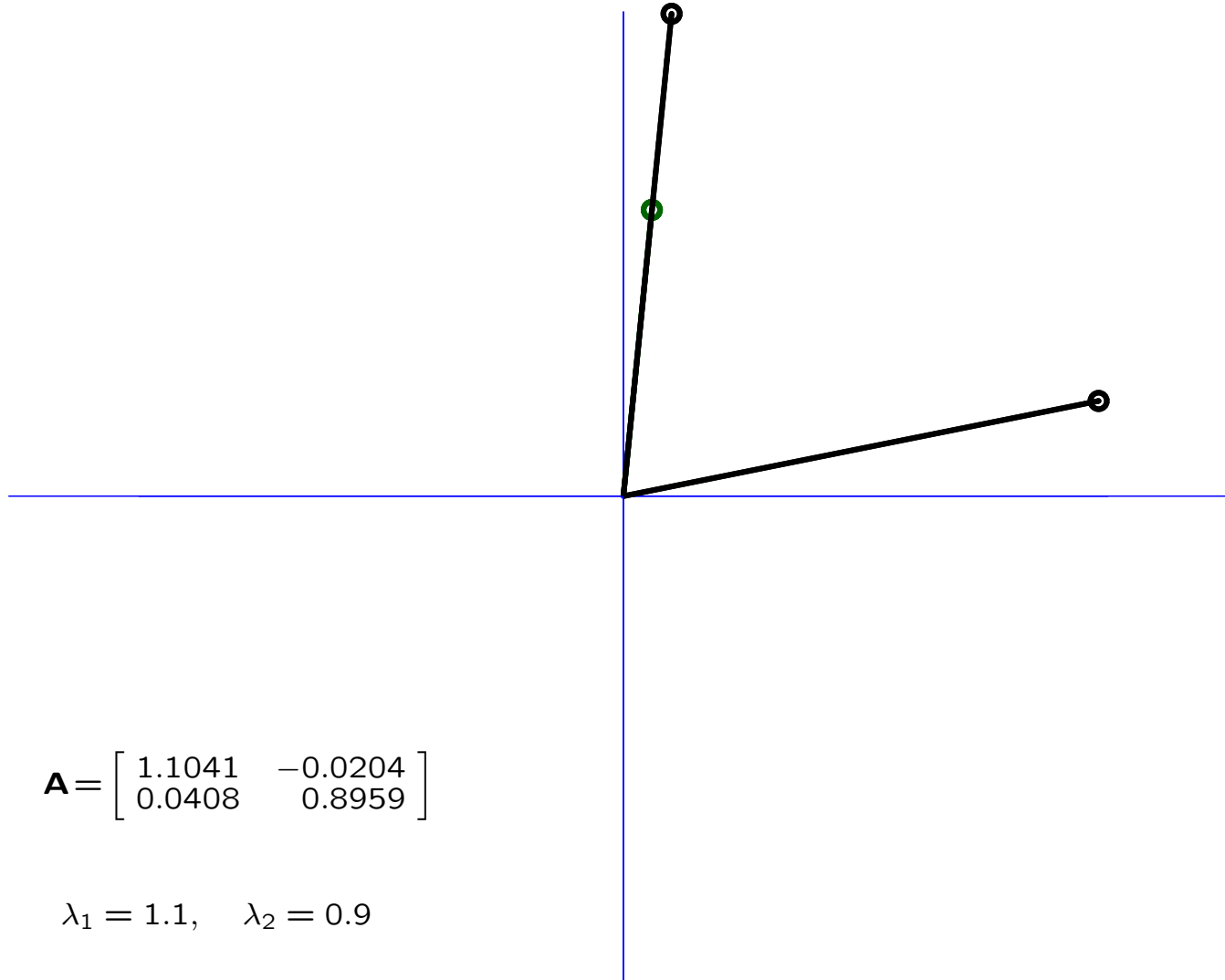
Iteratie in beeld

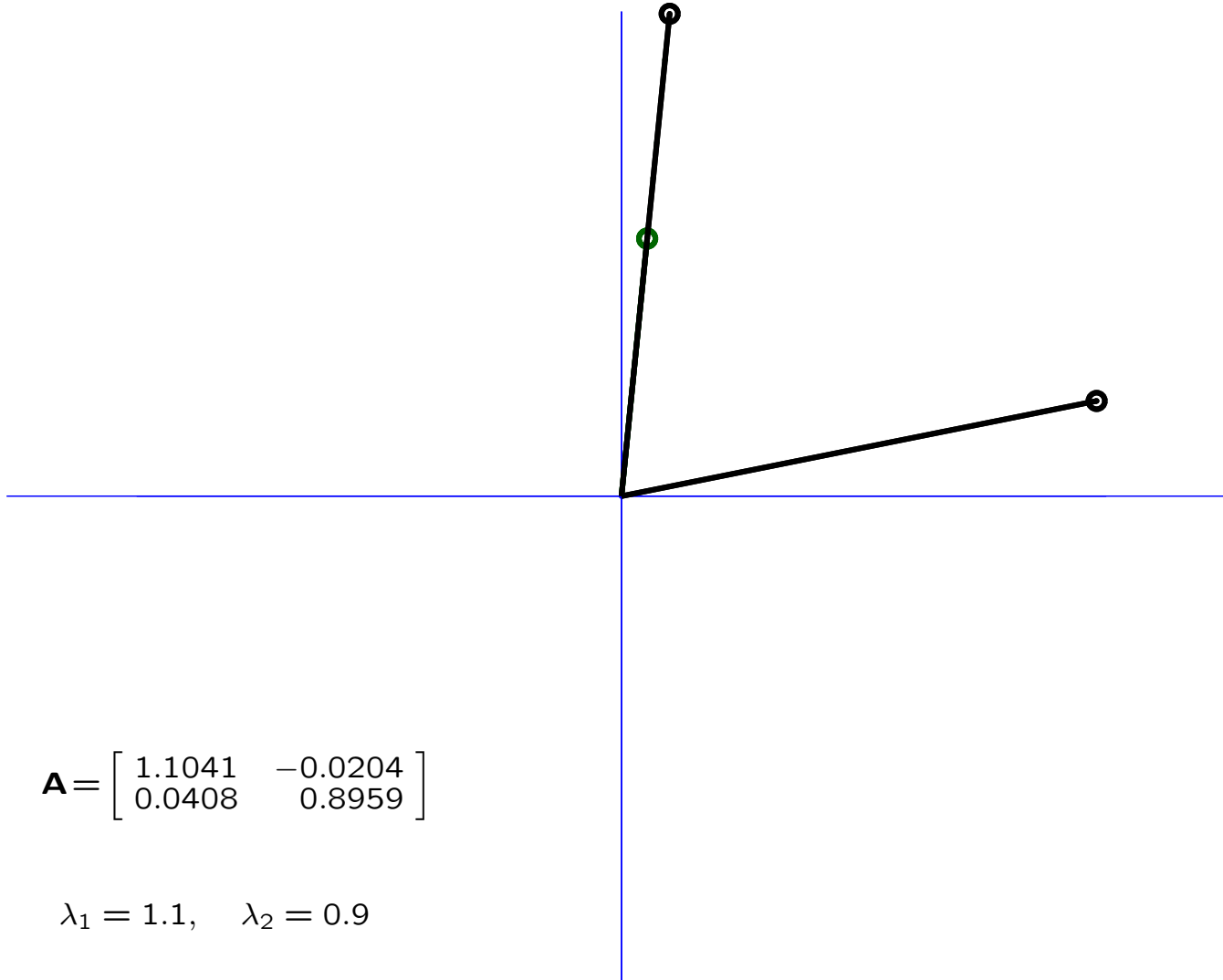
Iteratie in beeld

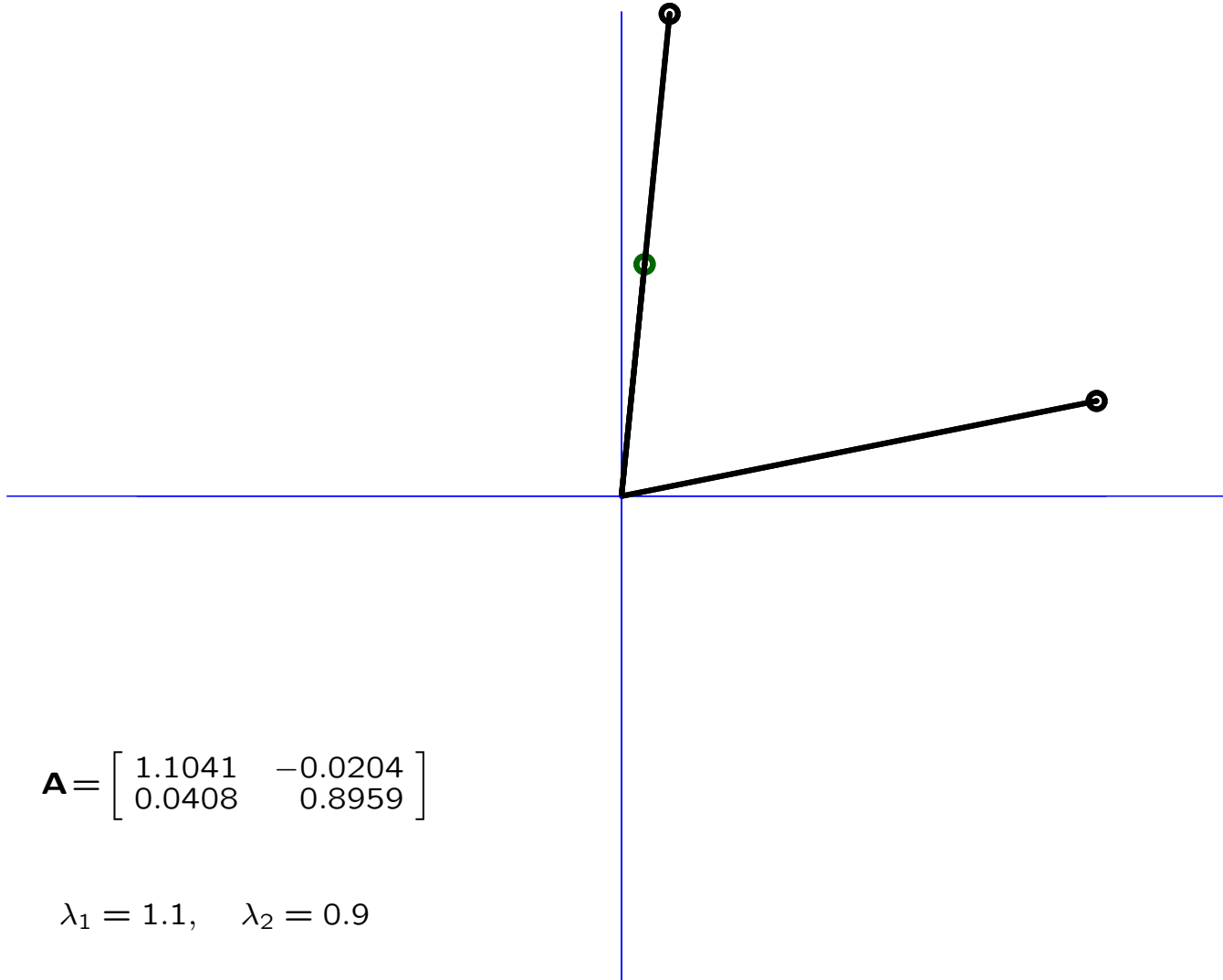
Iteratie in beeld

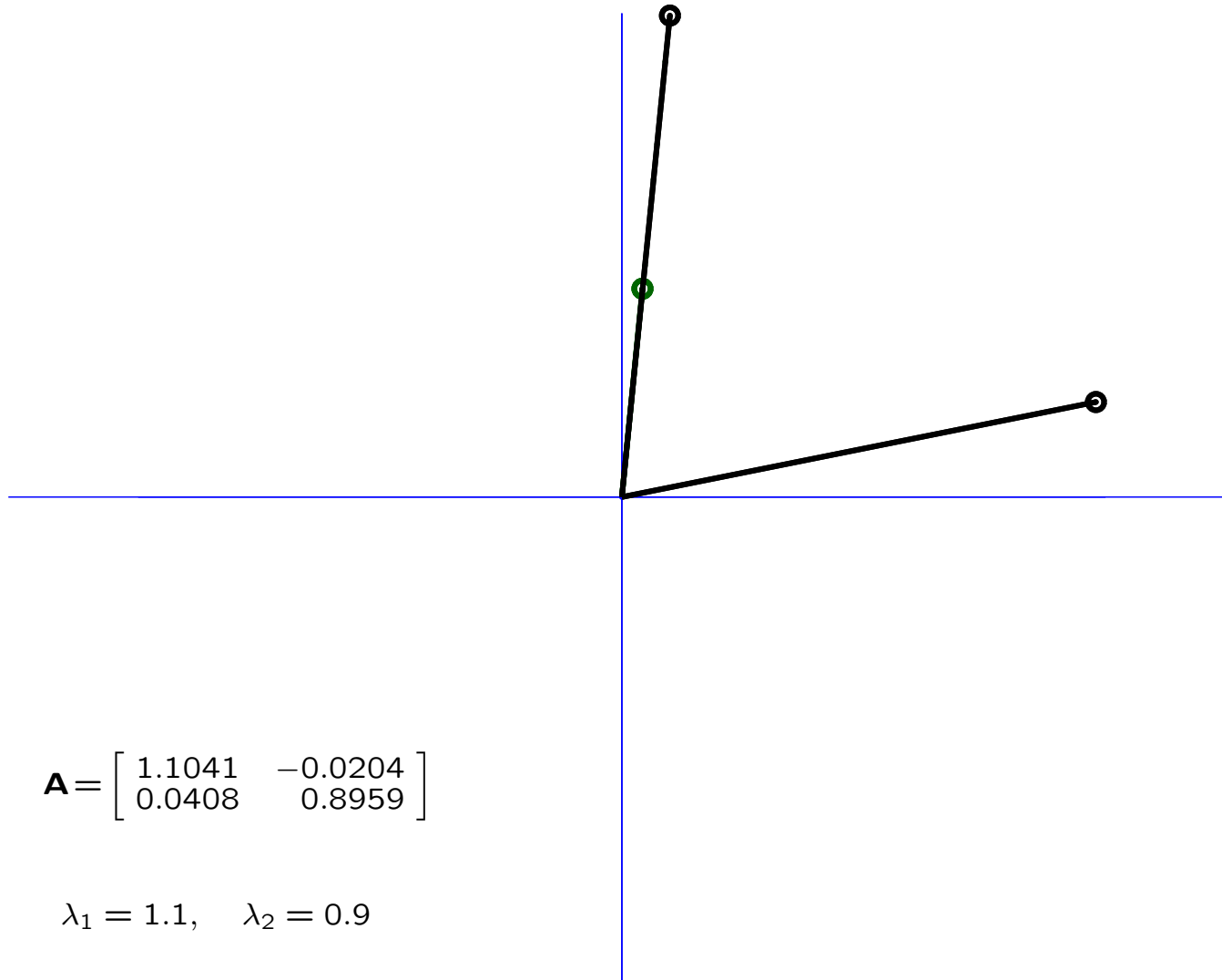
Iteratie in beeld

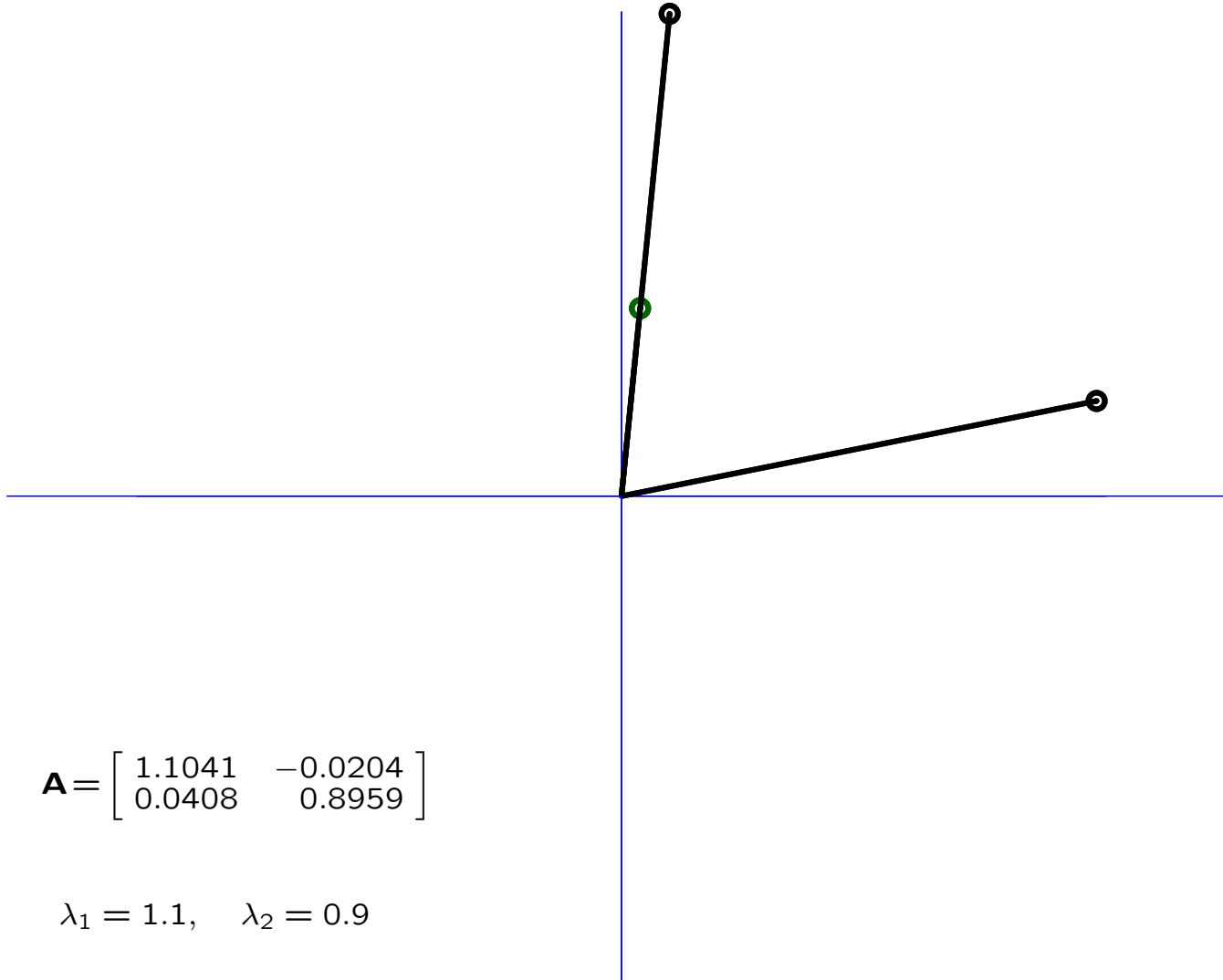
Iteratie in beeld

Iteratie in beeld

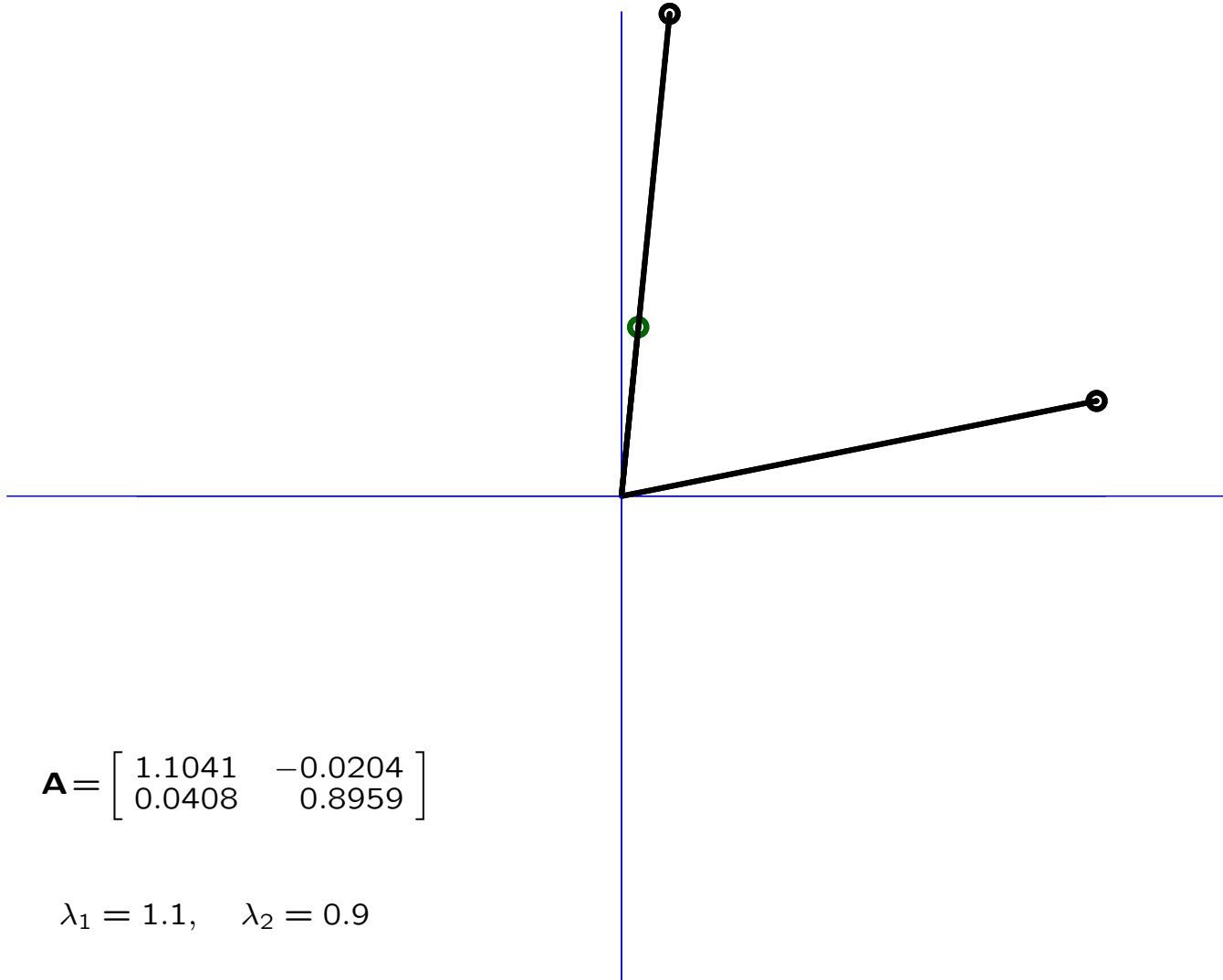

Iteratie in beeld

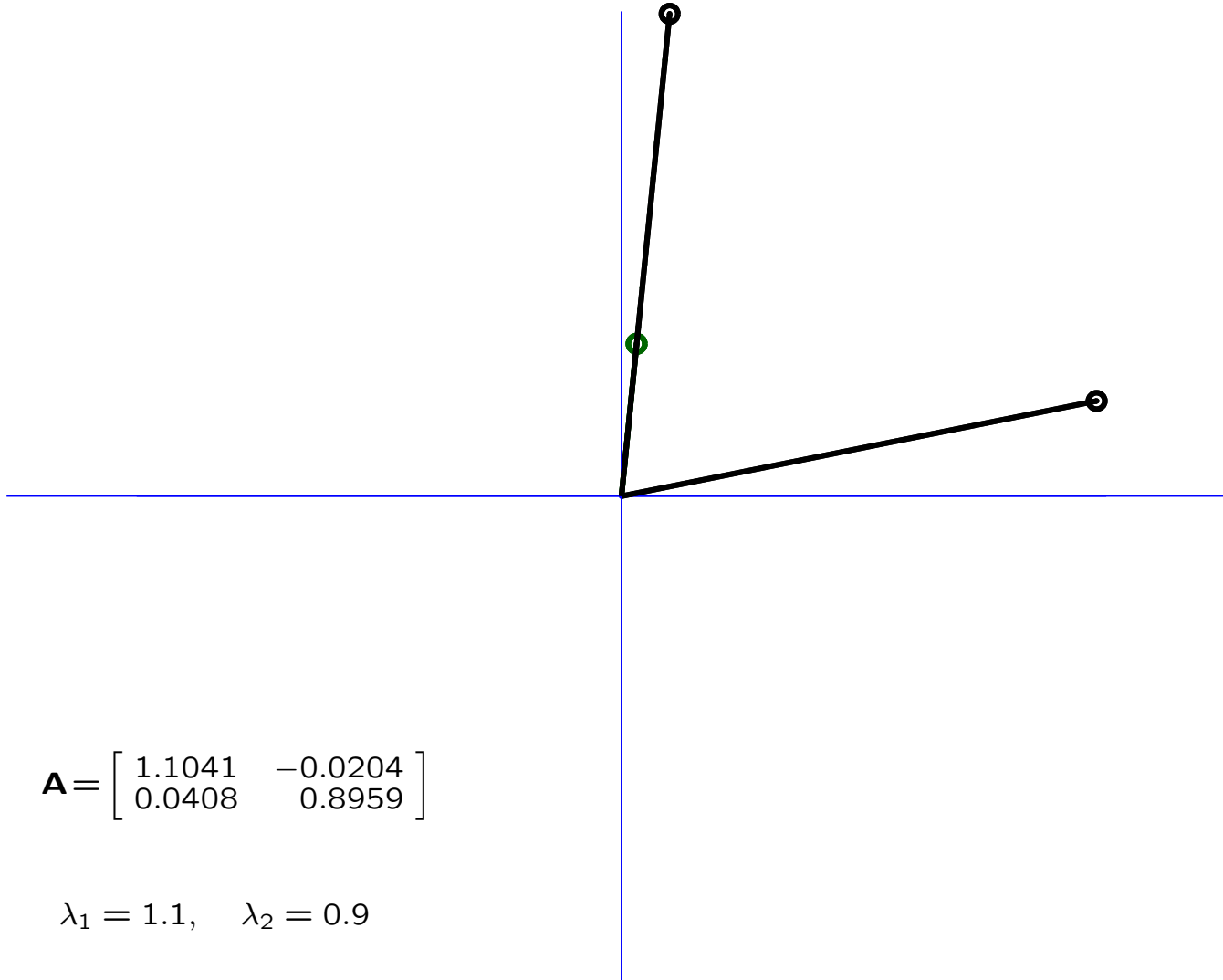

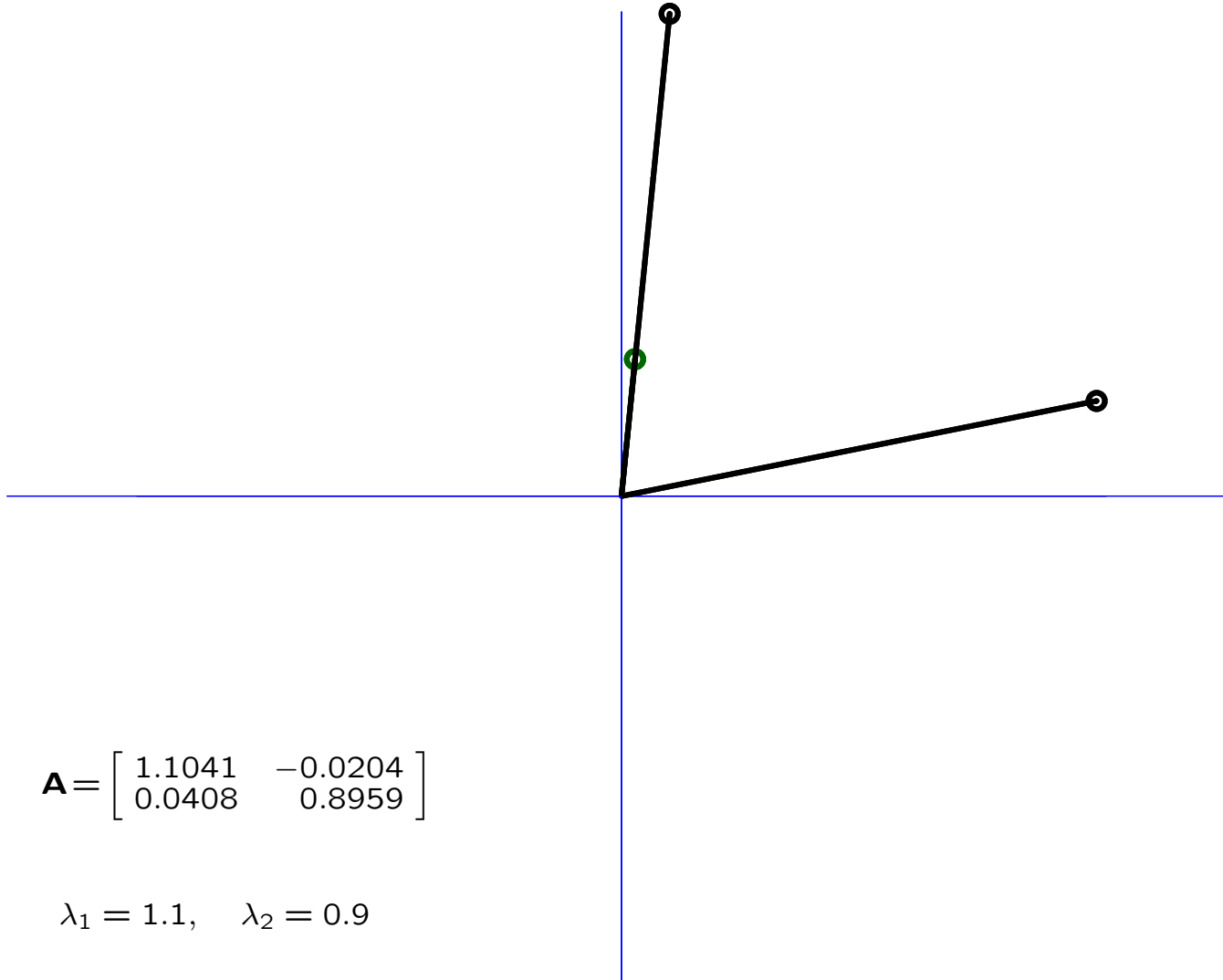
Iteratie in beeld

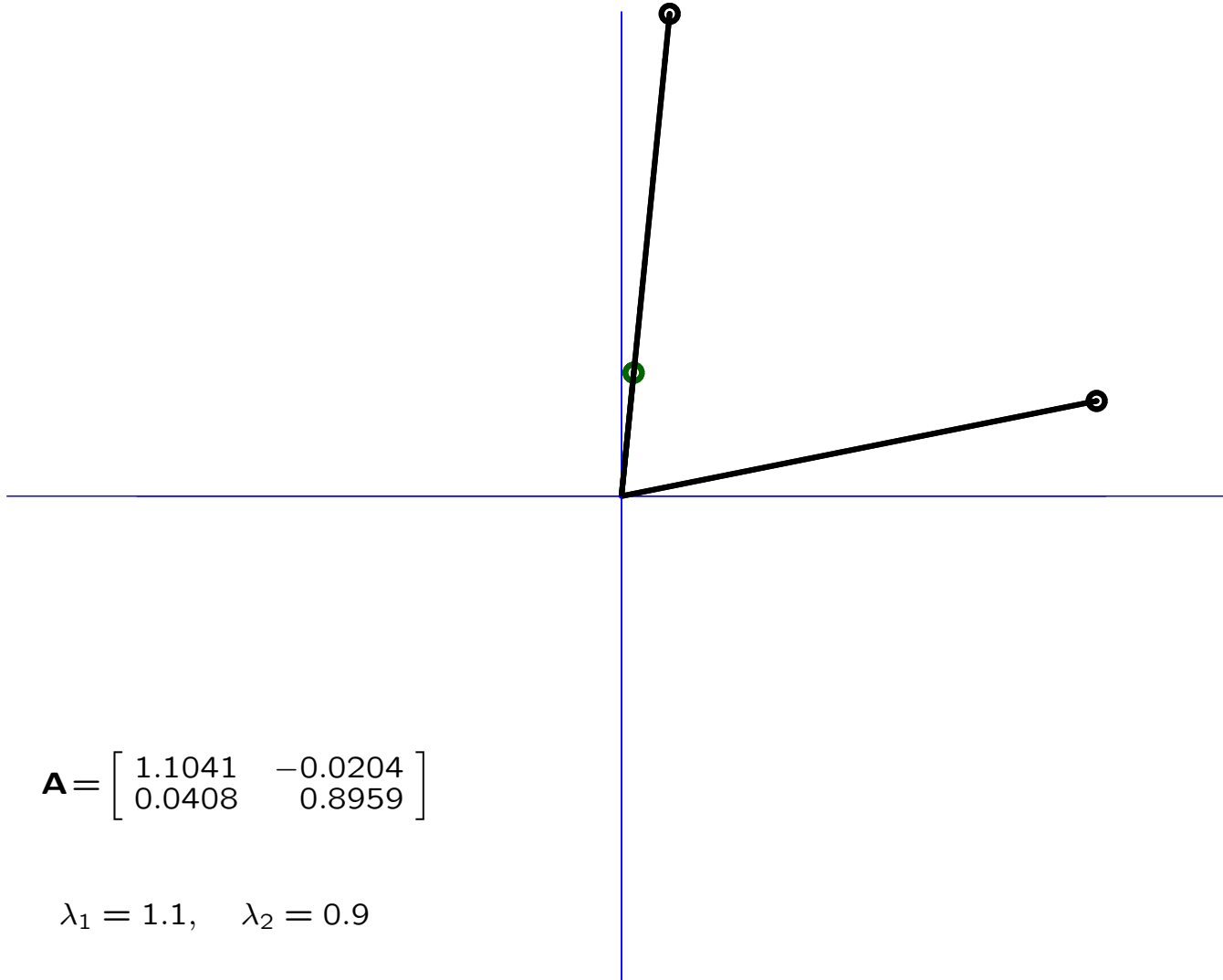
Iteratie in beeld

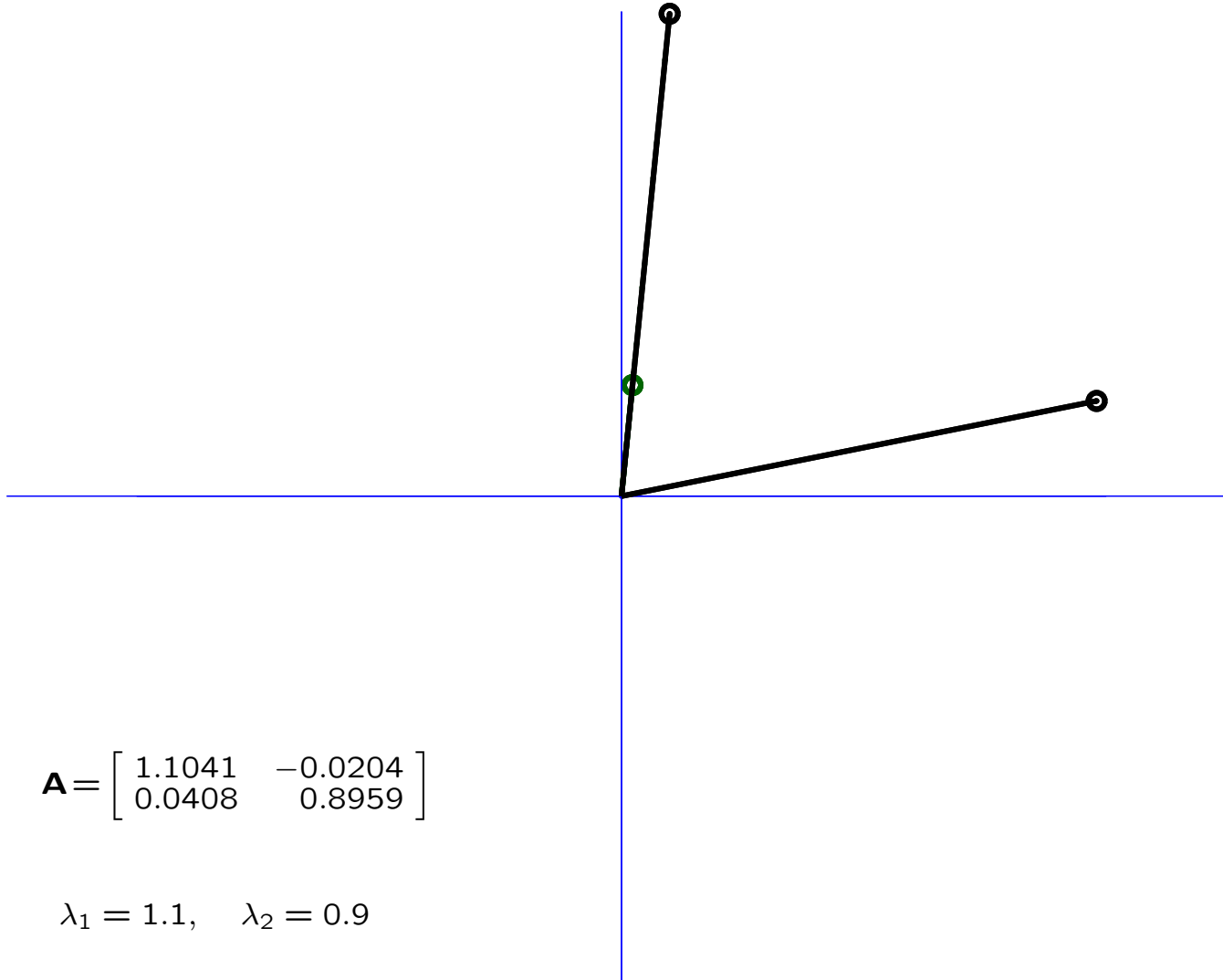
Iteratie in beeld

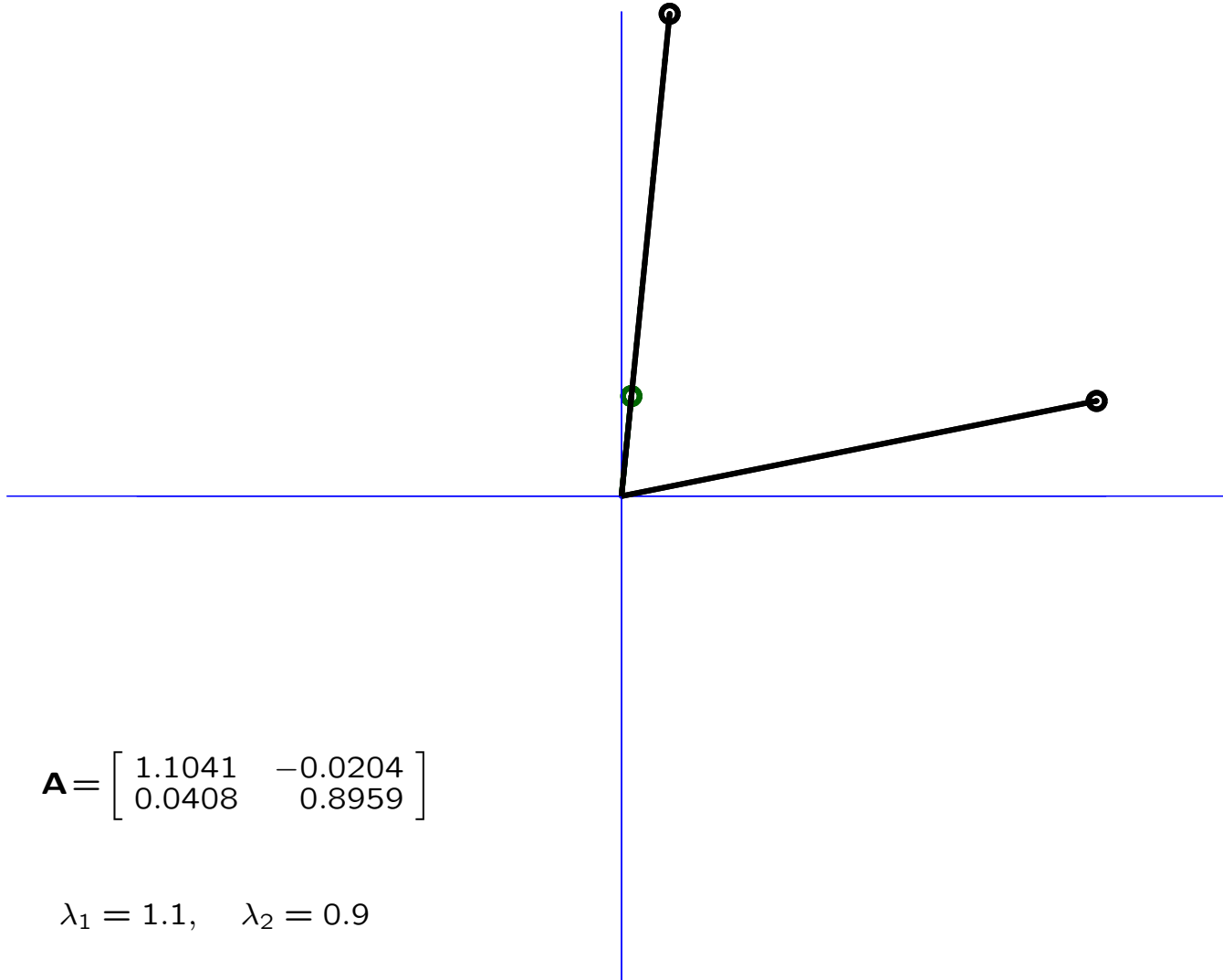
Iteratie in beeld

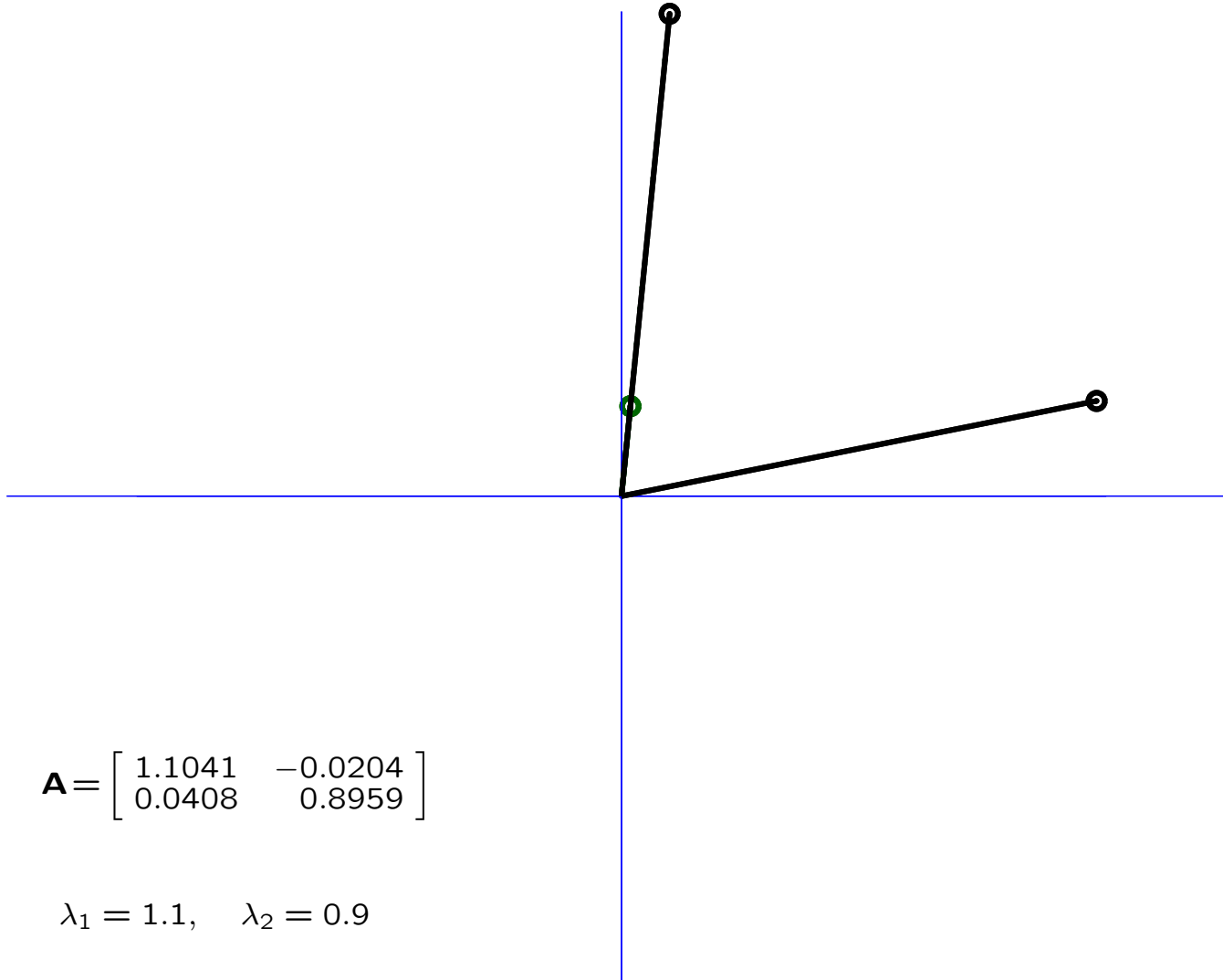
Iteratie in beeld

Iteratie in beeld

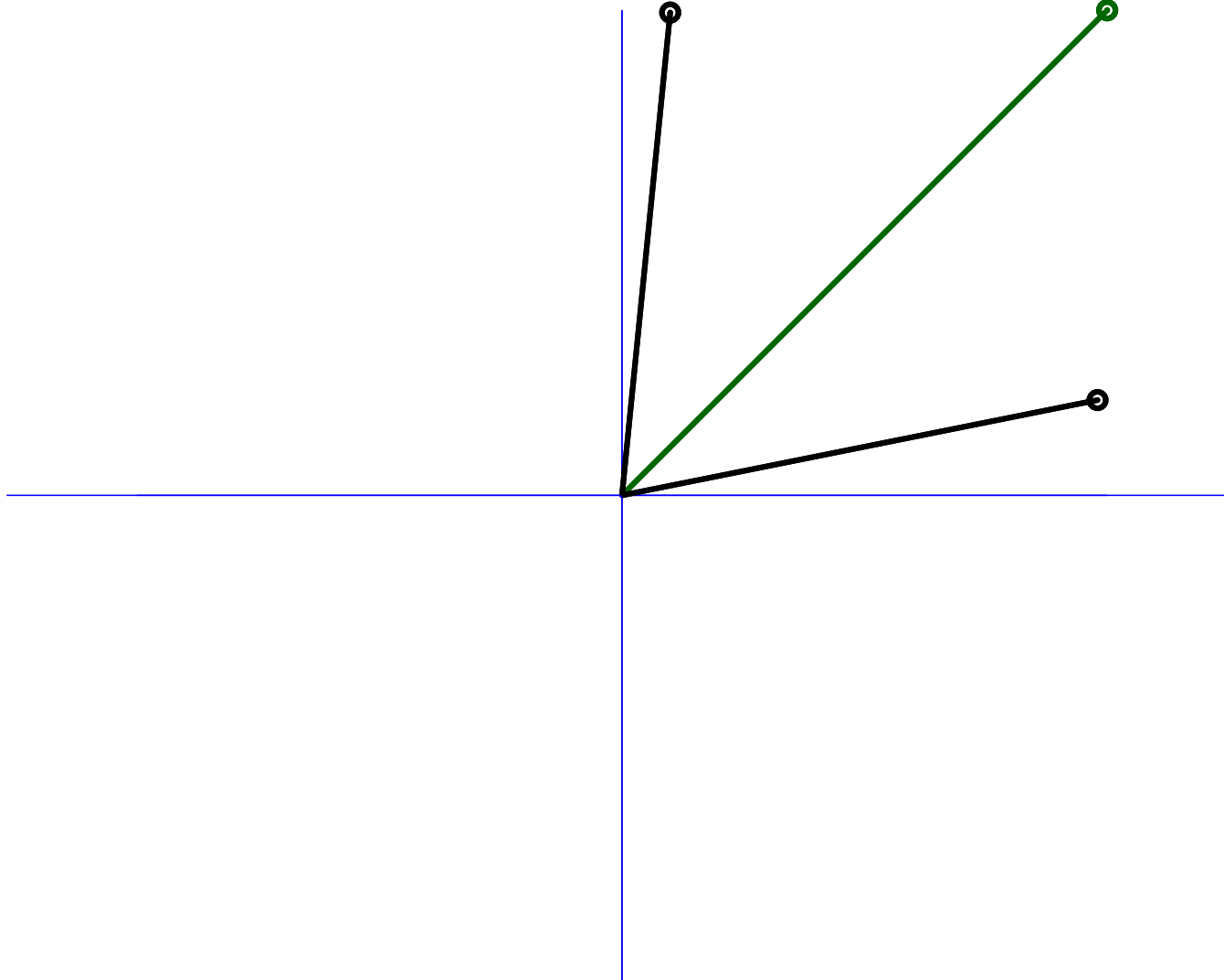

Iteratie in beeld

Iteratie in beeld

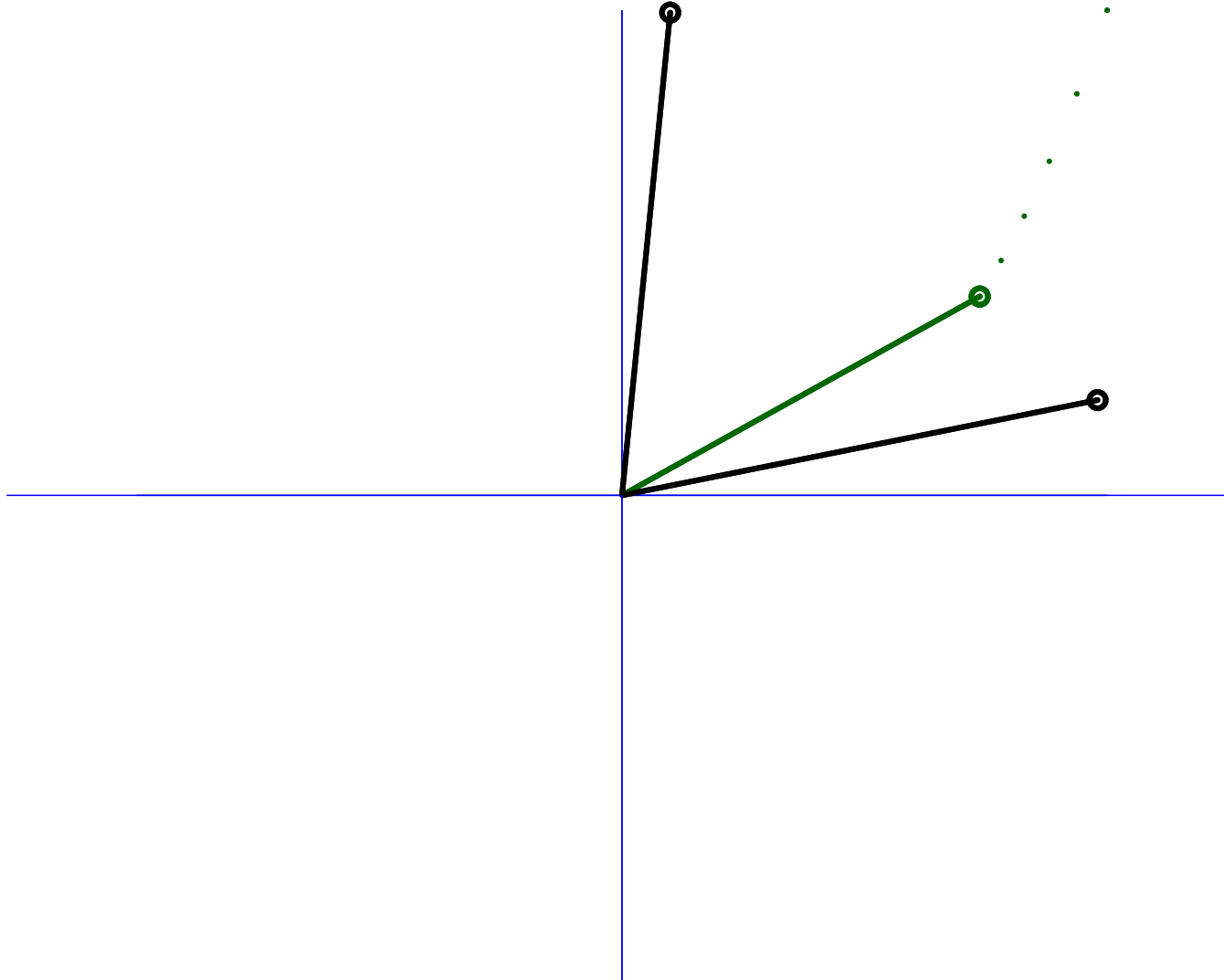
x_0

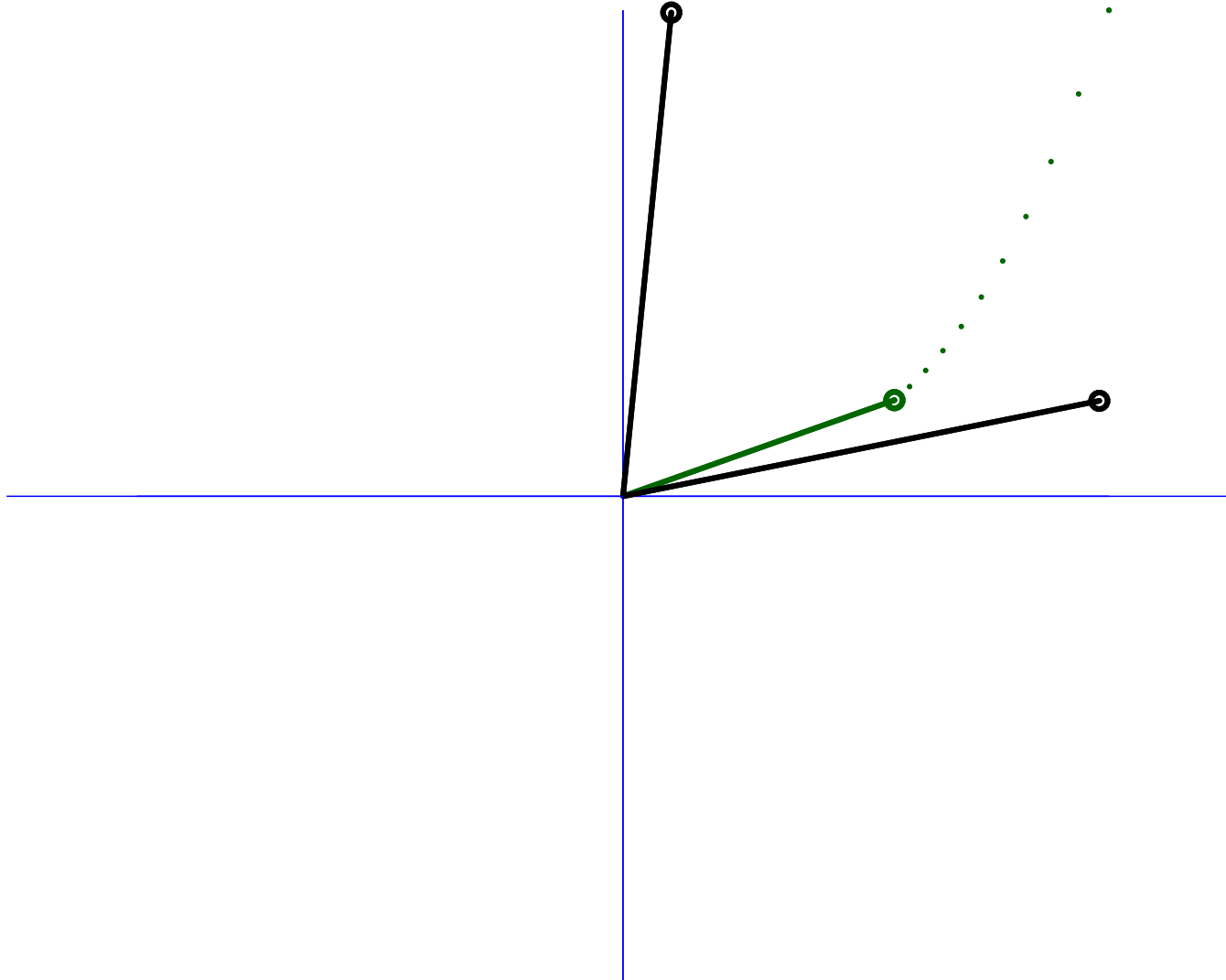
Iteratie in beeld

x_5

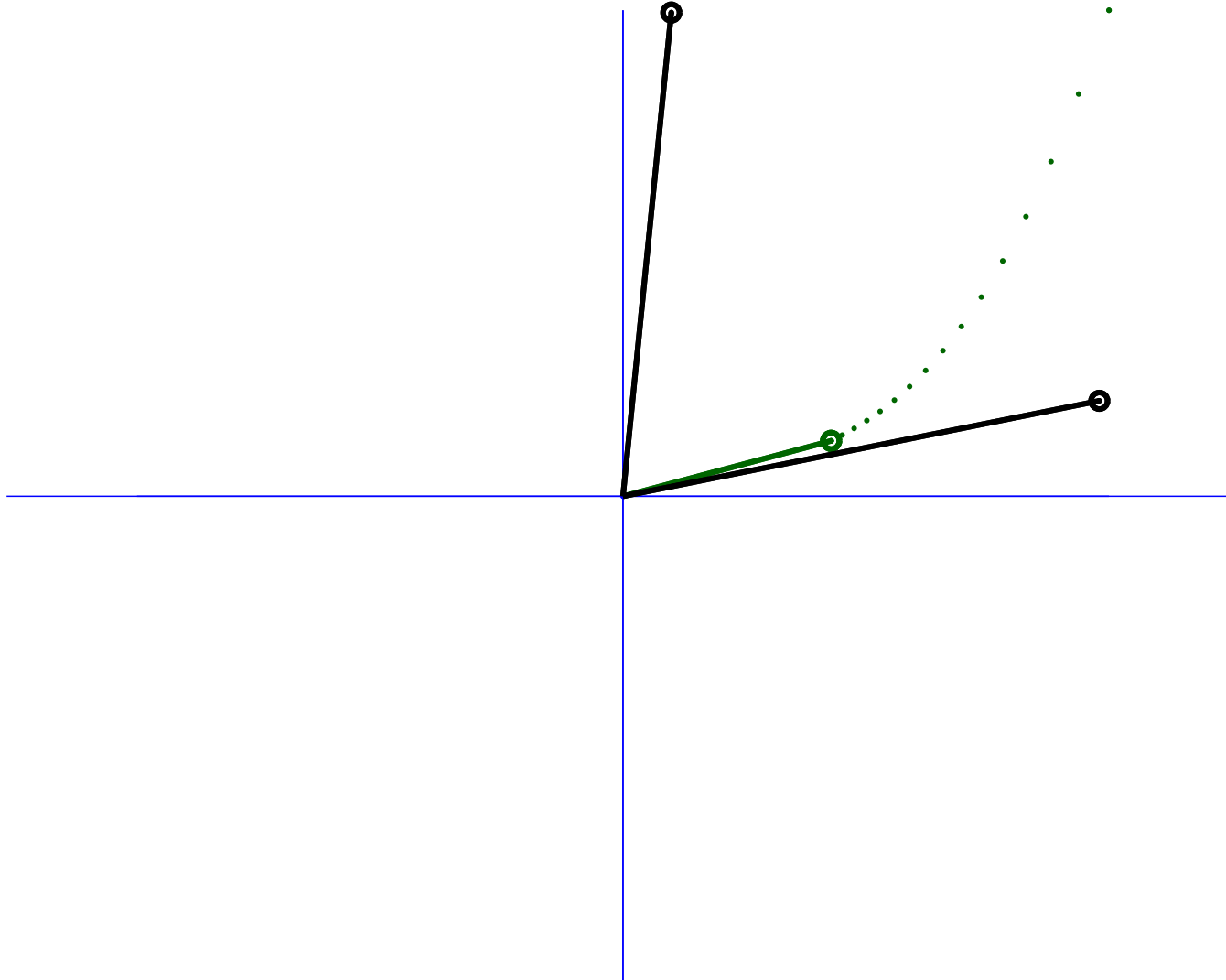
Iteratie in beeld

x_{10}

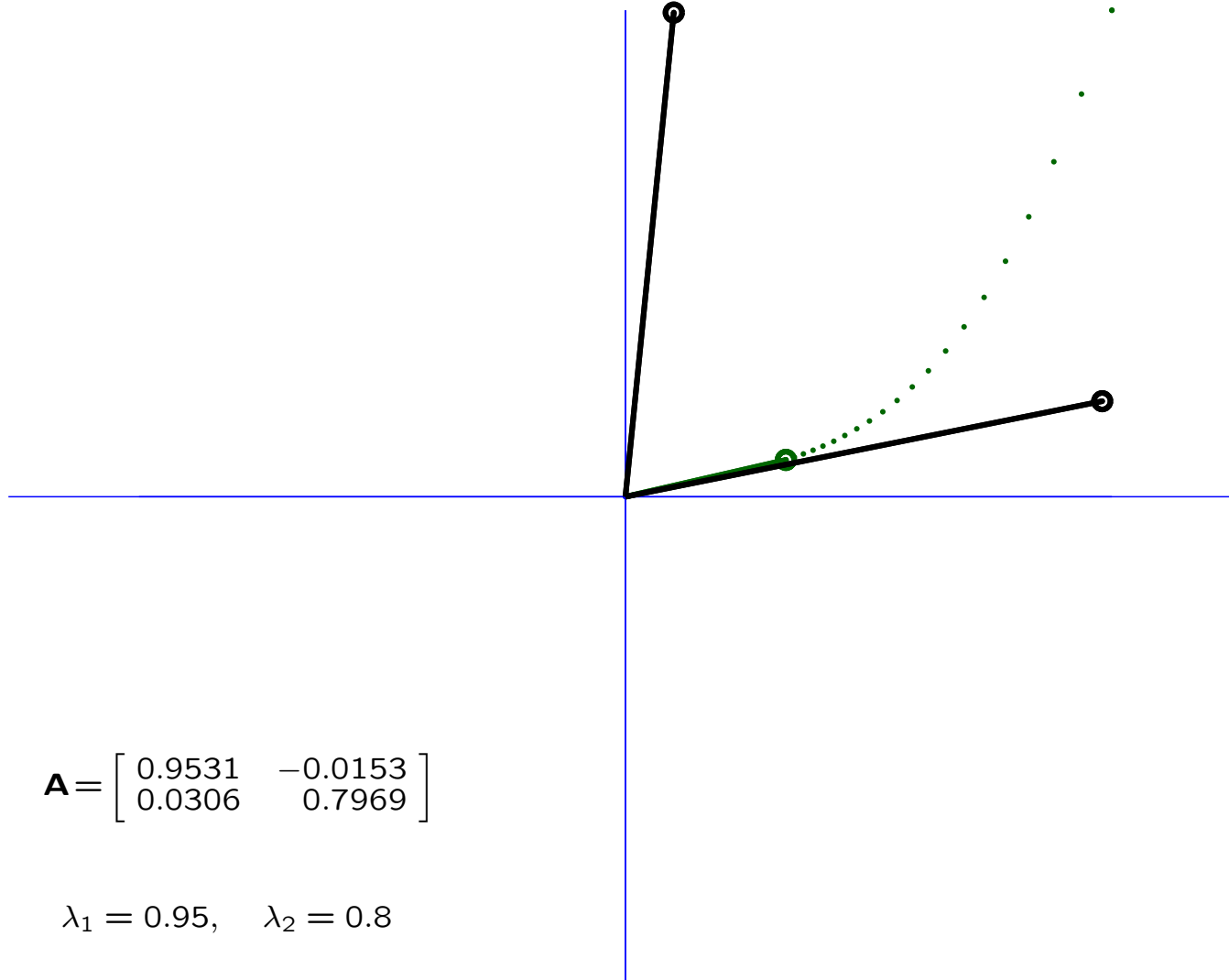
Iteratie in beeld

x_{15}

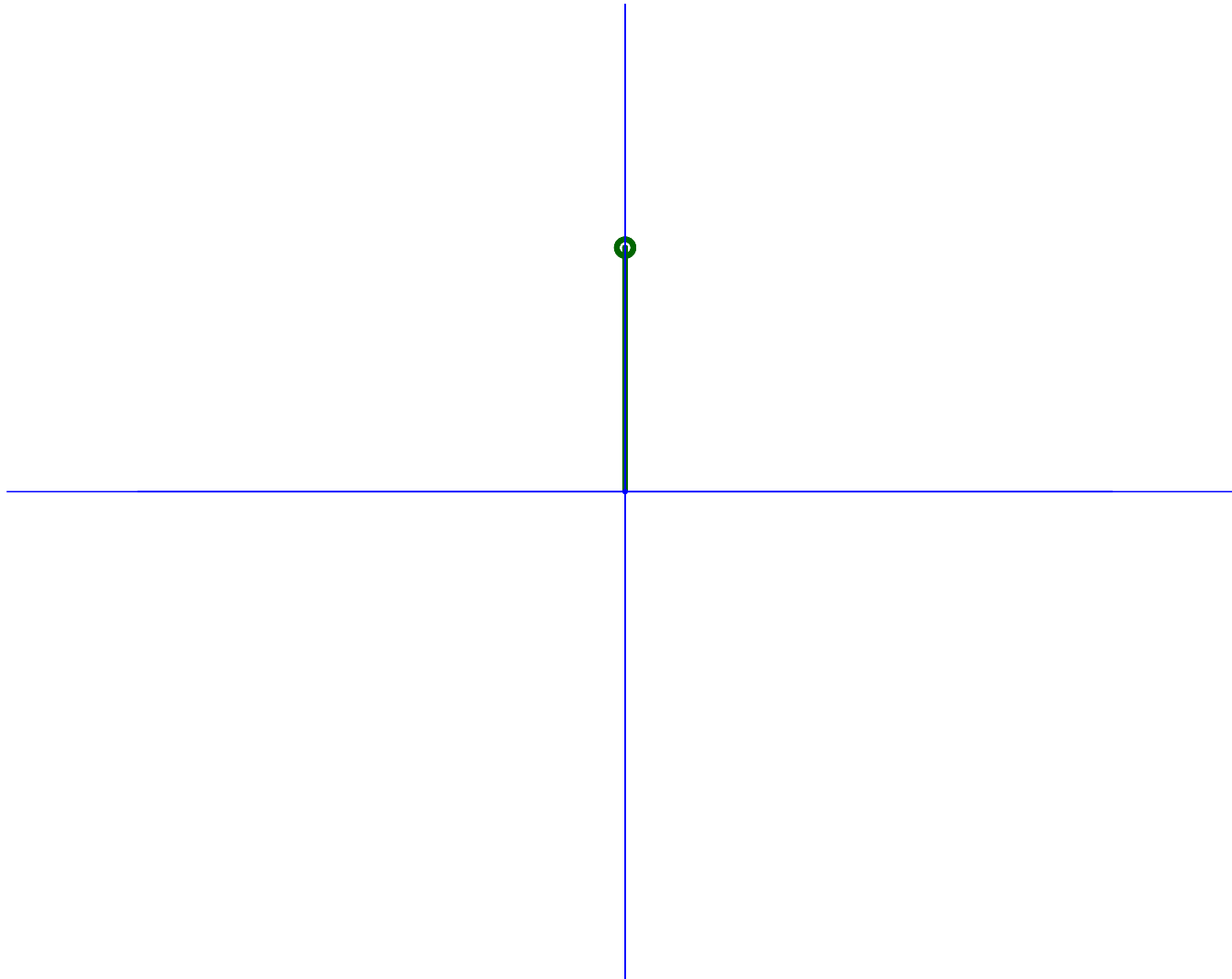
Iteratie in beeld

x_{20}

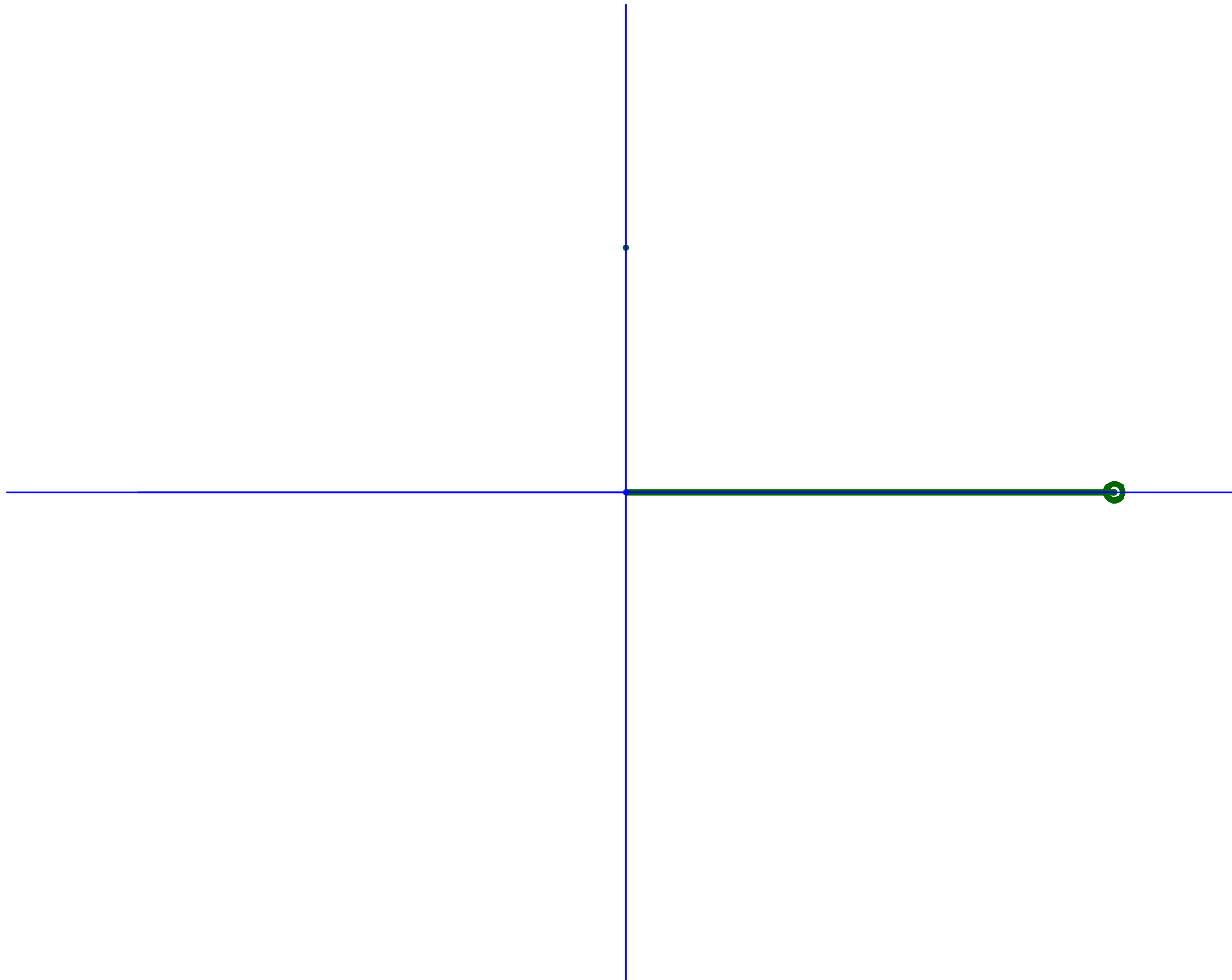
Iteratie in beeld

x_0

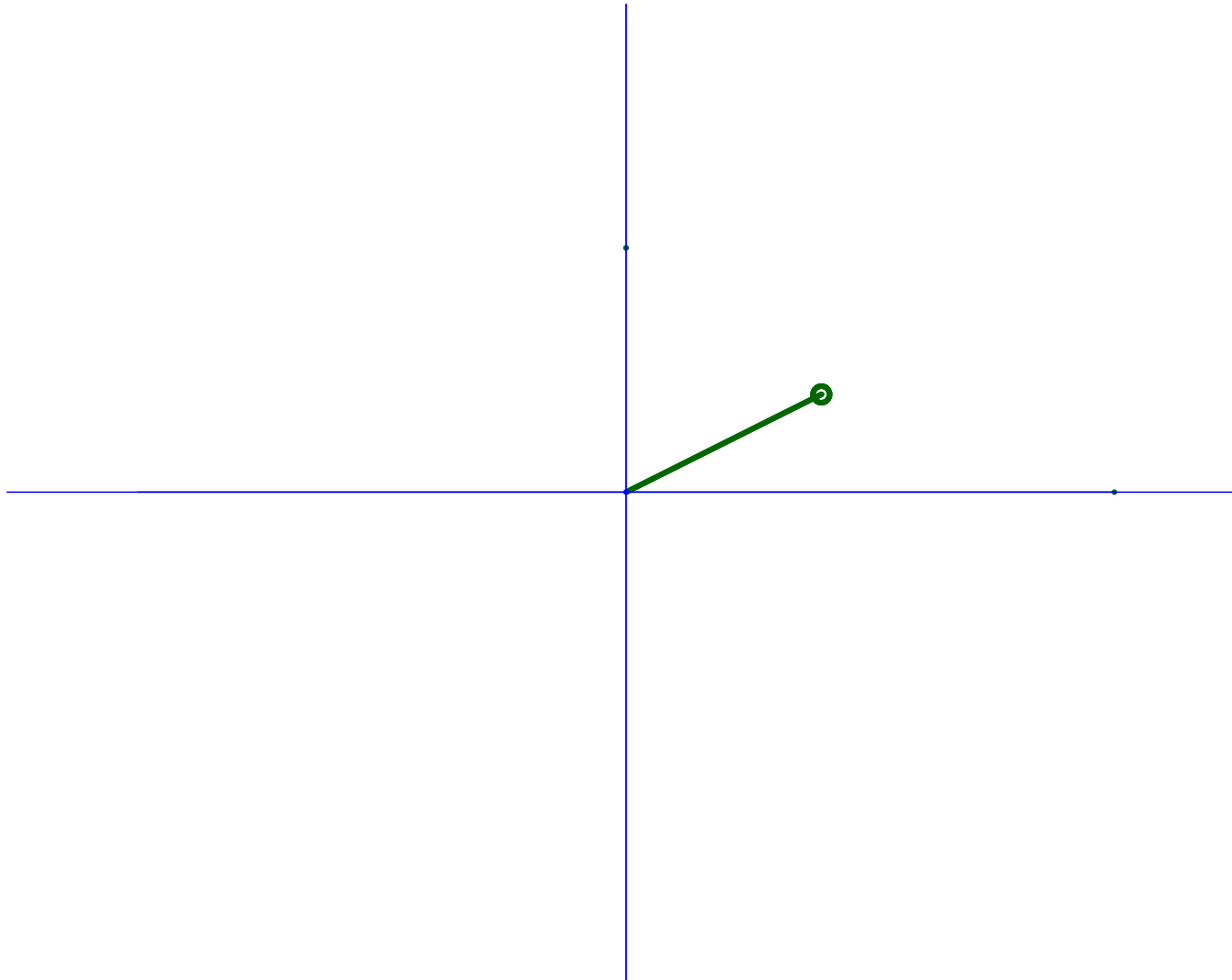
Iteratie in beeld

x_1

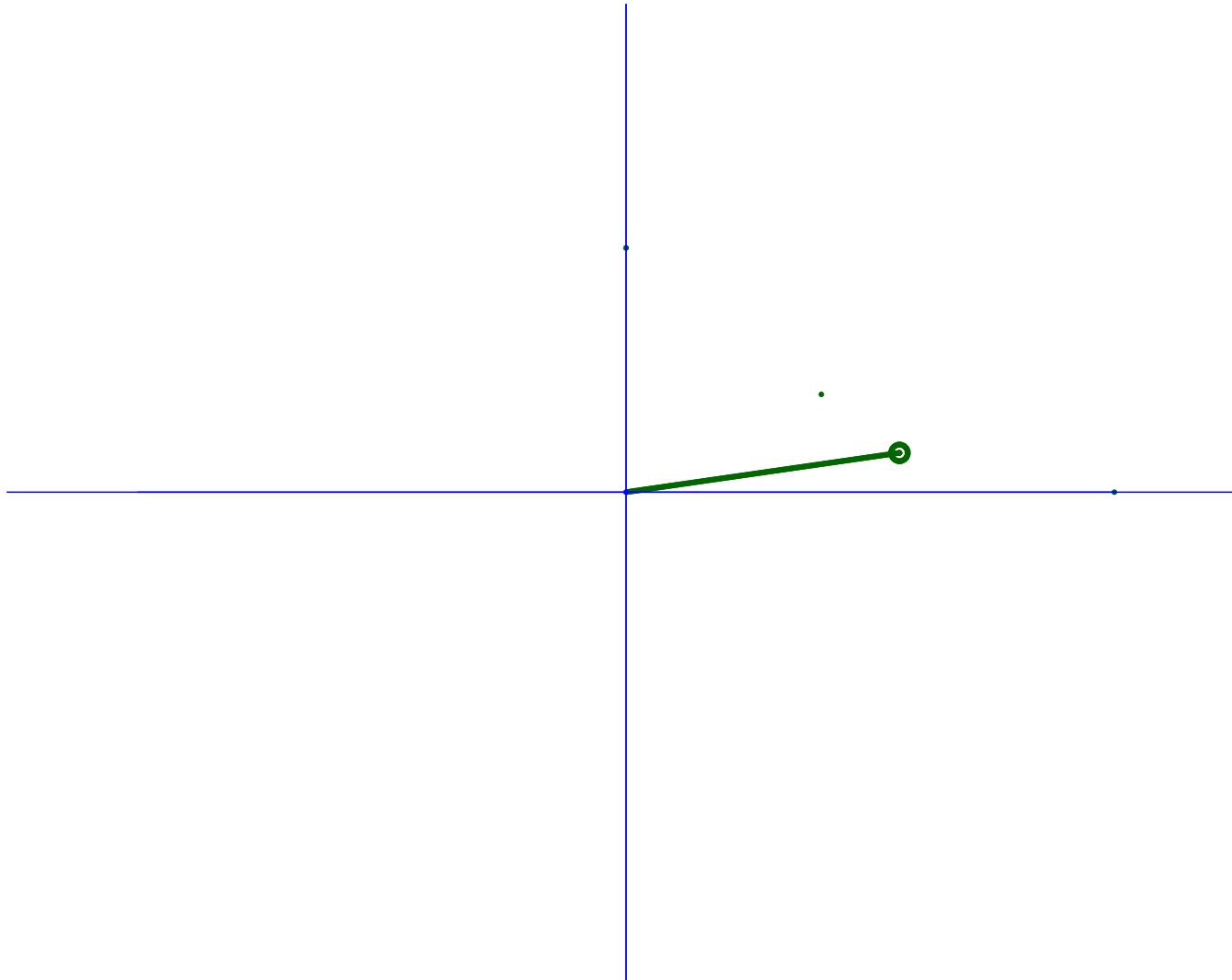
Iteratie in beeld

x_2

Iteratie in beeld

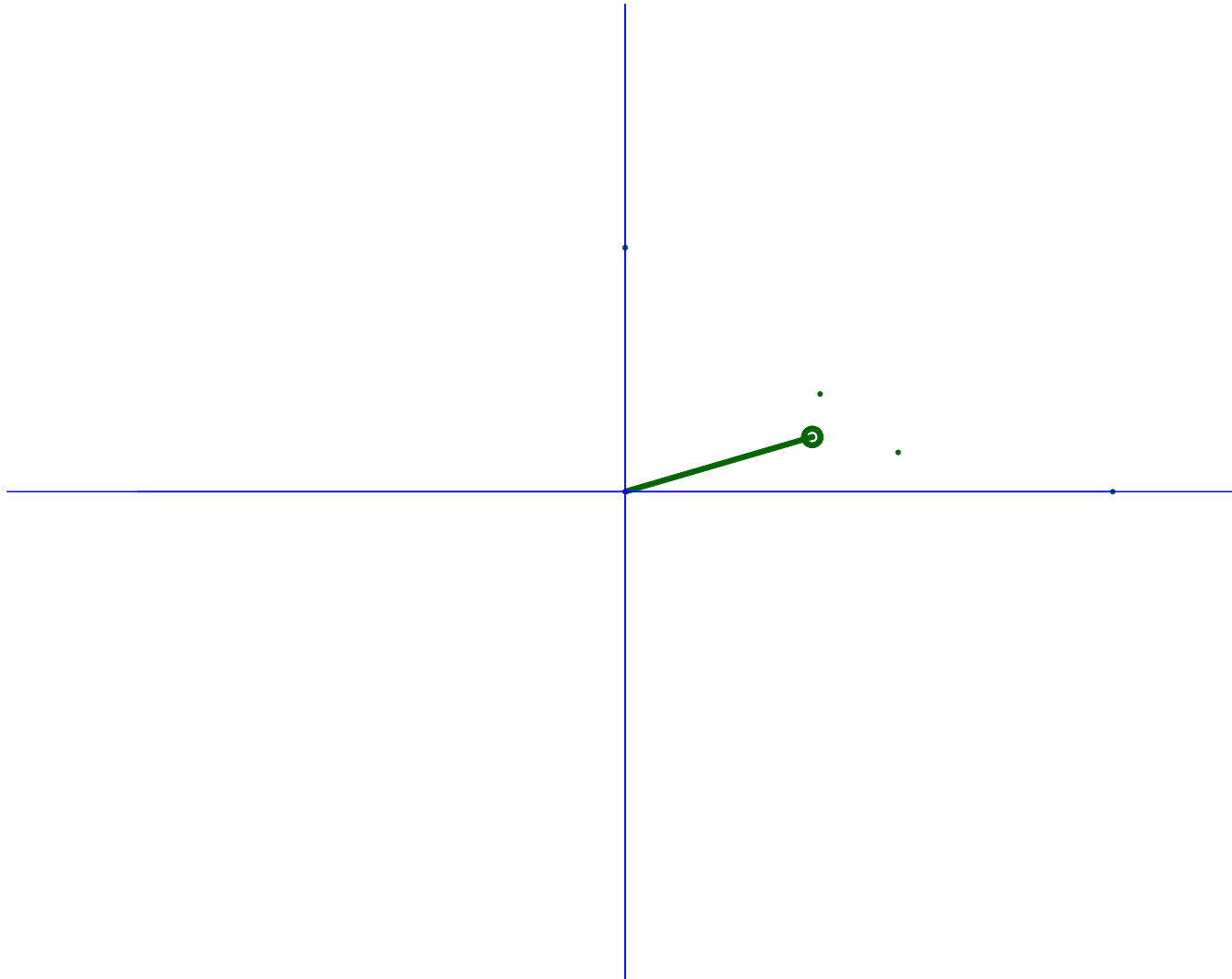
x_3

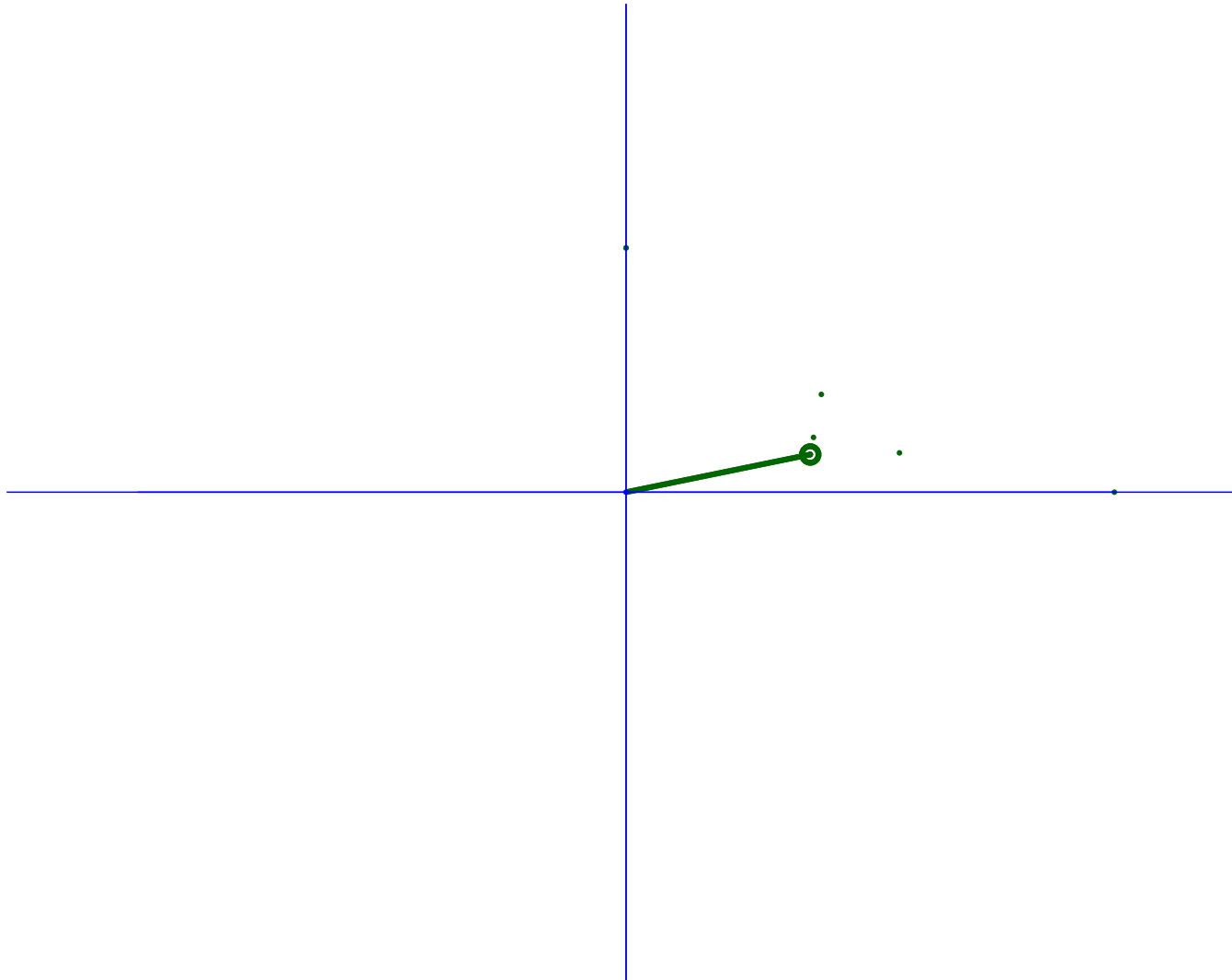
Iteratie in beeld

x_4

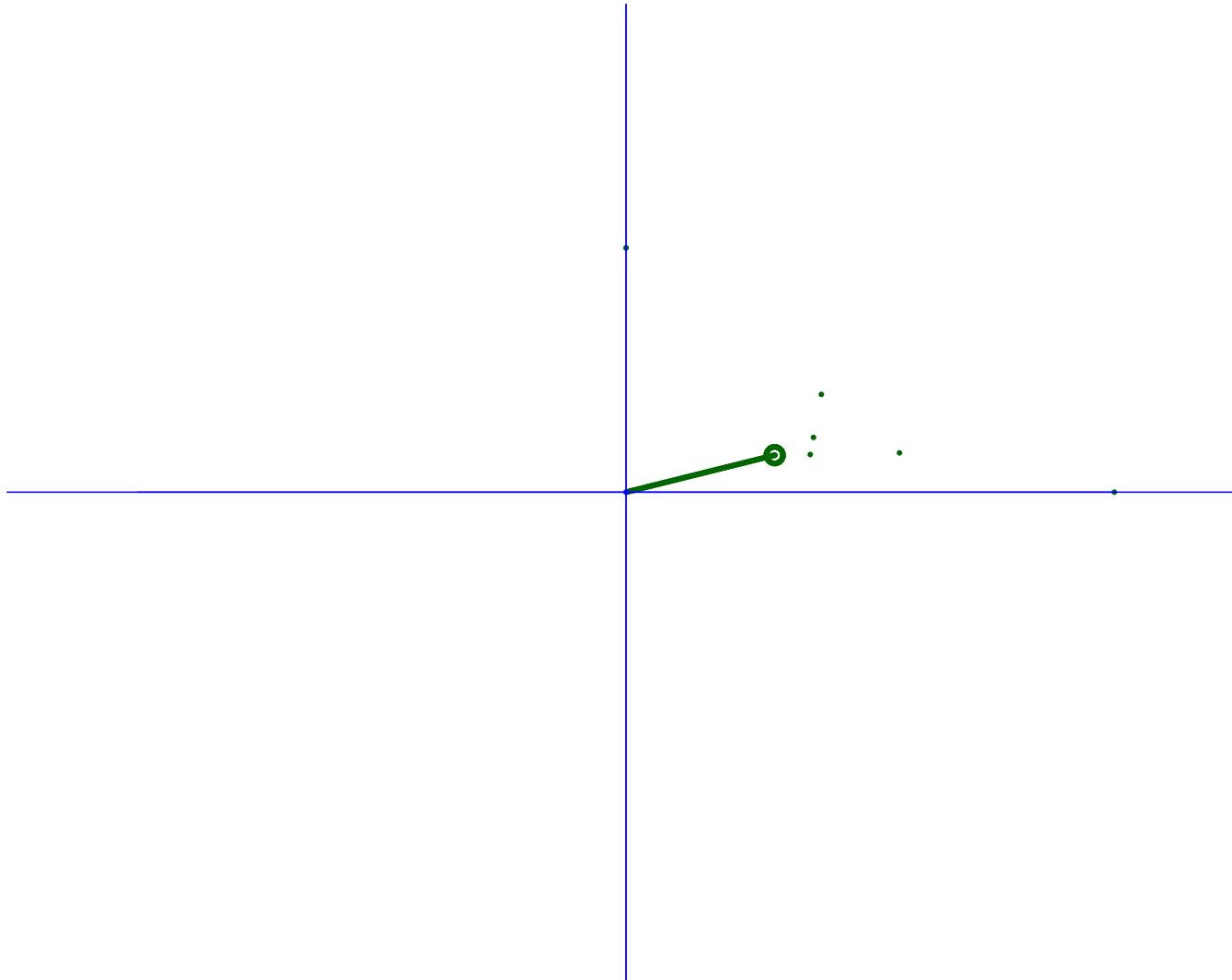
Iteratie in beeld

x_5

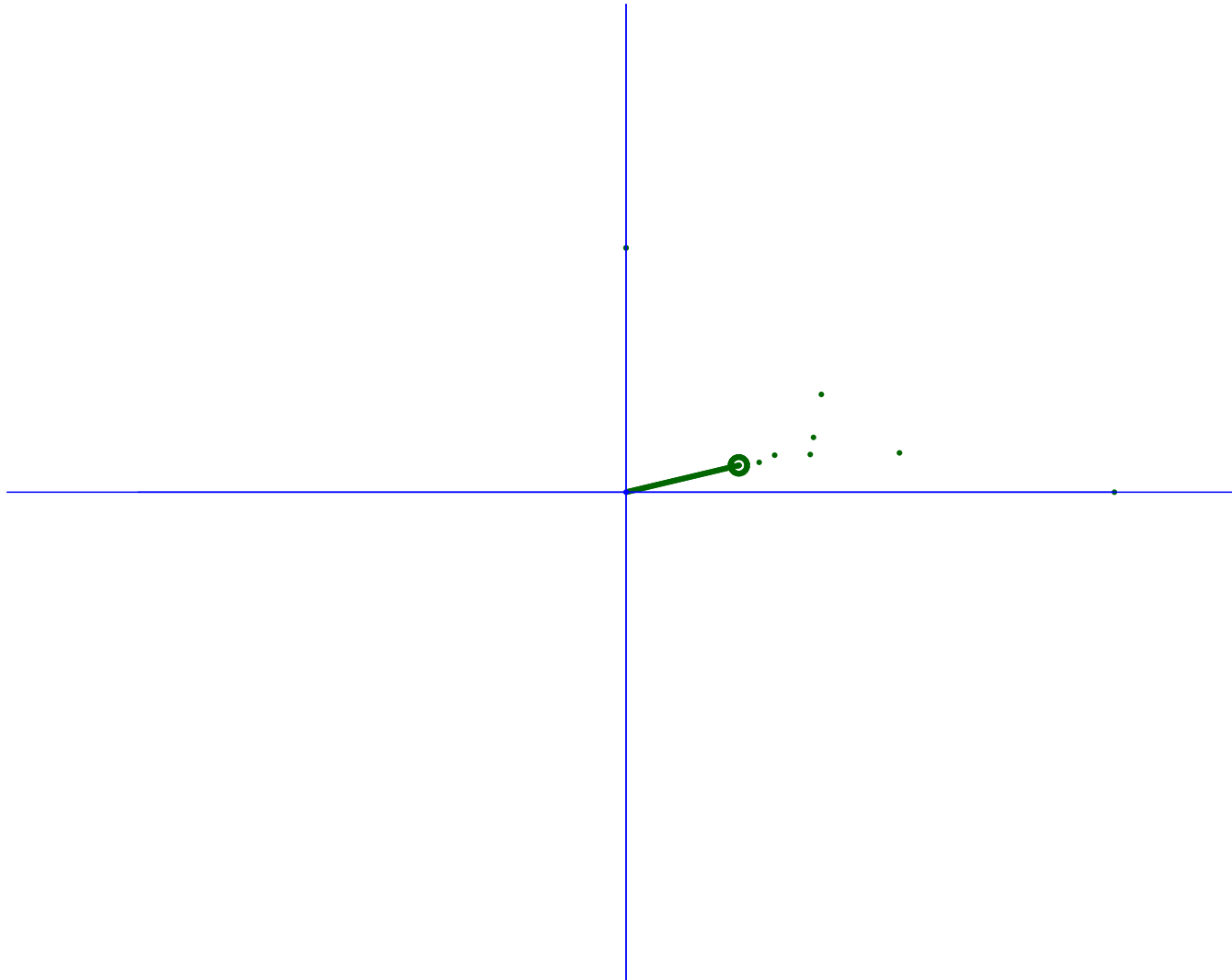
Iteratie in beeld

x_6

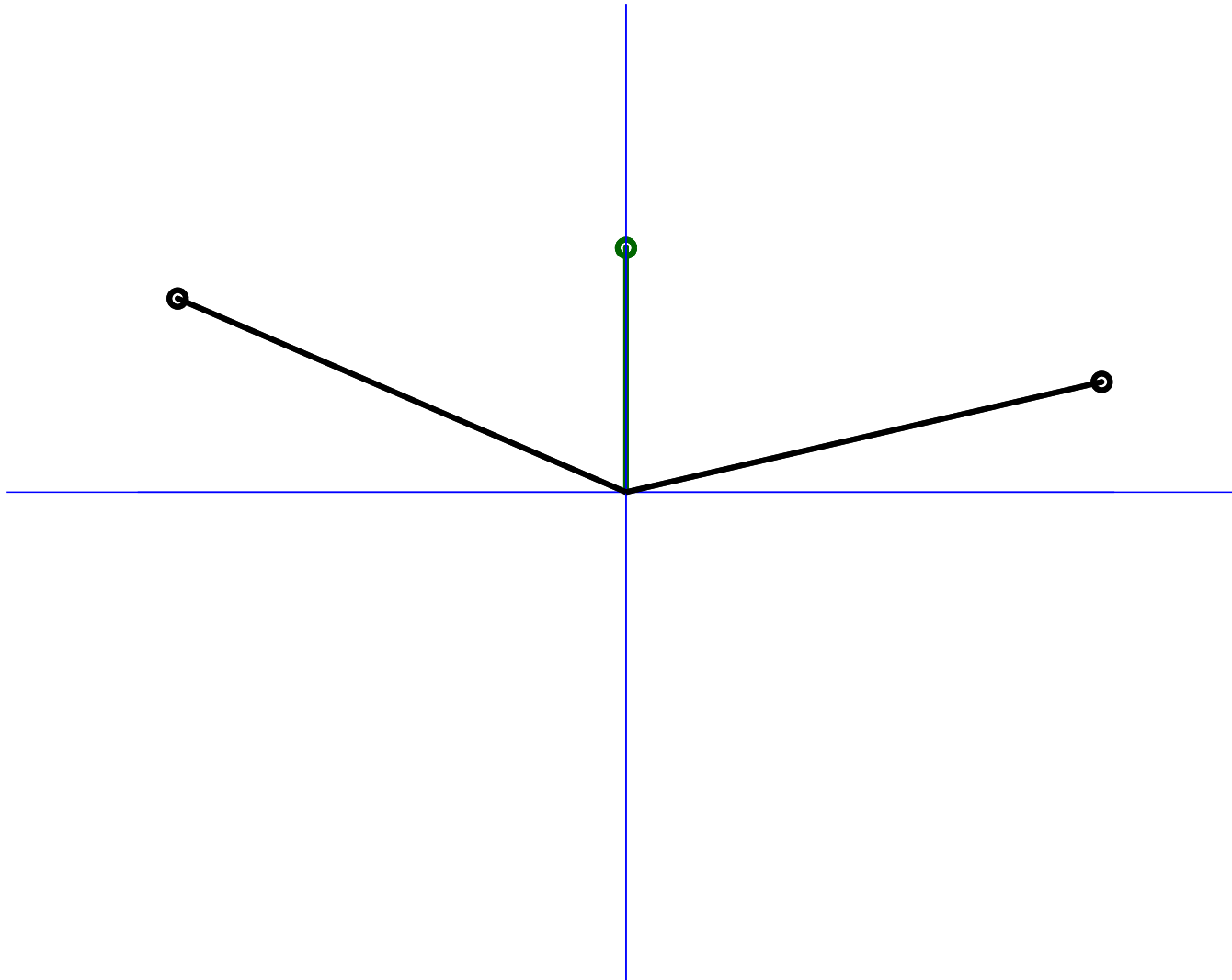
Iteratie in beeld

x_8

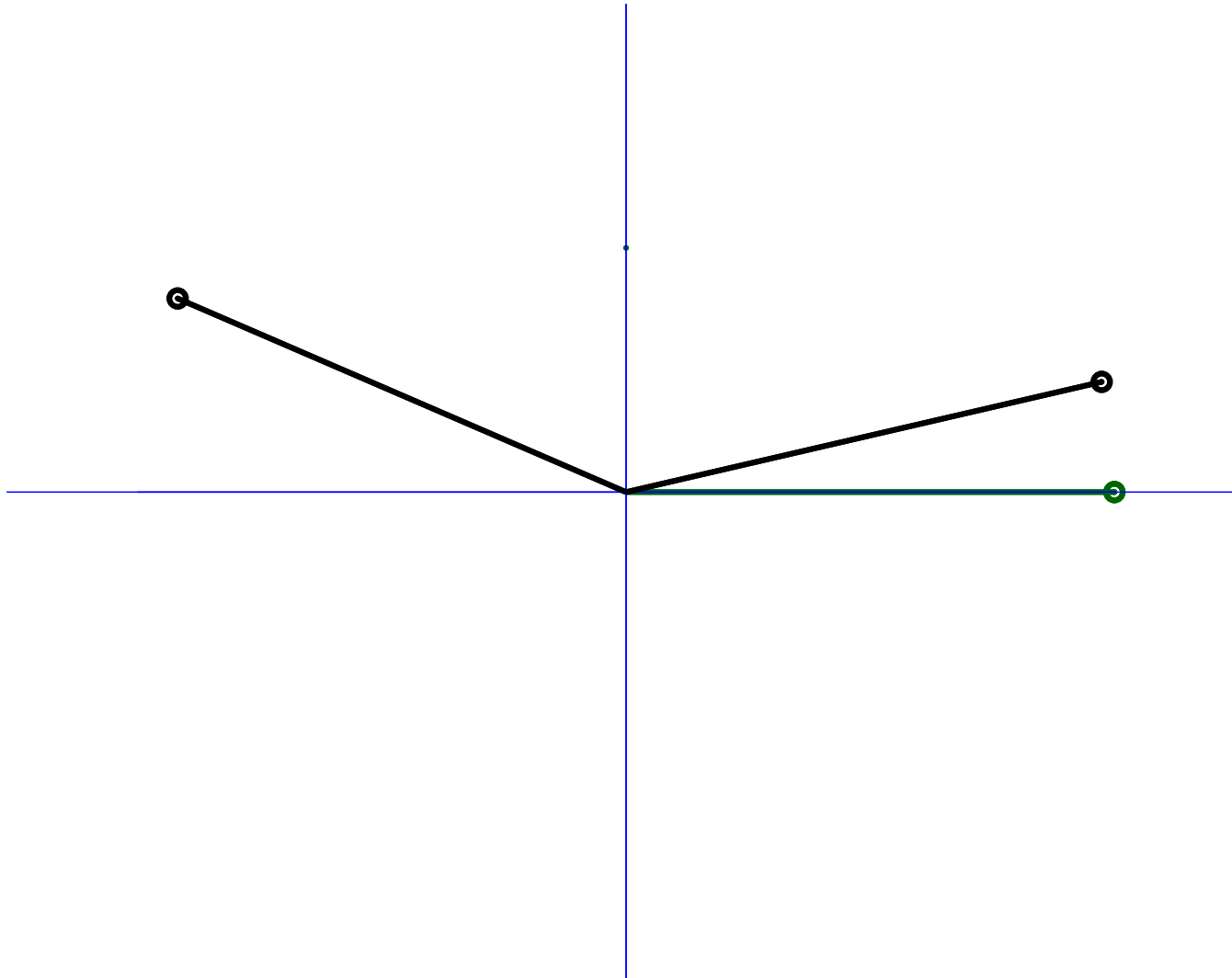
Iteratie in beeld

x_0

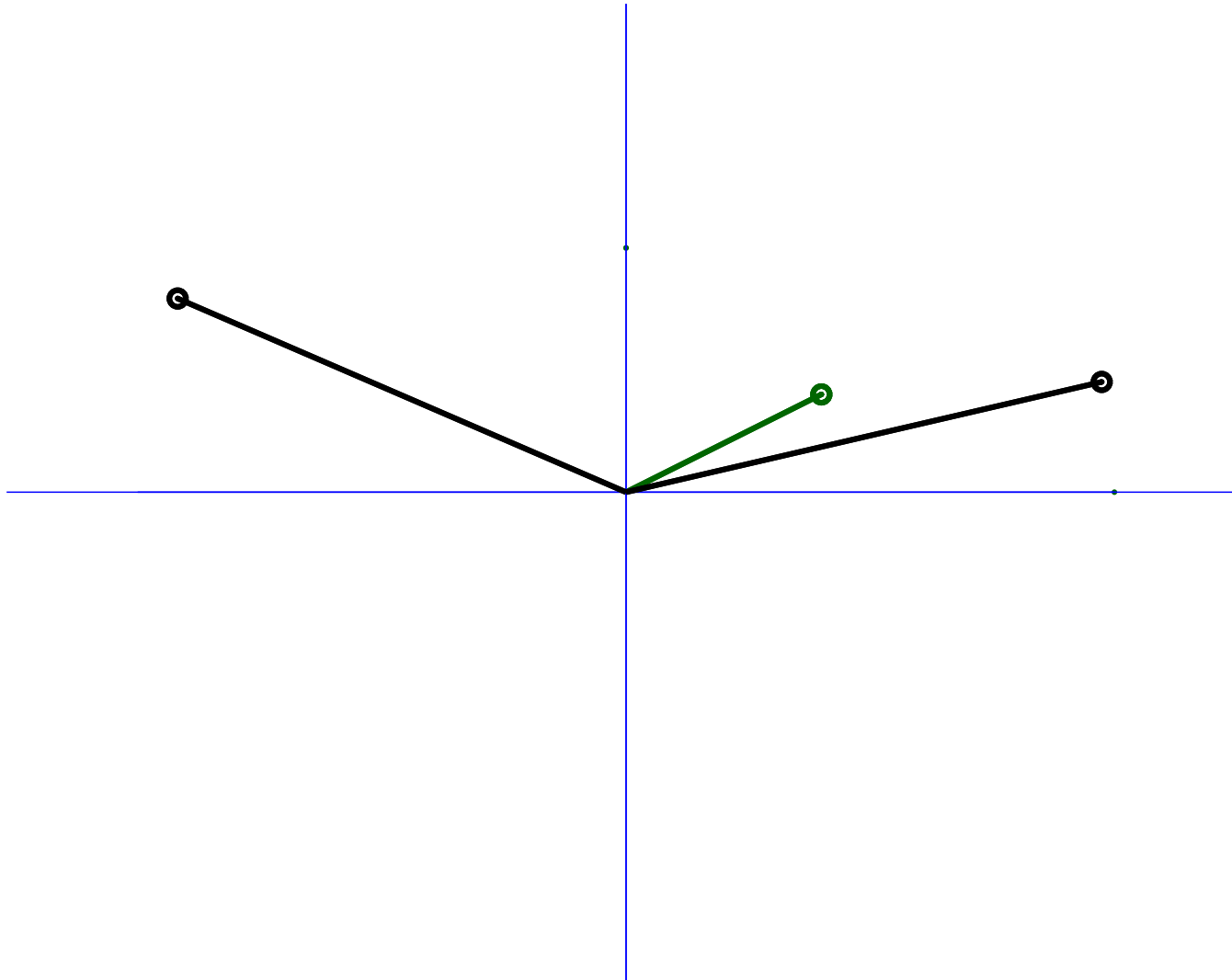
Iteratie in beeld

x_1

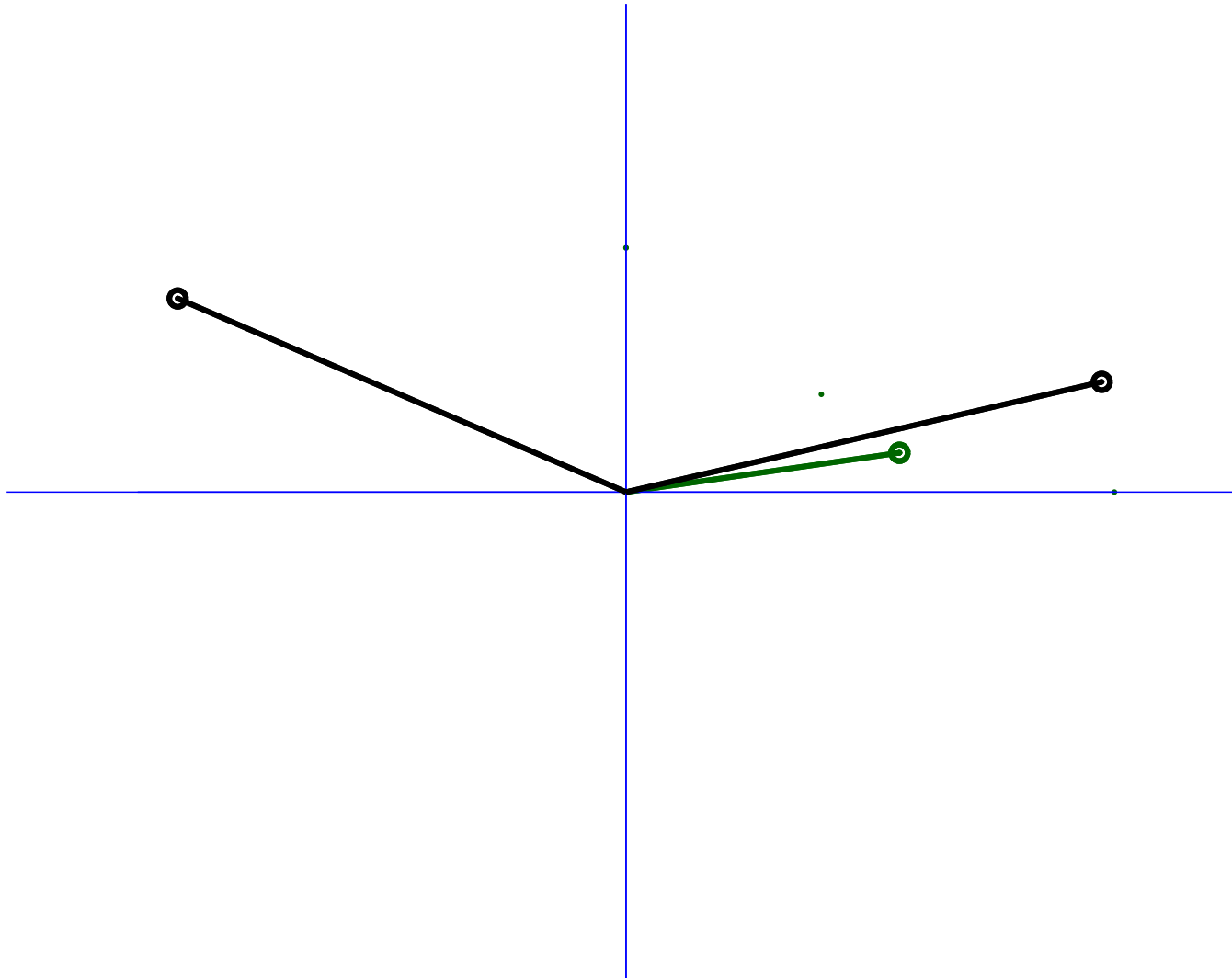
Iteratie in beeld

x_2

Iteratie in beeld

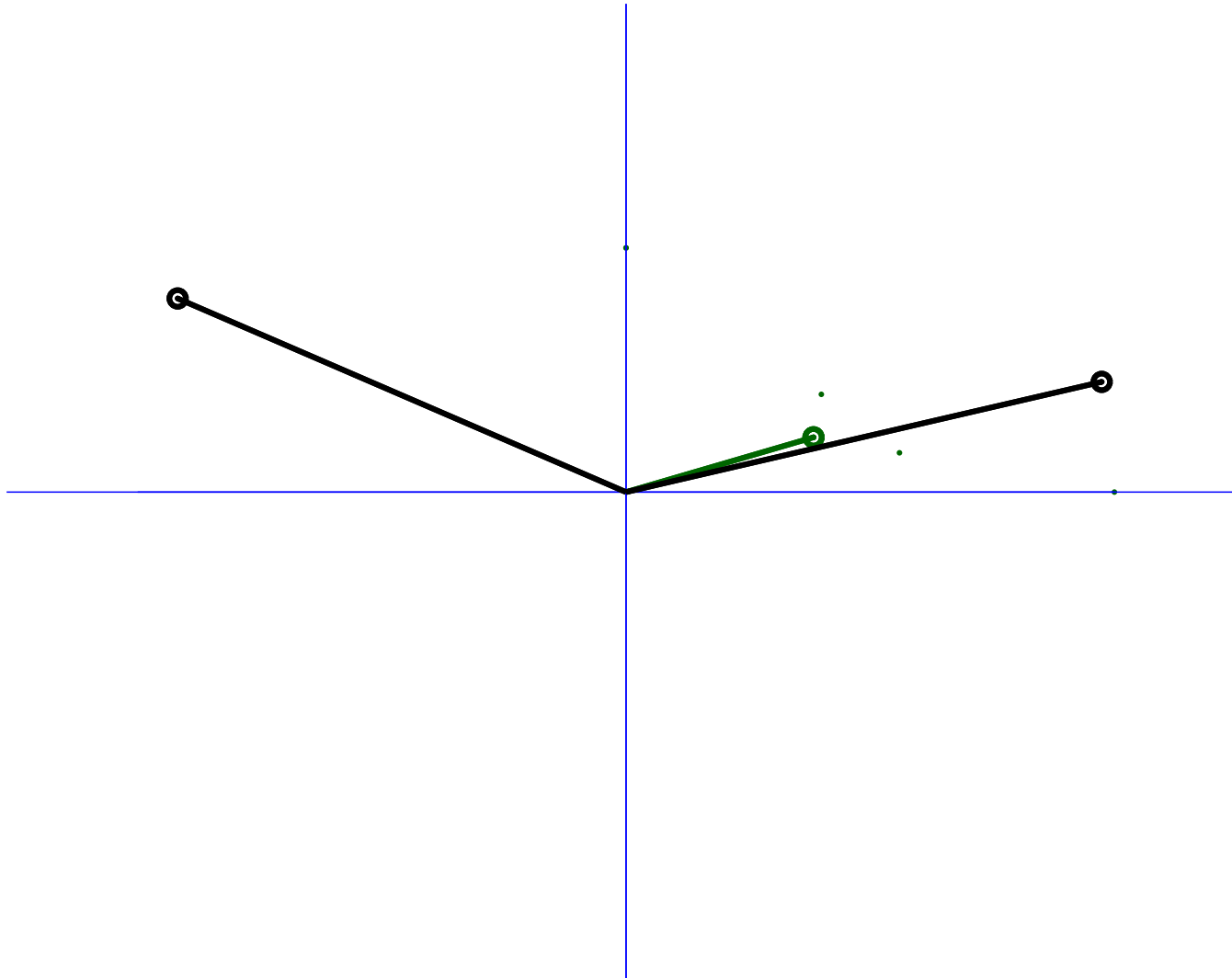
x_3

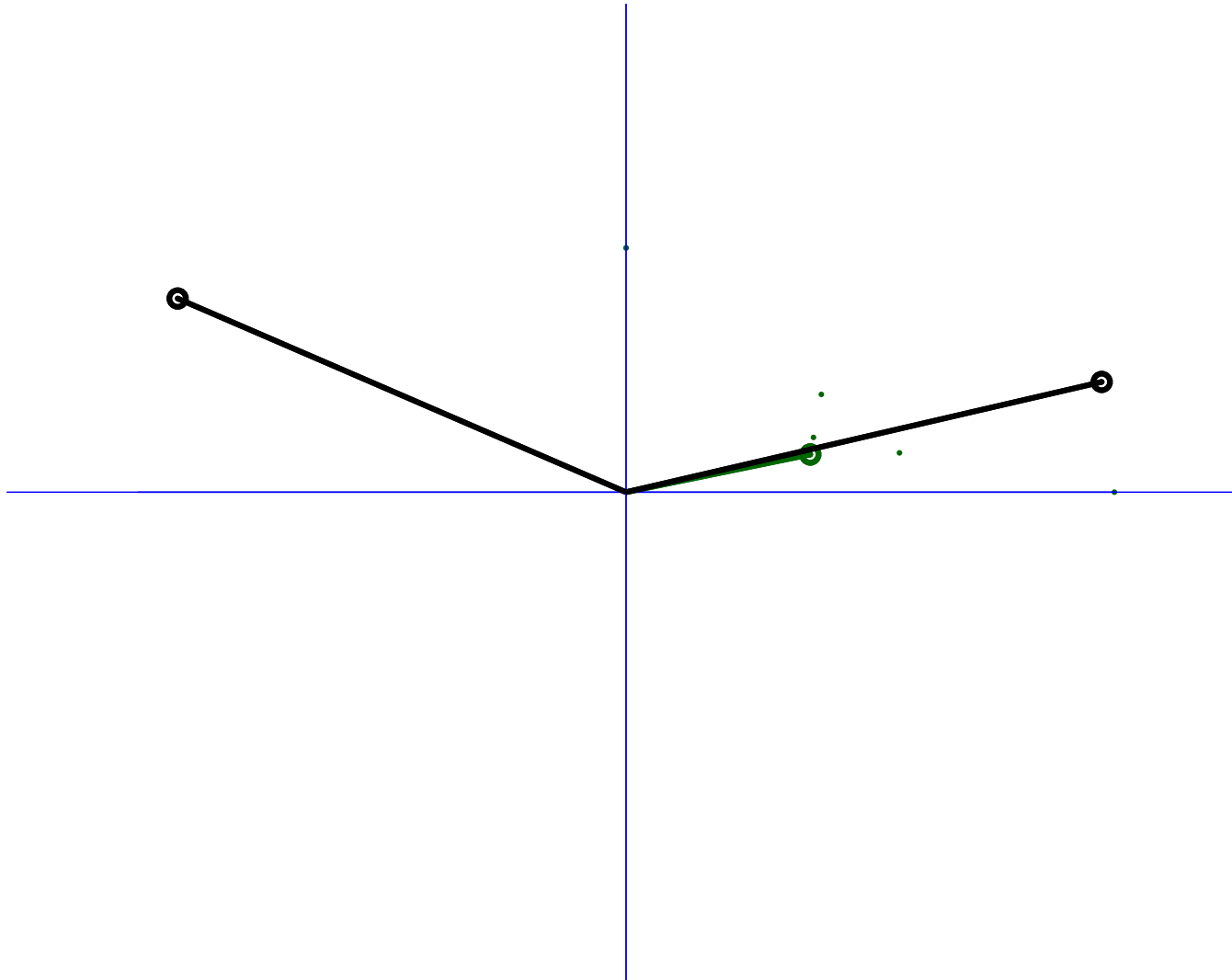
Iteratie in beeld

x_4

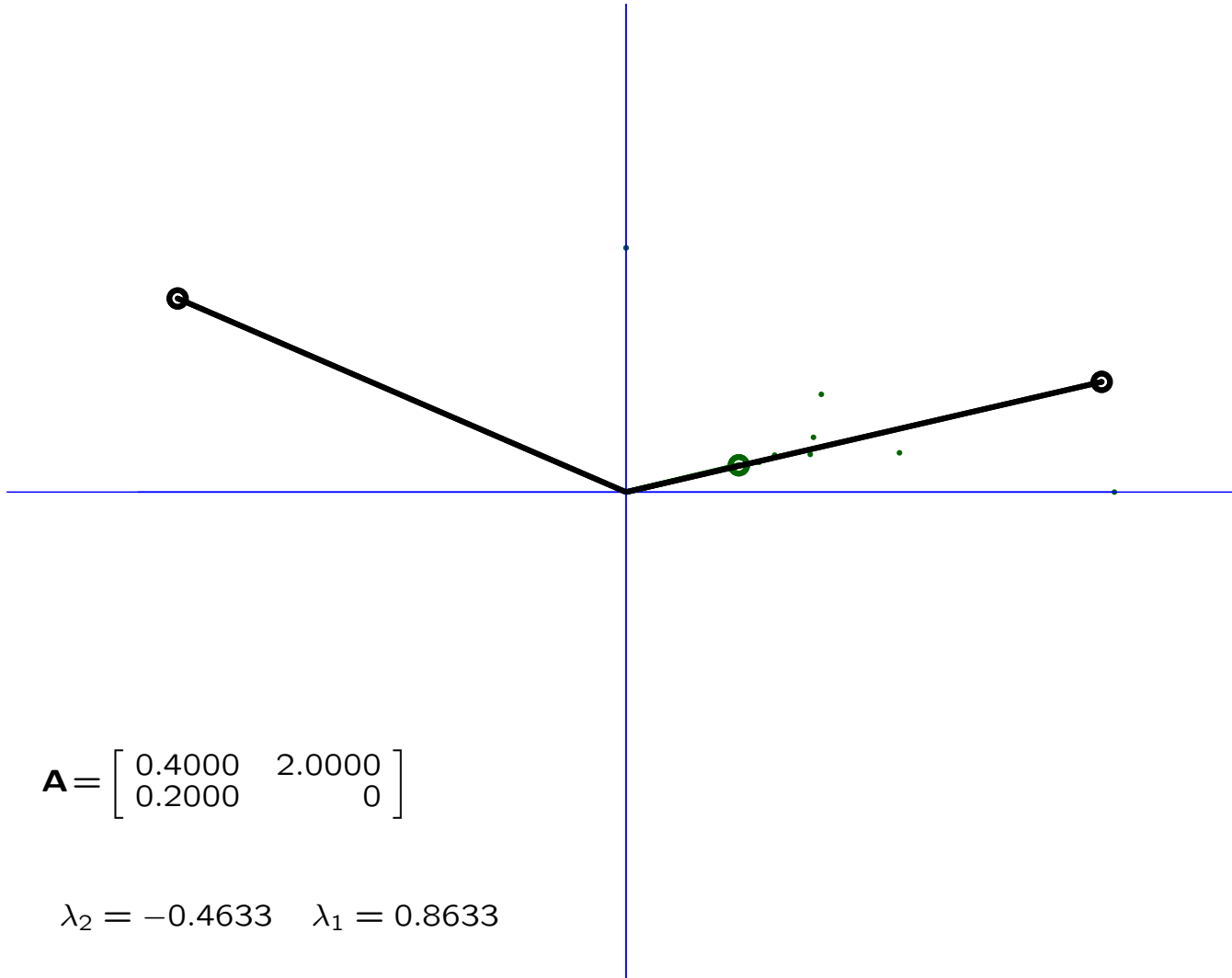
Iteratie in beeld

x_5

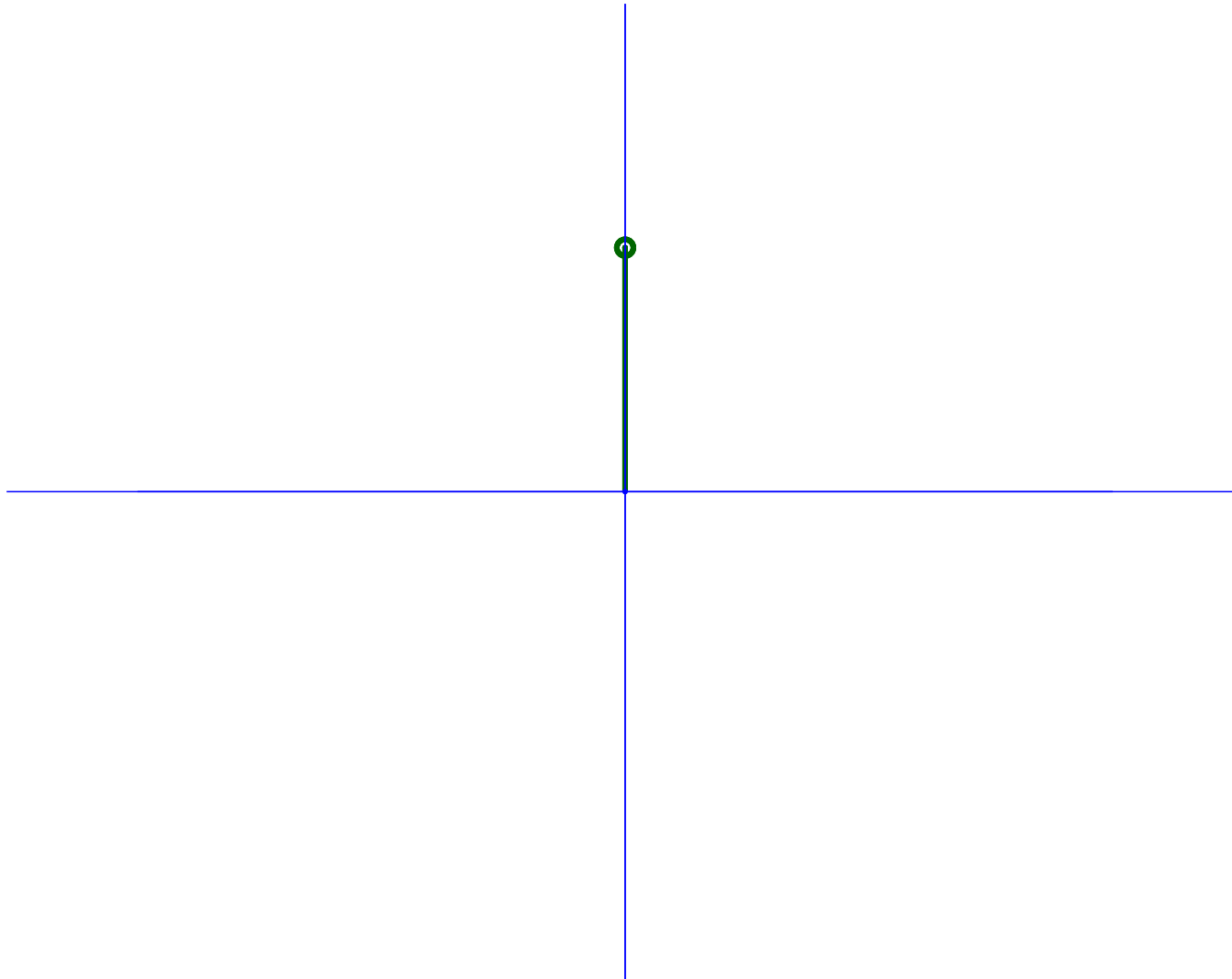
Iteratie in beeld

x_8

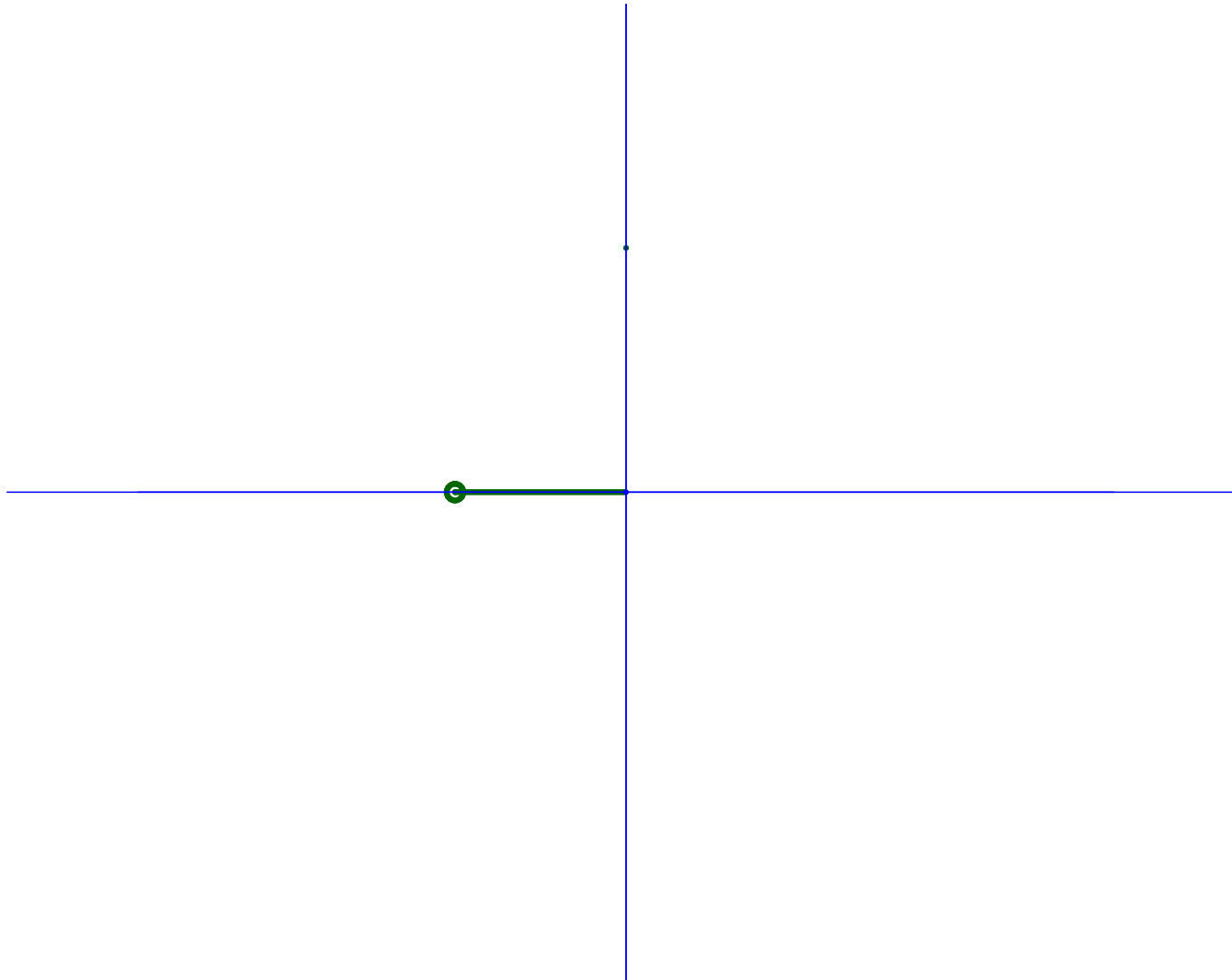
Iteratie in beeld

x_0

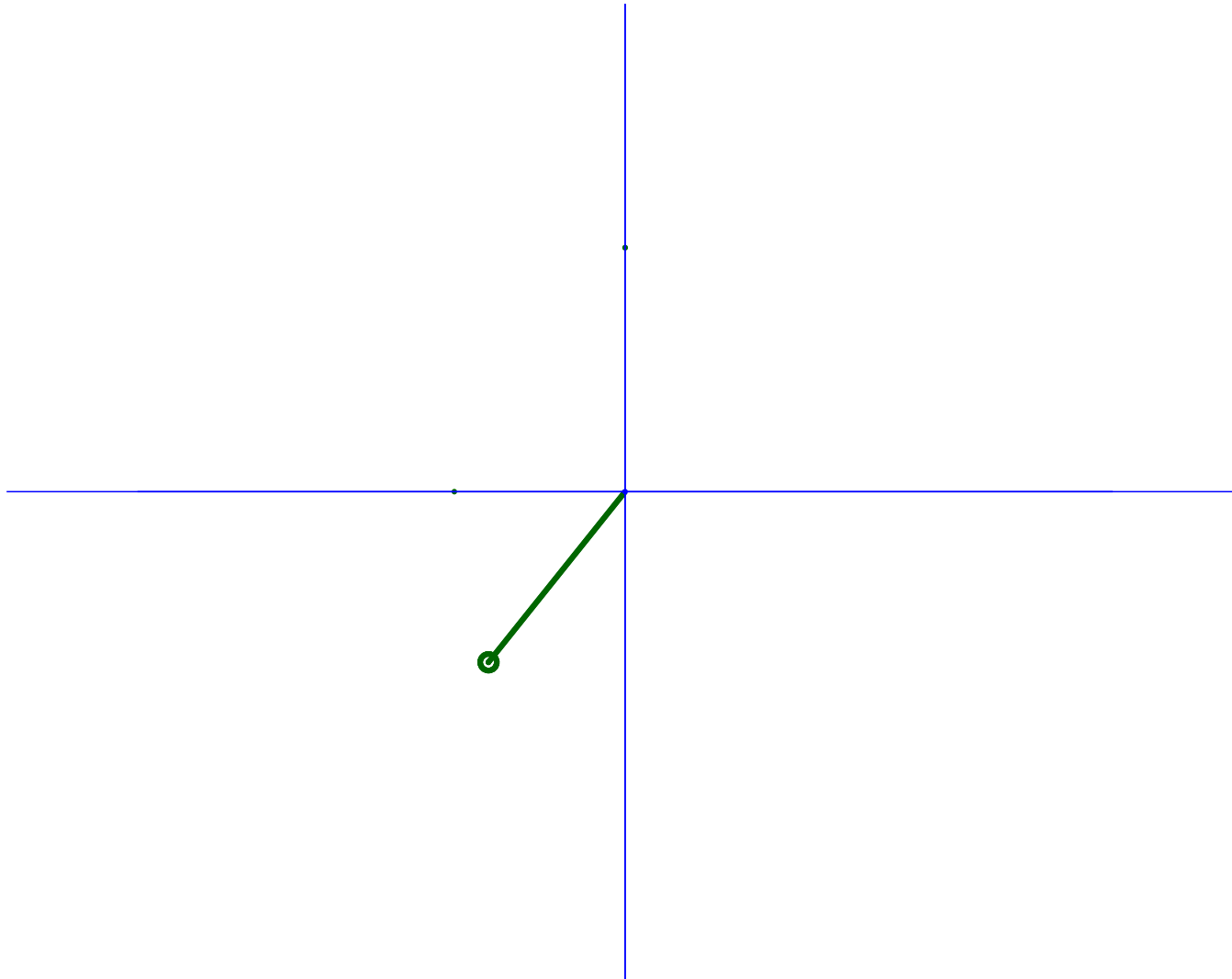
Iteratie in beeld

x_1

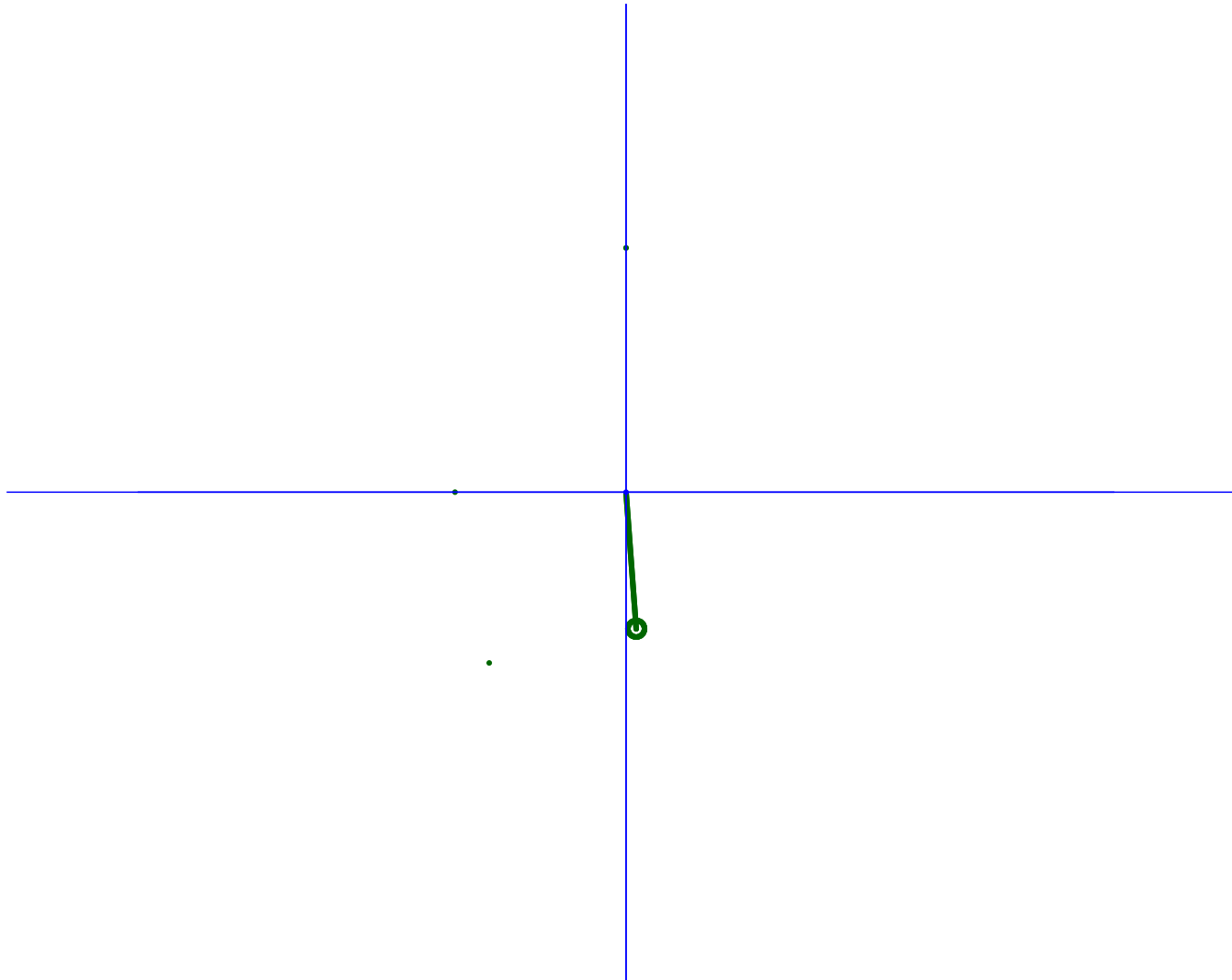
Iteratie in beeld

x_2

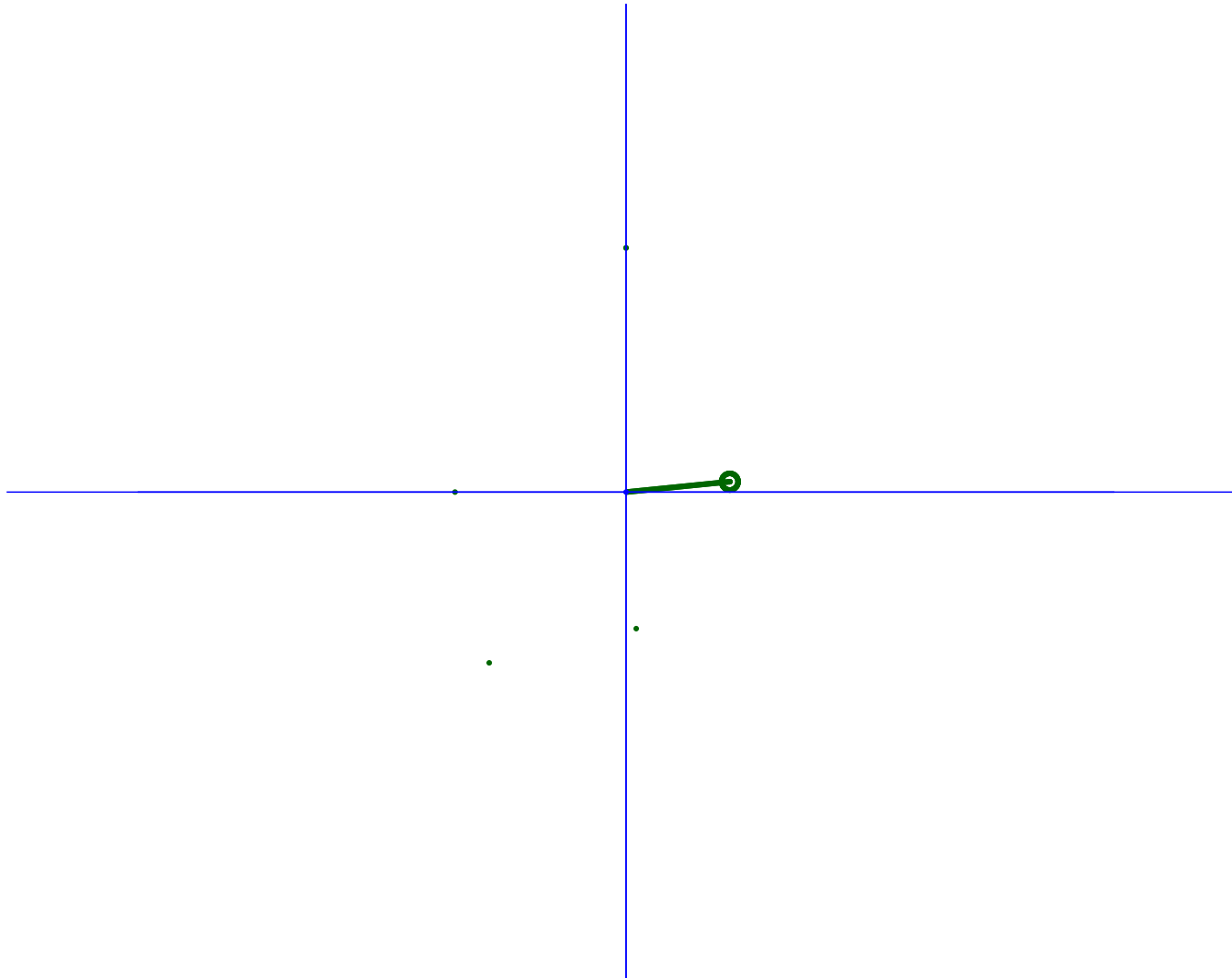
Iteratie in beeld

x_3

Iteratie in beeld

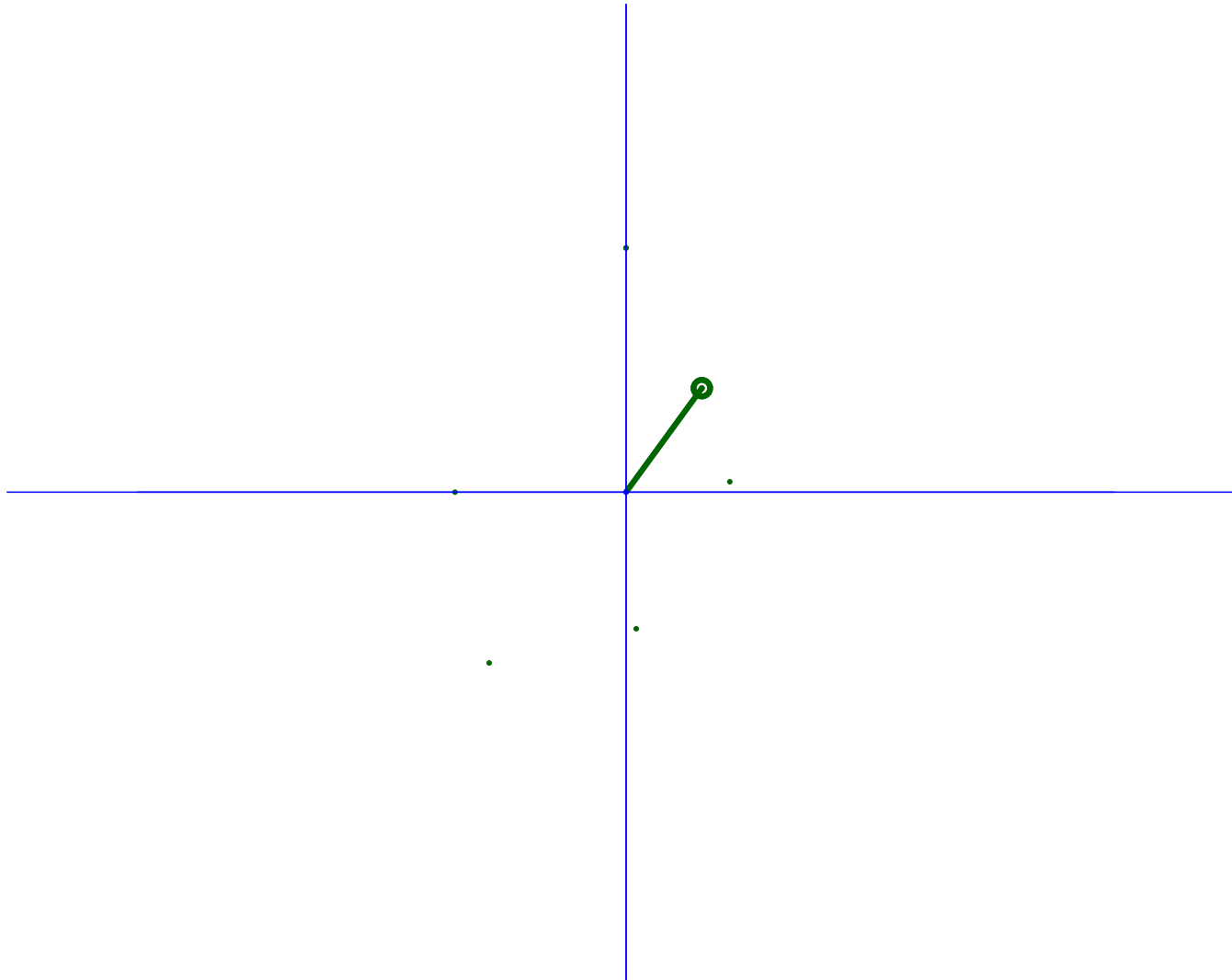
x_4

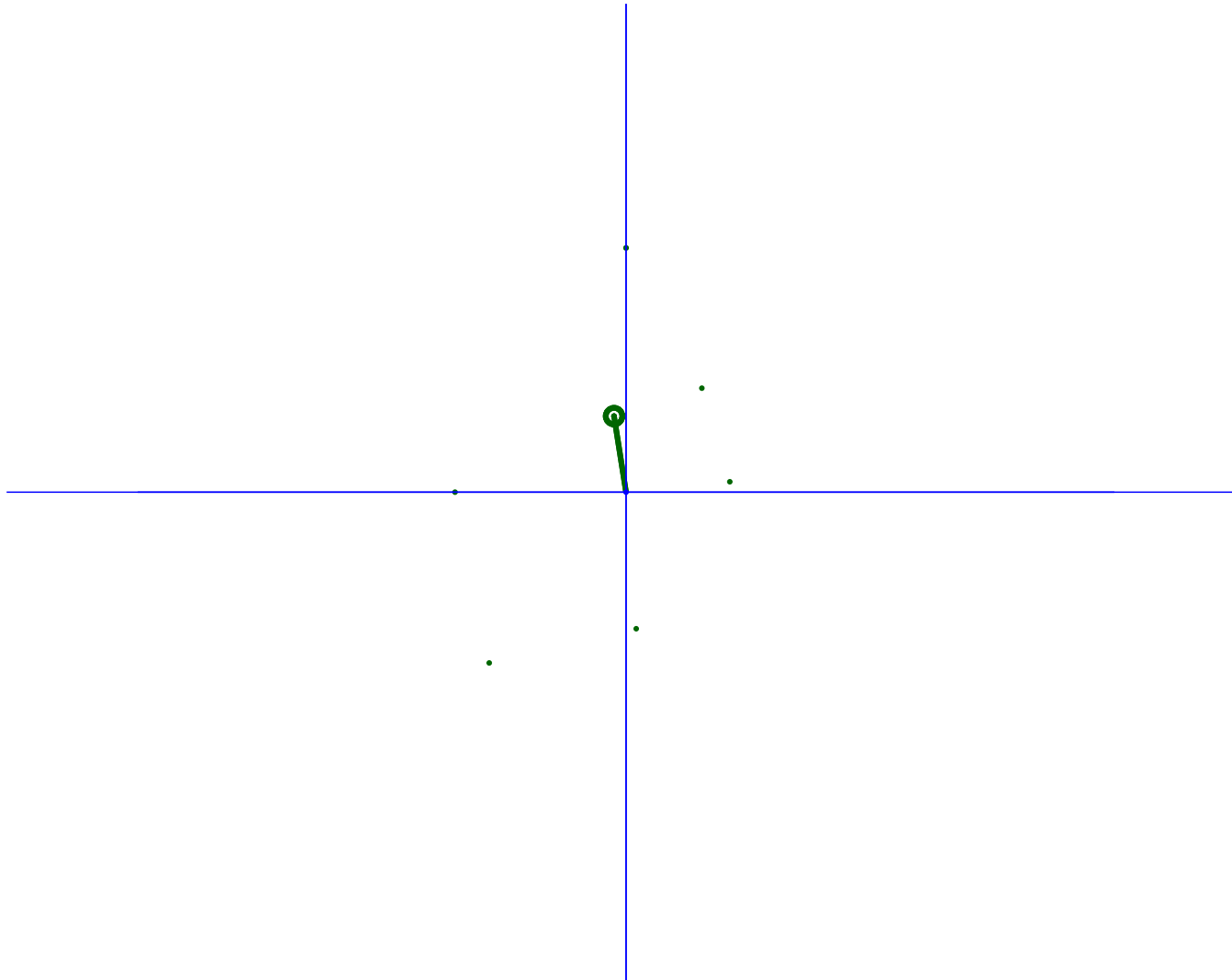
Iteratie in beeld

x_5

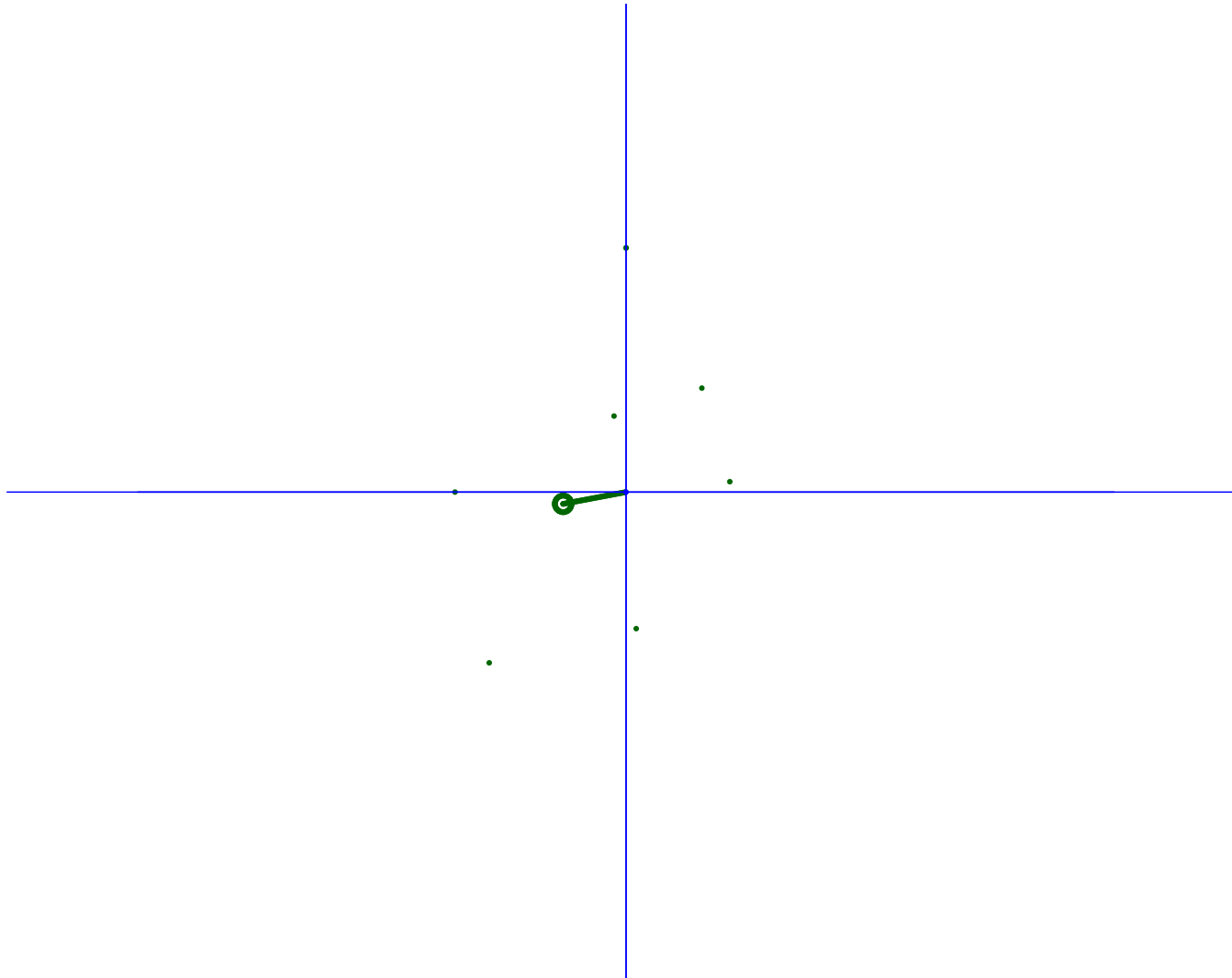
Iteratie in beeld

x_6

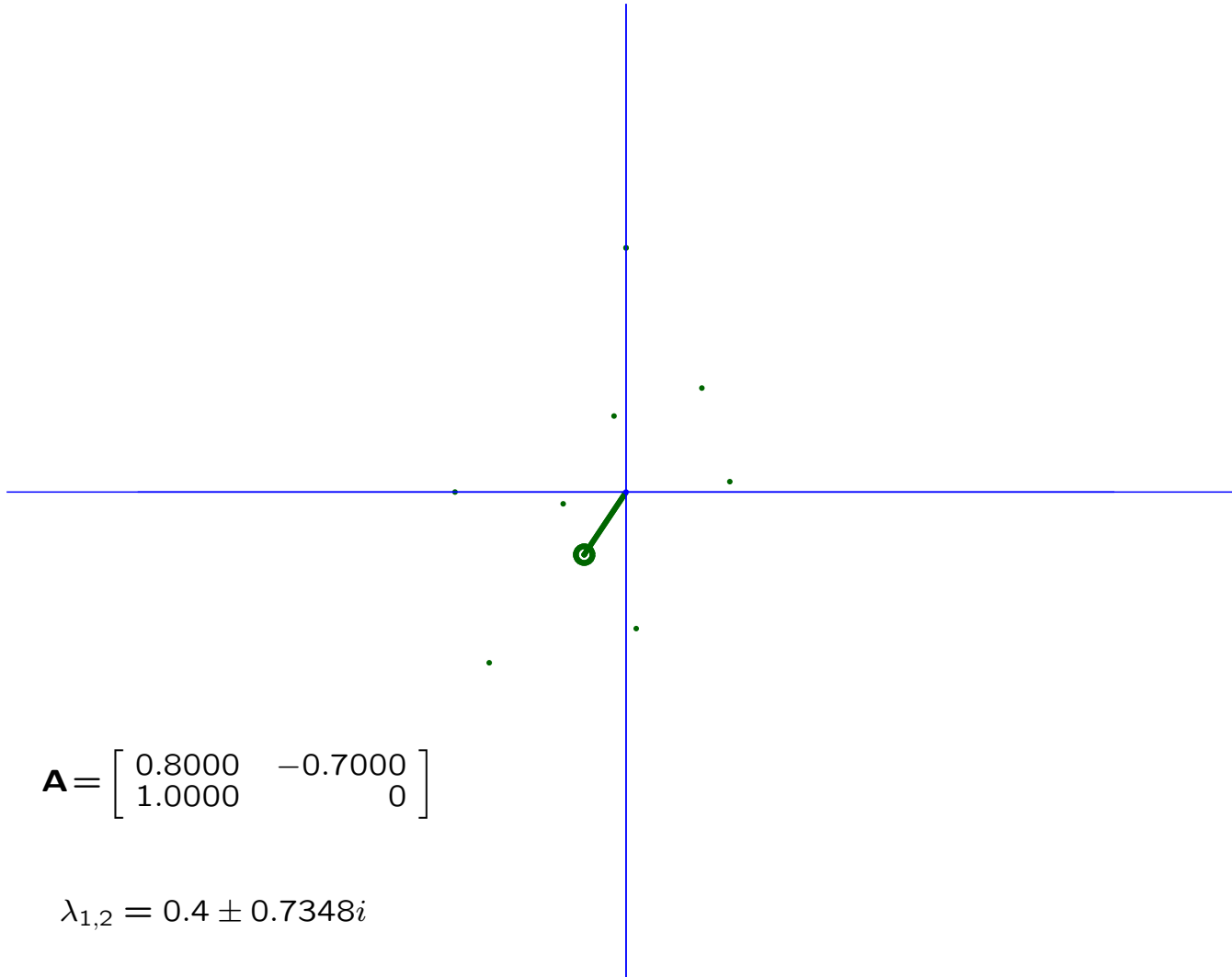
Iteratie in beeld

x_7

Iteratie in beeld

x_8

Complexe eigenwaarden

Stel $\mathbf{A}$ alleen reële coëfficiënten.

$$\mathbf{A}\mathbf{v}_1 = \lambda_1\mathbf{v}_1. \text{ Dus } \mathbf{A}\bar{\mathbf{v}}_1 = \overline{\mathbf{A}\mathbf{v}_1} = \overline{\lambda_1\mathbf{v}_1} = \bar{\lambda}_1\bar{\mathbf{v}}_1.$$

Als $\lambda_1 \in \mathbb{C} \setminus \mathbb{R}$, dan $\lambda_2 = \bar{\lambda}_1$ en $\mathbf{v}_2 = \bar{\mathbf{v}}_1$.

Schrijf $\mathbf{v}_1 = \mathbf{w}_1 + i\mathbf{w}_2$ met $\mathbf{w}_1, \mathbf{w}_2$ reële vectoren.

Omdat $\mathbf{x}_0$ een reële vector is, zijn er $\alpha, \beta \in \mathbb{R}$ zodat

$$\mathbf{x}_0 = \alpha\mathbf{w}_1 + \beta\mathbf{w}_2 = \operatorname{Re}((\alpha - i\beta)(\mathbf{w}_1 + i\mathbf{w}_2))$$

Schrijf $\gamma \equiv \alpha - i\beta$. Dan

$$\mathbf{x}_0 = \operatorname{Re}(\gamma\mathbf{v}_1) = \frac{1}{2}(\gamma\mathbf{v}_1 + \bar{\gamma}\bar{\mathbf{v}}_1) = \frac{1}{2}(\gamma\mathbf{v}_1 + \bar{\gamma}\mathbf{v}_2)$$

Dus

$$\mathbf{x}_n = \mathbf{A}^n\mathbf{x}_0 = \frac{1}{2}(\gamma\lambda_1^n\mathbf{v}_1 + \bar{\gamma}\bar{\lambda}_1^n\mathbf{v}_2)$$

Met $\lambda_1 = |\lambda_1|e^{i\phi}$ en $\gamma = |\gamma|e^{i\psi}$ is

$$\mathbf{x}_n = |\gamma||\lambda_1|^n (\cos(\psi + n\phi)\mathbf{w}_1 - \sin(\psi + n\phi)\mathbf{w}_2)$$

Leslie matrices

m leeftijdsgroepen (tijdvak bv. 1 jaar)

$N_k(n)$ aantal individuen van leeftijd $k - 1$ begin n -de tijdvak

Aanname [Leslie]:

- In elk tijdvak overleeft de fractie s_k van leeftijd $k - 1$
- Aantal 0-jarige hangt lineair af van de vruchtbaarheid van de diverse leeftijdsgroepen

Model: $N_{k+1}(n + 1) = s_k N_k(n)$ &

$$N_1(n + 1) = g_1 N_1(n) + \dots + g_m N_m(n)$$

In matrix taal

$$\begin{bmatrix} N_1(n + 1) \\ N_2(n + 1) \\ N_3(n + 1) \\ \vdots \\ N_m(n + 1) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} g_1 & g_2 & \dots & g_{m-1} & g_m \\ s_1 & 0 & \dots & 0 & 0 \\ 0 & s_2 & \dots & 0 & 0 \\ \vdots & \vdots & & \vdots & \vdots \\ 0 & 0 & \dots & s_{m-1} & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} N_1(n) \\ N_2(n) \\ N_3(n) \\ \vdots \\ N_m(n) \end{bmatrix}$$

Leslie matrices

m leeftijdsgroepen (tijdvak bv. 1 jaar)

$N_k(n)$ aantal individuen van leeftijd $k - 1$ begin n -de tijdvak

Aanname [Leslie]:

- In elk tijdvak overleeft de fractie s_k van leeftijd $k - 1$
- Aantal 0-jarige hangt lineair af van de vruchtbaarheid van de diverse leeftijdsgroepen

Model: $N_{k+1}(n + 1) = s_k N_k(n)$ &

$$N_1(n + 1) = g_1 N_1(n) + \dots + g_m N_m(n)$$

In matrix taal $\mathbf{x}_{n+1} = \mathbf{A} \mathbf{x}_n$

met $\mathbf{A} \equiv \begin{bmatrix} g_1 & g_2 & \dots & g_{m-1} & g_m \\ s_1 & 0 & \dots & 0 & 0 \\ 0 & s_2 & \dots & 0 & 0 \\ \vdots & \vdots & & \vdots & \vdots \\ 0 & 0 & \dots & s_{m-1} & 0 \end{bmatrix}$ en $\mathbf{x}_n \equiv \begin{bmatrix} N_1(n) \\ N_2(n) \\ N_3(n) \\ \vdots \\ N_m(n) \end{bmatrix}$

Leslie matrix

Evenwicht als

voor alle n : $N_j(n+1) = N_j(n) = \alpha_j$ voor $j = 1, \dots, m$

$$\vec{\alpha} \equiv \begin{bmatrix} \alpha_1 \\ \vdots \\ \alpha_m \end{bmatrix} = \mathbf{A} \vec{\alpha} \Leftrightarrow 1 \text{ eigenwaarde } \mathbf{A}$$

Evenwichtige opbouw in leeftijd als voor alle n :

$N_i(n+1)/N_j(n+1) = N_i(n)/N_j(n)$ voor alle $i, j = 1, \dots, m$.

$$\lambda \vec{\beta} = \mathbf{A} \vec{\beta} \Leftrightarrow \lambda \text{ eigenwaarde } \mathbf{A}$$

Wanneer is evenwicht stabiel?

Wanneer is evenwichtige leeftijdsopbouw stabiel?

Beschouw de **iteratie** in $\mathbb{R}^m$

$$\mathbf{x}_{n+1} = \mathbf{A} \mathbf{x}_n$$

Dan $\mathbf{x}_n = \mathbf{A} \mathbf{x}_{n-1} = \dots = \mathbf{A}^n \mathbf{x}_0$

Eigenwaarden en **eigenvectoren** van $\mathbf{A}$:

$$\mathbf{A} \mathbf{v}_j = \lambda_j \mathbf{v}_j \quad (j = 1, \dots, m).$$

$$\mathbf{x}_0 = \gamma_1 \mathbf{v}_1 + \dots + \gamma_m \mathbf{v}_m \quad \Rightarrow \quad \mathbf{x}_n = \gamma_1 \lambda_1^n \mathbf{v}_1 + \dots + \gamma_m \lambda_m^n \mathbf{v}_m$$

$$\mathbf{x}_n = \gamma_1 \lambda_1^n \left(\mathbf{v}_1 + \frac{\gamma_2}{\gamma_1} \left(\frac{\lambda_2}{\lambda_1} \right)^n \mathbf{v}_2 + \dots + \frac{\gamma_m}{\gamma_1} \left(\frac{\lambda_m}{\lambda_1} \right)^n \mathbf{v}_m \right)$$

Als $|\lambda_j| < |\lambda_1|$ alle $j > 1$ en $\gamma_1 \neq 0$,

dan $\mathbf{x}_n \approx \gamma_1 \lambda_1^n \mathbf{v}_1$ voor grote n .

Lineaire differentiaalvergelijkingen

We beschouwen een lineaire DV:

$$\frac{dy}{dt} = Ay, \quad y(t) \in \mathbf{R}^d, \quad A \in \mathbf{R}^{d \times d}$$

Dynamica op $\mathbf{R}^d$

- Tijdsreeks en fase ruimte
- Lineaire dynamica:
  - Lineaire recursies
  - Lineaire DVs
- Niet-lineaire recursies
- Niet-lineaire DVs
- Stabiliteit van numerieke methoden

Stel dat A een basis van d onafhankelijke eigenvectoren bezit: $Av_i = \lambda_i v_i, \quad i = 1, \dots, d$

Elke vector in $\mathbf{R}^d$ kan op unieke wijze geschreven zijn als een lineaire combinatie van de v_i :

$$y(t) = \alpha_1(t)v_1 + \alpha_2(t)v_2 + \dots + \alpha_d(t)v_d$$

$$\dot{y}(t) = \dot{\alpha}_1(t)v_1 + \dot{\alpha}_2(t)v_2 + \dots + \dot{\alpha}_d(t)v_d$$

$$y(0) = \alpha_1(0)v_1 + \alpha_2(0)v_2 + \dots + \alpha_d(0)v_d$$

Lineaire differentiaalvergelijkingen

We beschouwen een lineaire DV:

$$\frac{dy}{dt} = Ay, \quad y(t) \in \mathbf{R}^d, \quad A \in \mathbf{R}^{d \times d}$$

Dynamica op $\mathbf{R}^d$

- Tijdsreeks en fase ruimte
- Lineaire dynamica:
  - Lineaire recursies
  - Lineaire DVs
- Niet-lineaire recursies
- Niet-lineaire DVs
- Stabiliteit van numerieke methoden

Stel dat A een basis van d onafhankelijke eigenvectoren bezit: $Av_i = \lambda_i v_i, \quad i = 1, \dots, d$

De rechter kant van onze DV wordt

$$\begin{aligned} Ay(t) &= \alpha_1(t)Av_1 + \alpha_2(t)Av_2 + \dots + \alpha_d(t)Av_d \\ &= \alpha_1(t)\lambda_1 v_1 + \alpha_2(t)\lambda_2 v_2 + \dots + \alpha_d(t)\lambda_d v_d \end{aligned}$$

Trek deze relatie af van die voor $\dot{y}$:

$$\dot{y}(t) = \dot{\alpha}_1(t)v_1 + \dot{\alpha}_2(t)v_2 + \dots + \dot{\alpha}_d(t)v_d$$

$$\dot{y}(t) - Ay(t) = 0 = (\dot{\alpha}_1 - \lambda_1 \alpha_1)v_1 + \dots + (\dot{\alpha}_d - \lambda_d \alpha_d)v_d$$

Lineaire differentiaalvergelijkingen

Omdat de eigenvectoren onafhankelijk zijn moeten alle coëfficiënten nul zijn:

Dynamica op R^d

- Tijdsreeks en fase ruimte
- Lineaire dynamica:
  - Lineaire recursies
  - Lineaire DVs
- Niet-lineaire recursies
- Niet-lineaire DVs
- Stabiliteit van numerieke methoden

$$\dot{y}(t) - Ay(t) = 0 = (\dot{\alpha}_1 - \lambda_1 \alpha_1)v_1 + \cdots + (\dot{\alpha}_d - \lambda_d \alpha_d)v_d$$

$$\text{Dus: } \dot{\alpha}_1(t) = \lambda_1 \alpha_1(t) \quad \Rightarrow \quad \alpha_1(t) = e^{\lambda_1 t} \alpha_1(0)$$

$$\dot{\alpha}_2(t) = \lambda_2 \alpha_2(t) \quad \Rightarrow \quad \alpha_2(t) = e^{\lambda_2 t} \alpha_2(0)$$

⋮

$$\dot{\alpha}_d(t) = \lambda_d \alpha_d(t) \quad \Rightarrow \quad \alpha_d(t) = e^{\lambda_d t} \alpha_d(0)$$

De algemene oplossing voor $y(t)$ is dus

$$y(t) = \alpha_1(0)e^{\lambda_1 t}v_1 + \alpha_2(0)e^{\lambda_2 t}v_2 + \cdots + \alpha_d(0)e^{\lambda_d t}v_d$$

Lineaire differentiaalvergelijkingen

De algemene oplossing voor $y(t)$ is dus

$$y(t) = \alpha_1(0)e^{\lambda_1 t}v_1 + \alpha_2(0)e^{\lambda_2 t}v_2 + \cdots + \alpha_d(0)e^{\lambda_d t}v_d$$

Stel voor de eigenwaarden geldt: $\operatorname{Re} \lambda_1 \geq \operatorname{Re} \lambda_2 \geq \cdots \geq \operatorname{Re} \lambda_d$

Dan kan de oplossing geschreven worden als

$$y(t) = \alpha_1(0)e^{\lambda_1 t} \left[v_1 + \frac{\alpha_2(0)}{\alpha_1(0)} e^{(\lambda_2 - \lambda_1)t} v_2 + \cdots + \frac{\alpha_d(0)}{\alpha_1(0)} e^{(\lambda_d - \lambda_1)t} v_d \right]$$

Voor twee complexe getallen

$$\lambda_1 = \rho_1 + i\nu_1, \quad \lambda_2 = \rho_2 + i\nu_2, \quad \rho_i, \nu_i \in \mathbf{R}$$

geldt:

$$\rho_1 > \rho_2 \quad \Rightarrow \quad e^{(\lambda_2 - \lambda_1)t} = e^{(\rho_2 - \rho_1)t} e^{i(\nu_2 - \nu_1)t}$$

$$|e^{(\lambda_2 - \lambda_1)t}| = |e^{(\rho_2 - \rho_1)t}| < 1$$

$$\lim_{t \rightarrow \infty} |e^{(\lambda_2 - \lambda_1)t}| = 0$$

Lineaire differentiaalvergelijkingen

Dus als

$$\operatorname{Re} \lambda_1 > \operatorname{Re} \lambda_2 \geq \dots \geq \operatorname{Re} \lambda_d$$

(strict), dan geldt voor

$$y(t) = \alpha_1(0)e^{\lambda_1 t} \left[v_1 + \frac{\alpha_2(0)}{\alpha_1(0)} e^{(\lambda_2 - \lambda_1)t} v_2 + \dots + \frac{\alpha_d(0)}{\alpha_1(0)} e^{(\lambda_d - \lambda_1)t} v_d \right]$$

voor grote t :

$$y(t) \approx \alpha_1(0)e^{\lambda_1 t} v_1$$

Stelling. Het evenwicht $\mathbf{y}^* = \mathbf{0}$ is asymptotisch stabiel als

$$\operatorname{Re} \lambda_i < 0, \quad i = 1, \dots, d$$